

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1906. Första Kammaren. N:o 26.

Lördagen den 17 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 10 i denna månad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nästlidne dag bordlagda nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag angående medling i arbetstvister.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under gårdagen bordlagda nådiga proposition till Riksdagen, angående anslag till förlikningsmän för medling i arbetstvister m. m.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 14 och 16 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 7 och 9 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 20, i anledning af väckt motion om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom

Lagutskottet hade till förberedande behandling fått emottaga en inom Andra Kammaren af herr *H. A. Segerdahl* väckt motion, n:o 84, hvori föreslagits, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, hvarigenom de i riket bestående familjefideikommissstiftelser i fast egendom på landet och i stad upphävas, äfvensom förslag till sådana lagbestämmelser, som för ordnande af rättsförhållandena vid siste innehafvarens död må erfordras.»

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, »att Riksdagen ville, i anledning af förevarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t, efter verkställd utredning rörande de i riket bestående familjefideikommissstiftelser i fast egendom, täcktes taga under öfvervägande, huruvida och på hvilka villkor gällande bestämmelser om dylika stiftelser må kunna upphävas, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill den verkställda utredningen kan föranleda.»

Vid utlåtandet hade reservationer afgifvits:

af herr *Sjöcrona*, som hemställt, att Riksdagen måtte finna förevarande framställning icke till någon åtgärd föranleda; samt af herrar *Lindman* och *Cederberg*, hvilka instämt med herr *Sjöcrona*.

Herr *Sjöcrona*: Det nu föreliggande betänkandet är af lagutskottet affattadt med omsorg; ja, omsorgen är till och med så stor, att jag anser, att därigenom röjer sig ett ängsligt sökande efter skäl. Sälunda har utskottet bland annat tagit sin tillflykt till äfven egnahemsrörelsen, som ju nu tyckes komma att såsom skäl för hvarjehanda samhällsbättringsförslag undantränga till och med själfva utvandringen.

Vid genomläsandet af detta betänkande kan man ej afvisa den tanken, att utskottet själf känt sig icke rätt säker på kraften af sin bevisning, och att dess framställning härflyter i verkligheten från en annan grund än den angifna. Denna grund skulle väl vara — medvetet eller omedvetet — åtrån att nivellera allting i samhället. Men hvarför icke säga detta rent ut. Om denna känslöströmning har sitt ursprung icke från missunnsamhetens grumliga, utan från den sanna människokärlekens rena källa, så är den ju värd erkännande. Hvem vill väl bestrida önskvärdheten af sann jämlikhet, så att allt arbete af hvad slag det vara må, när det är ett redbart arbete, hålles i heder därför att det är nyttigt för samhället, och så, att enhver uppskattas efter sitt inre värde och gagnet af hans verksamhet, men icke efter rikedom och andra verkliga eller inbillade företräden. Nu är det emellertid så, att denna jämlikhet och friden på jorden alldeles

icke kan vinnas och bestå, om ej statssamhället både kan och vill upprätthålla helgden af de lagar, som samhället själft gifvit sig, och skydda rättsförhållanden, som uppkommit enligt dessa lagar och under deras hägn, så länge åtminstone dessa rättsförhållanden icke befinnas innebära någon fara för samhällets bestånd, och deras ändring eller upphäfvande icke heller kan visas vara oungämligen nödvändig för främjandet af samhällets väl. Och om nu intet af dessa skäl för närvarande gäller om fideikommissstiftelser, så har åtminstone enligt min uppfattning statsmakterna ingen annan skyldighet och uppgift beträffande dessa stiftelser än att skydda dem mot obehöriga angrepp, liksom statsmakterna hafva alldeles samma skyldighet i fråga om alla lagligen bestående rättsförhållanden just för samhällets bestånds skull. Utskottet har icke vågat påstå, att fideikommissstiftelsernas bibehållande innebär en fara för samhällets bestånd, men utskottet tror sig väl hafva ådagalagt rättmätigheten och behovet af dessa stiftelsers upphäfvande för främjandet af allmänt väl. Jag skall därför tillåta mig att något litet granska utskottets motivering och försöka att därvid fatta mig så kort som möjligt.

Utskottet börjar med — på sidan 6 — att göra detta uttalande: »släktbegreppet ligger till grund för dessa stiftelser, och under den tid, då feodala grundsatser och sedvänjor gjorde sig gällande samt släkten såsom sådan var en faktor af stor politisk och social betydelse, hafva familjefideikommiss i fast egendom först och företrädesvis uppkommit.» Nu vill jag i fråga om detta först erinra därom, att när fideikommiss började stiftas, så vore redan de på feodala förhållanden grundade institutioner, som funnits i vårt land, upphäfd. Det är sålunda icke korrekt, hvad utskottet här säger, men äfven om det vore det, så hade detta, såvidt jag kan förstå, ej alls någon inverkan på denna sak. Rättigheten att genom testamente förfoga öfver sin egendom har ju i alla tider och i alla land varit erkänd, och våra fideikommiss hafva sålunda, när de tillkommit, varit och äro fortfarande i denna dag hvilande på laglig grund. Det är vid sådant förhållande likgiltigt, hvilka motiv eller känslöstämningar varit bestämmande för testator.

Sedan fortsätter utskottet om detta släktbegrepp och säger, att det har förlorat sin betydelse, och kommer sedan på samma sida till följande märkliga uttalande, som jag måste läsa upp: »angelägenheten att upprätthålla en viss släkt såsom sådan saknar hvarje grund i nutida rättsuppfattning och sociala förhållanden.» Ja, detta, mina herrar, är ett uttalande, som synes passa för en tidning, som gjort sig till målsman för den fosterlandslösa agitationen, men en svensksinnad man, som älskar sitt fosterland, kan icke rätt gärna gilla ett sådant uttalande. Han vet mer än väl, att känslan för släktbandet och känslan för hem och hembygd äro de frön, ur hvilka fosterlandskärleken skall spira upp. Det

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

(Forts.)

anförda skulle nu emellertid vara det första af utskottets skäl. Sedan kommer utskottet på sidan 7 och talar om, att »ej sällan innehålla fideikommissstiftelseurkunderna stadganden och villkor, som icke blott förekomma fullkomligt godtyckliga och meningslösa, utan äfven kunna vara skadliga för dem, till hvilkas fördel själfva förordnandet gjorts, och för det allmänna.» Jag känner icke, och det gör nog utskottet icke heller, huru det egentligen förhåller sig med detta, men jag vill ej bestrida — och det har jag till och med antydt i min reservation — att det kan finnas fall, då fideikommissstiftelser, ordagrant tillämpade, ej längre kunna väl förlikas med nutida förhållanden. Men då bör det väl ankomma på dem, hvilkas intressen beröras af detta, att själfva försöka att göra framställning om att få statsmakternas bifall för åstadkommande af en bättre ordning. Icke kan väl Riksdagen hafva anledning att försöka få till stånd en undersökning rörande alla i landet varande fideikommissstiftelser endast för att få reda på, om möjligtvis sådana förhållanden förekomma ibland dem.

Sedan ha vi det tredje skälet. Det skulle då vara det nationalekonomiska, och här säger utskottet: »erfarenheterna om fideikommissinstitutionens verkningar och de i nyare tid med allt större skärpa framträdande krafven på ett intensivt tillgodogörande af jordens afkastningsmöjligheter visa äfven otvetydigt, att nämnda institution står i strid mot de syften, som nationalekonomiskt och socialt alltmera framträd såsom eftersträfvansvärda. Det är uppenbart, att en alltför stor fastighet i en enda innehafvares hand måste lämna mindre afkastning, än om den är fördelad mellan flera ägare.» Denna hopsvarfvade fras, som har en viss bismak af socialism, utvecklas vidare i det följande, men har det felet att slå tämligen mycket öfver målet.

Är det rätt, hvad som här säges, så måste det vara en uppgift för staten att motverka och alldeles förhindra uppkomsten och tillvaron af stora jordegendomar. Då skulle väl lagstiftningen i första hand uttala den grundprincipen: »här få ej finnas några stora jordegendomar, de skola alla fördelas så, att de blifva delade mellan så många som möjligt», innan staten börjar att anfälla detta slag af stora egendomar.

Sedan talas här för det fjärde om att »fastighets egenskap af fideikommiss ock stundom har föranledt dess innehafvare att bruka egendomen på sådant sätt, att den på kort tid lämnat största möjliga afkastning, som kunnat bilda ett till fördelning mellan fideikommissariens öfriga arfvingar tillgängligt kapital, utan att hänsyn därvid tagits till egendomens framtida bestånd. Stundom har grof misshushållning med dylik egendom ägt rum.» Ja, det kan jag ju ej bestrida, att möjligen sådant någon gång har inträffat, men skall staten göra sig till förmyndare för dem, som hafva fideikommiss, så skulle väl staten göra sig till förmyndare för alla andra, som hafva stora jordegendomar, och se

till att de ej göra sig skyldiga till grof misshushållning. Jag kan icke finna något som helst skäl, hvarför staten skulle särskildt rikta denna lagstiftningsverksamhet mot dessa jordegendomar. Det är emellertid dessa förhållanden, säger lagutskottet, som gjort, att man uti olika länder har föranledts att upphäffa, eller ändra fideikommissstiftelserna, och så gör lagutskottet reda för lagstiftningen i åtskilliga andra länder. Nu vill jag däremot säga, att om statsmakterna här i vårt land enas om, att vi behöfva en ny lagstiftning, så är det ju mycket rätt och lämpligt att göra sig underrättad om hvad lagstiftningen i ämnet innehåller i andra länder för att därigenom hämta ledning för de bestämmelser vi nu kunna komma att införa. Men jag tror för min del icke, att vi här i vårt land nödvändigt böra besluta oss för nya lagar och lagförändringar därför att man gjort det i andra länder, där helt andra förhållanden och traditioner göra sig gällande. Det är sålunda ej för mig något skäl att gå med på bifall till denna motion.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Sedan kommer utskottet in på förhållandena i vårt eget land och erinrar om Rikdens Ständers skrifvelse den 27 mars 1810, hvori Rikdens Ständer anmäler sitt beslut om ändring af 16 kap. 1 § ärfdabalken i syfte att fideikommiss icke vidare finge stiftas i fast egendom. Jag skall ej läsa upp den motivering, som utskottet uppenbarligen anser tala för utskottets åsikt och därpå grundade framställning, men jag ber få erinra därom, att detta Riksdagens beslut fattades efter och i sammanhang med 1809 års revolution här i vårt land och under en tid, då ännu dyningar efter den stora franska revolutionen gjorde sig gällande.

Denna Riksdagens skrifvelse visar oss tydligt, att Rikdens Ständer då mycket gärna ville komma fideikommissinstitutionen till lifs, och att det kanske kan vara något skäl för utskottets uppfattning, att Rikdens Ständer ansågo denna institutions otidsenlighet och till och med skadliga verkningar vara ådagalagda. Men, mina herrar, detta oaktadt, oaktadt det var under denna revolutionära tid, oaktadt tydligt visats, att Rikdens Ständer icke gillade institutionen, sattes likväl alldeles icke i fråga, att man skulle förgripa sig på de redan då lagligen bestående stiftelserna. Då hade sålunda ännu icke åskådningen blifvit så modern, att man ansåg sig kunna göra en sådan förgripelse, och jag hoppas, att åskådningen i vårt land aldrig må blifva sådan.

Sedan redogör utskottet för hvad som har passerat efter 1810, och därvid kommer utskottet att tala om, att frågan om fideikommissstiftelsernas upphäfvande från och med 1882 förevarit i Riksdagen tio gånger. 1882 blef den afslagen af bägge kammarne, och sedan har Första Kammaren nio gånger, åren 1883, 1884, 1889, 1890, 1893, 1894, 1896, 1898 och senast 1901, afslagit framställningar i detta ämne.

Det bör sålunda kunna antagas, att Första Kammaren vill

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom. (Forts.)

stå fast vid den ståndpunkt, som densamma så många gånger har velat häfda.

Vidare går utskottet ånyo in på en motivering och gör sig mycket besvär med att visa och framhålla, att både civillagar och grundlagar kunna ändras, och då så är förhållandet, böra också fideikommissstiftelserna genom den lagstiftande makten kunna ändras. Ja, det är ett alldeles onödigt besvär, utskottet där gjort sig, ty det är ingen, som bestrider detta. Man bestrider, att det under nuvarande förhållanden är lämpligt och för rättskänslan tilltalande, men ingen bestrider, att den lagstiftande makten *kan* vidtaga en sådan åtgärd.

På sidorna 12 och 13 försöker utskottet komma ifrån den invändningen, som gjorts under föregående riksdagar, att man upphäfva en fideikommissstiftelse, d. v. s. sådan stiftelse, som betecknas med detta namn, så kunna alla andra stiftelser för allmänt ändamål — s. k. fromma stiftelser — upphävas. Men om man gör sig besvär att läsa hvad utskottet där sagt, tror jag, att man skall inse, att utskottet där misslyckats i sin bevisning, ty utskottet säger till och med själft, att man kan göra sådana stiftelser, som ej äro egentliga fideikommiss, äfven för enskilde och enskilda släkter, och sedan åberopar utskottet, »att Kungl. Maj:t på administrativ väg meddelat ändringar i de af enskilde till allmänna ändamål gjorda stiftelser, då hvad i stiftelseurkunderna föreskrifvits befunnits otillämpligt eller föråldradt, samt medelst tilläggsbestämmelser utfyllt luckor i sådana urkunder.» Ja, det är ingen, som bestrider, att Kungl. Maj:t möjligen kan göra detta, d. v. s. efter högsta domstolens och möjligen efter Riksdagens hörande, i afseende å fideikommissstiftelser, som befinnas ej längre vara tidsenliga och ej längre motsvara, hvad som kan anses hafva varit testators verkliga mening och afsikt.

Och så slutligen kommer utskottet till ett ganska märkligt uttalande. Trots allt hvad utskottet sagt om vanskötsel och grof misshushållning i fråga om fideikommiss, erkänner utskottet nu på sidorna 13 och 14, att på många fideikommiss finnas stora skogar, hvilka skötas väl, och hvilka det är mycket angeläget att bevara, och erinrar om, att Riksdagen har i skrifvelse år 1903 begärt lagförslag af Kungl. Maj:t, så att dessa skogar måtte få bibehållas vid uthållig afkastningsförmåga. Utskottet erkänner, att ett upphäfvande af fideikommissstiftelserna skulle innebära en fara för dessa skogar, och därför tillägger också utskottet, att om nu detta skall göras, skall man på samma gång se till, att, därest en fideikommissstiftelses skog har blifvit på något sätt ställd under uppsikt, så att det blefve uthållig afkastning, detta ej rubbades genom upphäfvandet af fideikommissstiftelserna.

Nu har jag granskat utskottets skäl, och då utskottet försökt mycket svartmåla fideikommissstiftelserna, bör man väl också vända om bladet och se till, om något kan sägas till deras fördel.

Jag menar, att den, som har ett fideikommiss eller vet, att han skall få ett sådant, bör, åtminstone i allmänhet, känna sig varmt uppmanad att offra sina krafter för ett älskadt fosterland och tjäna det, så godt som han någonsin kan, och att denna hans känsla skall fortplanta sig både till hans barn och släkt. Jag menar, att om vi fästa någon vikt vid släktbandets bibehållande, så äro fideikommissstiftelserna i hög grad ägnade att bibehålla detta släktband och knyta det fastare tillsammans. Jag menar, att fideikommissstiftelserna också äro ägnade att åstadkomma, att huru än medlemmarne af en släkt spridas i landet, de dock alltid komma att bibehålla känslan för hem och hembygd. Jag är förvissad om, att många, för att icke säga de allra flesta af våra stora fideikommiss skötas utmärkt väl och äro riktiga mönstergårdar, som kunna tjäna till exempel för de kringboende mindre jordbrukarne. Det är också visst — efter här talats om denna jordstyckning — att på fideikommissen i allmänhet, när de äro mycket stora, jorden ej är under ett bruk, utan är uppdelad till arrendegårdar, där kanske generation efter generation finner en lycklig tillvaro i godt samförstånd med fideikommissarien. Och jag menar slutligen, att fideikommissstiftelserna i många fall innebära en möjlighet att bibehålla och bevara samlingar och urkunder, som tala till oss om förfädrens ädla bragder och därför äro ägnade att ställa en maning till oss att försöka likna dem i uppoffrande fosterlandskärlek.

Herr talman, mine herrar! Under återopande af hvad jag nu yttrat och hvad jag anfört i min reservation tillåter jag mig yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Afzelius: Jag känner mycket väl kammarens ställning till denna fråga; och till det myckna, som vid föregående tillfällen sagts, har jag i själfva verket ingenting nytt att lägga. Men när jag åhört diskussionerna här i kammaren vid ett par föregående tillfällen, så har det syntts mig, som borde dock ej meningarna behöfva stå så skarpt och så vidt åtskilda, som de hafva gjort. Det synes mig, som borde man kunna enas om hvilka synpunkter äro för frågans bedömande af betydelse, äfven om man tillägger dessa synpunkter olika vikt och värde.

De frågor, som här möta, äro väsentligen två: 1) kunna fideikommissstiftelser genom lagstiftningen häfvas eller rubbas, och 2) bör någonting sådant ske, är det önskvärdt, att det sker? Besvarar man den första frågan, såsom här någon gång förut skett, med nej, säger man: detta är våld, det är rättsvidrigt, det är rättskränkning, ja, då är naturligtvis all vidare diskussion öfverflödigt. Så besvarade ej herr Sjöcrona denna fråga, och jag besvarar den icke heller så. En sådan stiftelse *kan* med lag häfvas, det är otvifvelaktigt. Men det är en allvarlig sak. Lagstiftaren får ej förbise, att dessa fideikommiss hafva vuxit upp på fullt laglig

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom. grund och att de med oändligt många rottrådar hänga tillsammans med bestående förhållanden. Det måste vara viktiga skäl, som kunna motivera en sådan rubbning. Finnas sådana skäl eller finnas de ej? Det är om den frågan, man i själfva verket kan diskutera.

(Forts.)

När fideikommissen kommo till, voro de — däri instämmer jag med den föregående talaren — icke en feodal institution, men de voro ej heller en rent ekonomisk anordning. Godset skulle utgöra det ekonomiska underlaget för den representationsrätt, som tillkom släkten. I stort sedt var detta deras uppgift. Det är samma släkttanke, som genomgår hela vår äldre rätt, den tanke, på hvilken bordsrätten och den olika arfsrätten grundade sig. Allt detta är nu försvunnet och borta. Men alltjämt — också däri instämmer jag med den föregående talaren — är det för staten af intresse, att det finns personer, som äro i tillfälle att utan ekonomisk hänsyn tjäna staten och offra på ett eller annat sätt för det allmänna. Att underhålla en sådan sinnesart, att forplanta den från släktled till släktled, att förena en sådan upphöjd plikt känsla med bärkraft att följa den — det är fideikommissens alltjämt bärande tanke. Men jag ber att få framhålla: numera är det endast vid de verkligt betydande fideikommissen, som detta kan realiseras.

Men medaljen har också sin frånsida; det finnes olägenheter vid denna institution, som icke kunna bestridas och som därför icke heller borde bestridas.

Jag skall då alldeles icke fästa mig vid den ekonomiska sidan af saken, vid den statsekonomiska, vid hvilken utskottet lagt en så hufvudsaklig och öfvervägande vikt. Jag skall ej tvista om, huruvida fideikommissen skötas väl eller illa; jag skall ej tala om, huruvida jordbruket bör bedrifvas i stor eller liten skala; jag skall ej tala om faran af latifundier och jag skall ej heller tala om det behjärtansvärda i att uppmuntra sträfvandet för egna hem. Icke därför att jag underkänner dessa synpunkter för frågans bedömande, men därför att efter min uppfattning förhållandena i vårt land för närvarande icke äro sådana, att man ur dessa synpunkter kan hämta anledning till en så ingripande lagstifning som den, utskottet ifrågasatt.

För mig framträda andra synpunkter. Jag kan ej hjälpa, mina herrar, att jag då främst vänder mig mot själfva successionsprincipen. Denna princip är för mig och blir för mig en rättslig anomali. Den upphäfver denna den naturligaste af all jämlikhet: likställigheten mellan barn af samma föräldrar. Må vara, att det kan lyckas föräldrars klokhet att dämpa eller minska, under gynnsamma förhållanden måhända alldeles häfva verkningarna af denna onaturlighet; men det är min fullkomliga öfvertygelse, att ju mer utvecklingen går framåt, ju mer släktens bety-

delse träder i skuggan för individens och den egna familjens, desto mer hopplös skall denna uppgift för uppfostraren blifva.

Nu säger man: men detta är ju ingenting *orätt*; det är ju icke föräldrarnas fel, det är en annan, som så bestämt! Naturligtvis — men blir förhållandet i minsta mån bättre därför att det är en *främmande* vilja, som på det sättet tränger sig in i familjen? Sådant är förhållandet vid den normala successionen, när godset går från far till son. Men hur är det, när det går från en gren till en annan, när fideikommissinnehafvaren t. ex. har endast döttrar och de ej äro successionsberättigade? Hvilken anledning till plikt-kollision mellan plikten mot den blifvande fideikommissarien och omtanken om sina egna, hvilken källa till stridigheter, till slitningar och till misshälligheter mellan närskylda! Det har ej saknats förhatliga exempel på sådant.

Fideikommisset, säger jag därför, skapadt till släktens yttre »heder och konservation», kan innebära frö till släktens inre söndring.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på en sak, som af herr Sjöcrona berördes och som också i hans reservation erkänts såsom något bristfälligt. Den rättsliga grundvalen för dessa stiftelser, stiftelseurkunderna, befinner sig ofta nog i ytterst otillfredsställande skick. Dessa urkunder äro gamla, de skola nu tillämpas på förhållanden, som aldrig ingått i stiftarens tankegång. Reservanterna vilja medgifva, att man i sådant fall skulle kunna ändra fideikommiss-stiftelserna efter stiftarens *verkliga* mening; men hvad var hans verkliga tankegång? Hvem kan utleta den? Dessa fideikommissbref äro ofta dunkla, motsägande och fyllda af villkor, som för vår tid te sig i högsta måtto besynnerliga, ja, orimliga. Jag har haft tillfälle att pröfva mitt skarpsinne på att söka tolka dylika förordnanden i de processer, hvartill successionsfrågan icke sällan gifver anledning; att med säkerhet tolka dem trotsar äfven det mest uppdrifna skarpsinne. Utgången blir därför också sådan, att den ej bjuder den respekt, som en dom bör äga, och att resultatet ibland framstår som en besynnerlighet, såsom när två tredjedelar af godset förklarats för fideikommiss i en släkt och en tredjedel i en annan, eller en tredjedel blifvit arfvejord och två tredjedelar fideikommiss. Ibland gifva dessa stiftelser uttryck åt rena bisarrerier. Endast för kuriositetens skull vill jag nämna ett sådant fall. Jag skulle kunna nämna flera, men jag vill nämna det ytterligaste, jag känner.

År 1790 stiftade generallöjtnanten Löwen ett fideikommiss till förmån för en judisk trosbekännare, Jacob Marcus; denne och hans afkomlingar skulle ha ett hus i Norrköping, och i det huset skulle i det förmämsta rummet sitta en koppartafla, försedd med inskrift, upptagande bibelspråk, som utvisade, att Kristus var den rätte Messias. Den taflan skulle alltid sitta så, att man hade den för ögonen, och huset fick icke bebos af eller uthyras till andra

*Om upp-
häfvan-
de af
familje-
fideikommiss-
stiftelser i
fast egendom.*
(Forts.)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom. (Forts.)
 än judar. Dessa olyckliga Marcussöner kommo verkligen till Kungl. Maj:t — de gjorde som herr Sjöcrona antydt, att man skall göra — de bådo: Kunna vi ej blifva fria från att upprätthålla detta fideikommiss, kunna vi ej få sälja det? Nej, sade Kungl. Maj:t, det kan ej ske, ty i fideikommissbrevet står, att om fideikommissinnehafvarne skulle bryta mot föreskriften eller sälja huset, så skola de fattiga i Norrköpings kristna församling hafva hela donationen; och den rätten få vi ej beröfva dem. Jag förmodar detta fideikommiss står likadant än i dag.

Särskildt olämplig anser jag för min del denna institution vara med afseende å de mindre fideikommissen. Där ställas på fideikommissarien anspråk, som han ej kan motsvara. Han sättes i en ställning, som han ej kan uppbära. Vill han motsvara stiftarens syfte, skall han sitta på gården och bruka den; men att idka jordbruk i våra dagar, det är en annan sak än förr. Det fordrar helt andra förutsättningar, det fordrar en helt annan utbildning, det fordrar framför allt ett rörelsekapital, som han ofta nog ej besitter. Och så skall han låna och draga sig fram. Den, hvilken som jag haft tillfälle att under årtal se dessa låneansökningar, han vet, att den splendor familjæ, som fideikommisset skulle uppbära, den är stundom ett mycket bedröfligt sken. Och jag undrar, om det ej här finns en och annan, som ur sitt minne skulle kunna draga fram fall, där man med en viss sannolikhet kunnat säga: den mannen hade bättre gagnat sitt land och lyckligare lefvat sitt lif, om han ej varit intvingad i denna ställning, om han ej på detta sätt varit hvad jag skulle vilja säga glebæ adscriptus.

Men *kan* en sådan stiftelse upphävas? Kan den upphävas genom en lagstiftningsakt?

Ett står fast. At en ny lag får ej gifvas retroaktiv kraft. En ny lag kan ej afskåra den rätt, som vunnits på grund af en äldre lag. De nuvarande fideikommissariernas rätt får icke genom en ny lag rubbas, och detsamma bör också gälla om de successorers rätt, som lefva, när en sådan lag skulle komma till stånd.

Men, frågar man, huru går det med de ofödde successorernas rätt? Skall man icke respektera den? Mina herrar, de oföddes rätt, den är lika ofödd som de själfva, den får aldrig utgöra hinder för samhället att ordna förhållandena, såsom samhället anser bäst och riktigast.

Men när man talar om de oföddes rätt, menar man i själfva verket något annat och vida mer riktigt. Man menar, att den ordning, som den döde stiftaren skapat i skydd och med stöd af då gällande lag, den får icke rubbas af en ny lag. Det är *den dödes vilja*, som skall respekteras.

Det ligger mycken sanning i detta. Det är icke blott uttryck för en naturlig pietet, det innefattar också en riktig samhällsgrundsats. Men om man tillägger den dödes vilja orubblighet,

absolut orubblighet, så går man för visso för långt. Vi människor få finna oss i, att hvad vi bygga och stifta här alltsammans är underkastadt tidens förändrande makt. Likasom den dödes förordnande omedelbart sättes ur kraft, om det strider mot gällande lag, kan det förlora den, när det kommer i strid med hvad samhället, på grund af ändrade förhållanden och ändrad uppfattning, finner rätt och riktigt. Denna dogm om fideikommissstiftelsernas orubblighet har ej heller någonsin varit praktiskt erkänd vare sig i vårt land eller i andra länder. Fideikommissen hafva, såsom vi se af betänkandet, hvilket jag tror är riktigt, blifvit i flera länder alldeles upphäfd. I Preussen, som jag dock vill kalla fideikommissernas förlofvade land, där fortfarande fideikommiss kunna stiftas, där kan också ett fideikommiss upphävas, och detta sker ofta nog. Angående fideikommissen föreligger i Tyskland ett lagförslag af år 1903 — det har ännu ej, såvidt jag vet, upphöjts till lag — hvilket utsträcker denna möjlighet att upphäva ett fideikommiss. Dogmen om fideikommissens orubblighet har också, som vi veta, blifvit underkänd af 1810 års lagstiftare. Då tilläts nämligen att in-teckna fideikommiss, ehuru detta enligt åtskilliga fideikommissbref var uttryckligen förbjudet och på sådant sätt förbjudet, att fideikommisset skulle förverkas, om man ens försökte att få in-teckna detsamma.

Men däraf, att man icke kan tillägga en fideikommissstiftelse orubblighet, följer naturligtvis icke, att staten af nyck eller tycke kan eller bör sätta sig öfver stiftarens vilja. Det måste finnas viktiga skäl för en sådan rubbning; och i samma mån, som rubbningen är mera ingripande, i samma mån måste skälen vara mer starka och väsentliga. Jag vill i detta afseende icke gå så långt som herr Sjöcrona, som framhöll, att för en dylik rubbning skulle fordras, att eljest statens väl stode på spel eller något dylikt. Men också jag anser, att det fordras högst viktiga och gällande skäl.

Är nu det, som anmärkts och kan anmärkas mot fideikommissinstitutionen, af beskaffenhet att äga en sådan giltighet? Det är frågan. Därom kan ju alltid tvistas. För min del säger jag, att hvad jag haft att anmärka uppenbarligen är af beskaffenhet att göra sig gällande med väsentligt olika styrka vid olika fideikommiss. Med afseende å de större, verkligt betydande fideikommissen, där man kan tala om att realisera hvad jag kallat fideikommissens bärande tanke och där detta ock skett och sker, såsom vi se, där finnes också till följd af den rikare afkastningen möjlighet att utjämna olikheten mellan barnen, det finnes möjlighet, att fideikommisset kan vara ett stöd för hela släkten. En sådan möjlighet finnes icke vid de små och mindre betydande fideikommissen. Och hvad slutligen beträffar det, jag nämnde om fideikommissurkundernas skröplighet och otillfredsställande skick, så är det uppenbart, att detta har en högst olika tillämpning vid olika fideikommiss.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Jag kan därför icke förena mig med utskottet, då detta ifrågasätter en lagstiftning, som skulle upphäfva *alla* fideikommiss. Men jag kan lika litet förena mig med reservanterna, då de mena, att man skall lägga armarna i kors och vänta, tills de personer, som närmast beröras af dessa oegentligheter, begära lagstiftningens hjälp. Är det nämligen så — och för mig finnes därom icke det ringaste tvifvel — att man måste erkänna, att det gifves fall, där upprätthållandet af en fideikommissstiftelse, sådan den är för dem, som saken närmast rör, är förenadt med väsentliga, ja, svåra olägenheter, då, säger jag, är det lagstiftarens plikt att också bereda en möjlighet att anvisa en utväg, lätt eller svår, att komma ifrån dessa olägenheter.

I öfverensstämmelse med den tankegång, som jag nu tagit mig friheten att i korthet utveckla, skulle jag vilja förändra den hemställan, som utskottet gjort, sålunda, att efter orden »taga under öfvervägande, huruvida» insattes följande: »*under hvilka förutsättningar och på hvad sätt en dylik stiftelse må kunna upphävas*, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill den verkställda utredningen kan föranleda». På detta yrkande anhåller jag om proposition.

Herr Rudebeck: Herr talman, mina herrar! Såsom den siste ärade talaren nämnde, hafva så många skäl anförts för och mot i denna fråga, att icke mycket nytt är att tillägga. Men med hänsyn därtill att denna fråga enligt min uppfattning har en mycket allvarlig och djup innebörd, och ehuru för de flesta af kammarens ledamöter min mening förut är känd, har jag dock icke velat underlåta att äfven nu gifva ett uttryck åt min mening i frågan.

Motionären åberopar det kända förhållandet, att denna fråga många gånger under senare år förevarit till behandling, och angifver såsom ett skäl, hvarför han ånyo bringar densamma under ompröfning, att han sett, huru under de sista åren Första Kammaren i flera fall visat sig tillmötesgående och bifallit förslag, som upprepade gånger förut blifvit af kammaren afslagna. I en fråga af sådan betydelse som den förevarande vill det synas mig uppenbart, att man icke kan afvika från den en gång uttalade meningen, med mindre än att verkligen nya, beaktansvärda skäl tillkomma. Utan att vilja godkänna det förfarandet, att man i allmänhet eller i mindre frågor bör släppa efter mot sin öfvertygelse endast för att blifva en besvärlig fråga kvitt, vill jag dock anse, att, i fall sådana som detta, en dylik efterlåtenhet icke står i öfverensstämmelse med en riksdagsmans plikt såsom riksdagsman. Enligt min åsikt har icke vare sig motionären eller utskottet framlagt några som helst nya skäl, och de skäl, som förut blifvit anförda, äro fortfarande liksom hittills icke för mig öfvertygande.

Motionären börjar med att säga, att rättsinstitutet fideikommiss

står i uppenbar strid med det nuvarande rättsmedvetandet, sådant det lefver och rör sig hos det stora flertalet af vårt folk. Jag vågar uttala ett tvifvel om huruvida motionären verkligen känner, hvad som rör sig inom det stora flertalet af vårt folk. Jag tror dessutom snarare, att bland det stora flertalet af vårt folk är fideikommissstiftelsen okänd eller åtminstone föga beaktad. Han säger, att detta rättsinstitut är för rättskänslan kränkande, men han anser icke, att det ligger något kränkande i testamentsrätten och det sätt, hvarpå den kan utöfvas. Jag däremot anser, att lika mycken rättskränkning kan åstadkommas genom testamentsrätten som genom detta rättsinstitut.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Från min ståndpunkt är det däremot för rättskänslan kränkande — denna ståndpunkt intager jag fortfarande orubbligt — att död mans vilja, affattad i öfverensstämmelse med då gällande lagar, icke skall få äga bestånd, utan upphäfvas genom en ny lag, nämligen för så vida icke högst viktiga samhällsintressen det kräfva. Af den siste ärade talarens yttrande finner jag, att ganska skilda uppfattningar kunna göra sig gällande om hvad som är ett stort och betydelsefullt intresse. Den ene begränsar detta rätt mycket, den andre utsträcker det rätt långt.

När nu motionären vill åberopa de skäl, hvilka skulle vara bestämmande för vidtagande af denna åtgärd, så talar han i första rummet om den betydliga areal jord i vårt land, som är af fideikommissnatur. Denna areal är emellertid, synes det mig, icke så synnerligen betydande, då den endast är något öfver 4 procent af landets hela jordareal, och det vill förefalla mtg, som om motionären själf något sviktat i sin tro på betydelsen härutinnan, då han sedan tillägger, att vore nu allt väl bestämdt i afseende å fideikommissens skötsel, skulle ej så mycket vara att säga om denna jordareal. Men så åberopar han såsom ett ytterligare skäl den vanskötsel, för hvilken fideikommissen skulle i stort sedt vara utatta. Jag tror knappast, att den ärade motionären besitter den sakkunskap och den kändedom om sköseln af fideikommissen i vårt land, att man kan säga, att hans omdöme därutinnan verkligen bör utgöra en grund, på hvilken man kan bygga. Jag betviflar detta så mycket mera, som från verkligt sakkunnigt håll man mången gång får uppgifter, hvilka peka i en fullkomligt olika riktning.

Motionären talar sedermera om de missförhållanden, som fideikommissionstitutionen medför, och hvilka icke borde förgätas. Den siste ärade talaren åberopade också, hurusom genom fideikommissstiftelserna mången gång utsåddes ett frö af misstro och misshällighet inom familjerna. Den, som under någon längre tid af sin lefnad sysselsatt sig med domarevärf, har nog funnit, att de vanligaste arfskiftena och de ganska allmänt förekommande testamentena hafva förmåga att i lika stor grad söndra familjer för alla tider och att utså frön, som icke någonsin upphöra att

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

(Forts.)

verka. Jag tror, att om man skulle göra en statistik öfver de misshälligheter, som uppkommit genom fideikommissstiftelser, och öfver dem, som uppkomma under rättsförhandlingar angående arf och testamente, snart sagdt i det dagliga lifvet, skulle man bestämdt finna, att antalet af de senare vore ganska mycket större än antalet af de förra. I sammanhang med talet om dessa fideikommissens olägenheter och de söndringar, som de skulle medföra, kan jag icke underlåta att tänka på hvilka enorma tvister och söndringar skulle uppkomma vid en lösning af frågan om fideikommissrätten i den ordning, som utskottet har tänkt sig.

Det anföres vidare såsom ett skäl för motionen, hvilket menligt inflytande i moraliskt hänseende fideikommissstiftelsen utöfvar på fideikommissarien. Men, mina herrar, jag undrar, om icke äfven andra rike-mans-söner gjort sig skyldiga till samma svagheter, för att icke tala om att äfven de, som utgått från hem, där aldrig någon rikedom funnits, i alla fall stupat under striderna i lifvet. Jag tror icke, att man genom lagstiftningen kan här åstadkomma någon förbättring. Karaktärens styrka måste på annat sätt vinnas än genom en lagstiftning, och häri kan således, enligt mitt förmenande, icke vara något skäl för ett sådant åtgörande, som här är i fråga. Det är känslan af ansvar, som de unga männen förlorat, men den kommer icke åter, om vi borttaga fideikommissen, utan den blir allt fortfarande glömd af så anlagda naturer.

Utöfver hvad motionären framhållit i nu anförda hänseende, har utskottet talat om dessa stiftelsers betydelse med hänsyn till egnahemsfrågan. Den saken är redan af lagutskottets ordförande bemött, och jag ber blott att få ytterligare påvisa orimligheten i att påstå, att egnahemsfrågan skulle lida därigenom, att 4 procent af landets jord är af fideikommissnatur och således icke skulle kunna användas egnahemsfrågan till gagn.

Jag slutar med att åberopa min utgångspunkt, nämligen att endast högst viktiga statsintressen kunna berättiga ett åtgörande, sådant som här är ifrågasatt och hvarigenom man skulle kränka eller upphäfva bestämmelser af död man, gifna i öfverensstämmelse med landets då gällande lagar. Jag vill visst icke förneka, att fideikommissinstitutionen framkallat och kan framkalla missförhållanden. Långt därifrån, men jag kan icke så utdöma eller fördöma densamma, som motionären och hans liktänkande göra. För mig ligger under denna institution en vacker och en god tanke. Det är också säkert, att denna tankes förverkligande i många fall har varit till lycka och till välsignelse för hela familjer, om den också på andra håll icke har varit det, men detta får dock icke uteslutande skrivas på institutionens bristfällighet. Jag anser, att de vådor för samhället, som fideikommissinstitutionens bibehållande skulle medföra, äro ringa i jämförelse med de vådor, som ovillkorligen ligga i ett beslut om, att en af död

man i enlighet med gällande lag gjord stiftelse icke skall lämnas orubbad.

På dessa skäl ber jag, herr grefve och talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Grefve Wachtmeister, Axel: Herr grefve och talman, mina herrar! Förevarande fråga har ju många gånger varit grundligt debatterad i denna kammare, men då jag icke förr deltagit i dess behandling, må det tillåtas mig att med några ord angifva min ståndpunkt.

En så våldsam åtgärd som upphäfvande af under lagens skydd tillkomna stiftelser kan gifvetvis icke försvaras blott och bart därmed, att en annan tingens ordning kan synas *lämplig* eller *mera önskvärd*. utan det måste fordras verkligen *trängande* skäl. Jag upprepar hvad som flera gånger förut i dag har blifvit sagt: finnas här verkligen några dylika skäl för handen? Af motionärens och utskottets motivering äfvensom af hvad här blifvit yttradt synes det mig, som om egentligen tre hufvudskäl åberopats för fideikommissens afskaffande: det första, att jord af fideikommissnatur skötes illa i jämförelse med annan jord; det andra den orättvisa, som ligger däri, att ett syskon gynnas på de öfrigas bekostnad, och i sammanhang därmed den demoraliserande inverkan, som denna undantagsställning skulle hafva på den gynnade; och det tredje de hinder, som fideikommissinstitutionen lägger i vägen för förverkligande af hem på egen grund.

Om jag då går till det första skälet, nämligen beskyllningen för vanskötsel, så har jag icke hört denna beskyllning anföras annat än mot de små och medelstora fideikommissen. Jag medgifver gärna, att många små och några medelstora fideikommiss skötas ganska illa, men detta är tyvärr förhållandet med så mycken annan svensk jord, och man bör därför icke skylla vanskötseln uteslutande på jordens fideikommissnatur. Hvad åter angår den ojämförligt största delen af fideikommissjorden, eller de större fideikommissen, finner man icke annat än idel beröm beträffande deras skötsel, vare sig man ser sig om i bygderna eller bladdrar i riksdagsprotokollen från de föregående år, då denna fråga varit å bane. Där har jag sett de bittraste motståndare till fideikommissen slösa idel beröm på de större fideikommissens skötsel. Om man därför lägger tillsammans betygssiffrorna per hektar för de små och medelstora fideikommissen, hvilka anses skötas mindre väl, med betygssiffrorna, äfvenledes per hektar räknadt, för den ojämförligt största delen af fideikommissjorden eller de större fideikommissen, hvilka skötas utmärkt, så måste man ändå få en mycket hög medelbetygssiffra för den svenska fideikommissjorden i dess helhet, och summan af saken är nog den, att fideikommissen, i stort sedt, skötas minst lika bra som annan jord.

Kommer så härtill den verkligen vackra mission, fideikom-

*Om upp-
häfvande af
familje
fideikommiss-
stiftelser i
fast egendom.*

(Forts.)

missen haft att fylla för att från förödelse och sköfling åt vårt land rädda högst betydliga skogstillgångar. Härom säger utskottet själfvt i sin motivering egendomligt nog följande: »Utskottet erinrar i detta hänseende därom, att de skogar, som finnas å fideikommissegendomar, ofta äro af betydande omfattning och att dessa omotvifvelaktigt i flera fall undgått att blifva sköflade därigenom, att dessa egendommar icke kunnat försäljas eller styckas samt innehafts af personer, hvilka i sin egenskap af fideikommissarier ansett tillbörligt och angeläget att icke genom afverkning minska det till egendomarna hörande skogskapitalet».

Likaså citerar utskottet längre ned hvad 1903 års Riksdag yttrade: »Riksdagen framhöll äfven, hurusom särskildt i vissa delar af vårt land, exempelvis Skåne, fideikommisskogarna egentligen vore de enda skogar af någon betydelse, som funnes, och att det vid sådant förhållande vore tydligt, att för dessa landsdelar fideikommisskogarnas oförminskade bibehållande och rationella vård vore af den största betydelse.»

Kan man önska något bättre betyg? Detta skäl, som ligger i beskyllning för vanskötsel, kan jag således icke erkänna vara något skäl alls, ännu mindre något trängande skäl.

Kommer jag så till det andra skälet, den orättvisa, som ligger däri, att ett syskon gynnas på de andras bekostnad. Ja, det kan ju kallas en orättvisa, om man så vill, men världen är full af orättvisor. Innebära icke de flesta testamenten en orättvisa och många en högst betydande orättvisa? Är icke nästan hvarje gåfva en orättvisa? Miljonären utan egen förtjänst, som lefver i öfverflöd bredvid en arbetare, som i sitt anletes svett knappast kan förvärfva uppehälle åt sig och de sina, är icke detta en ännu större orättvisa? Hvarför vill man då icke ändra detta? Jo, för konsekvensernas skull, och detsamma är förhållandet här: hvar skola vi beträffande stiftelser och donationer sluta, om vi nu börja?

Så har det äfven talats om denna demoraliserande inverkan, som det säkra medvetandet om det väntade fideikommisset skulle utöfva på den unge fideikommissarien. Ja, detta är en vansklighets situation, där det fordras mycken motståndskraft, men jag kan icke finna, att denna situation är en annan för fideikommissarien än för hvarje annan ung man i ett rikt hem, hvilken säkert väntar ett större arf. Detta är således icke något skäl.

Jag öfvergår så till det sista skälet, de hinder, som fideikommissinstitutionen lägger för förvärfvande af hem på egen grund. Något så synnerligen trängande skäl kan detta dock icke vara, ty hvad vårt land än må vara fattigt på, icke är det fattigt på mark. Detta kan dock i alla fall vara ett skäl, visserligen icke för upphäfvande af fideikommissen, men möjligen för någon liten förändring af nu gällande bestämmelser. Ty nekas kan icke, att det finnes områden af fideikommissnatur, hvilka äro så belägna, att

de icke kunna komma till sin fulla utveckling, utan att innehafvaren får större dispositionsrätt öfver dem. Jag syftar på stationssamhällen och liknande platser. Men en sådan olägenhet kan mycket lätt afhjälpas därigenom, att en ändring i gällande bestämmelser göres därhän, att innehafvaren får rätt att afyttra jord af fideikommissnatur intill en viss liten bråkdel af hela arealen och mot villkor, att försäljningssumman sättes i taka händer och förvaltas såsom fideikommisskapital. Genom ett sådant uppslag skulle man aflägsna den enda lilla olägenhet, som allmänheten möjligen kan hafva af fideikommissen, och dessas bestånd skulle därigenom på intet sätt äfventyras. Men detta må vara en framtidsstanke; jag har endast velat nu framkasta densamma.

Emellertid och då jag icke kan finna något som helst skäl för statsmakterna att vidtaga en så våldsam åtgärd och en sådan rättskränkning som ett upphäfvande af fideikommissen, så ber jag, herr grefve och talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Sjöcronas m. fl. reservation.

Herr Fahlbeck: Herr grefve och talman, mina herrar! Till en början skall jag bedja att få nämna, att jag icke deltagit i den slutliga behandlingen af detta ärende inom utskottet, ehuru detta icke kommit att antecknas i utlåtandet. Jag kan nämligen icke i allo dela vare sig utskottets motivering eller ens dess kläm, såsom jag sedermera skall närmare framhålla. I stort sedt står jag emellertid på samma sida, som majoriteten i utskottet, och jag ber att få i korthet framlägga skälen härför.

Det har varit vanligt vid behandlingen af denna fråga, att man appellerat till de heligaste ting, å ena sidan rättvisan, å andra det bestående rättstillståndet, dess upprätthållande och helgd. Motionären har mycket starkt accentuerat den förstnämnda synpunkten. Han har pekat på den stora orättvisa, som ligger i de närvarande förhållandena. Den förste ärade talaren i dag aktade sig visligen att säga ett ord om den saken. Talaren på stockholmsbänken har behörigen omnämnt denna synpunkt, men densamma utgjorde icke för honom tillräcklig anledning att yrka någon genomgripande förändring. Han utgick emellertid från, att det dock ligger en orättvisa uti, att ett barn får ärfva allt, under det att de andra barnen blifva lottlösa. Jag vill icke alltför mycket uppehålla mig vid denna synpunkt, ehuru det naturligtvis är den, som ytterst ligger under hela sträfvandet i denna fråga och de motioner, som ständigt återkomma i densamma. Ty olika meningar härom kunna med fog göras gällande. Institutet strider mot den nutida rättsuppfattningen, men i hvad mån verklig orättvisa ligger däri vill jag för tillfället ej ingå på. Detta är emellertid den ena stora principen, som dragits fram i denna fråga, och som betonats af dem, som önska komma institutet till lifs och få det upphäfdt.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

(Forts.)

Den andra principen, hvilken åberopas af försvararne till institutet, är, att hela vår rättsordning är färdig att falla i stycken, om vi röra därvid. Död mans vilja är okränkbar, heter det. Men, mina herrar, komma vi öfverens om, att fideikommissen äro stiftelser — och det är den karaktär, de enligt min uppfattning hafva efter svensk rätt — må vi väl erinra oss, att alla stiftelser kunna förändras, och att årligen stiftelser förändras af Kungl. Maj:t i nuvarande tid. Det vore för öfrigt allmänt sedt orimligt, om död mans vilja vore ett »noli me tangere», som skulle för alltid binda efterföljande generationer och göra det omöjligt att ändra en gång fastslagna rättsförhållanden. Detta kan således icke i och för sig vara något afgörande skäl.

Vi må därför lämna de stora principerna å sido. De hafva nämligen icke den bärkraft i förevarande fall, som de respektive kämparne för och emot detta institut förmena. Man får i stället reducera frågan till att gälla fideikommissens lämplighet och nyttighet i närvarande tid. Och ur den synpunkten skall jag tillåta mig att något närmare behandla den.

Först och främst vänder sig då tanken till de privatekonomiska och för den enskilda släkten gällande fördelarna eller olägenheterna af fideikommissen. Härvid vill jag först erinra om, att detta institut, som har till uppgift att bevara vissa släkter, icke är djupt grundadt i det förflutna eller går tillbaka till vår ursprungliga rätt och den uppfattning af släkten, som då existerade. Institutet har tillkommit i slutet af 1600-talet och har vunnit utbredning först under senare hälften af 1700-talet. Det har importerats hit från Tyskland, som i sin ordning fått det från Spanien. Det står således icke i något organiskt samband med den gamla germanska släktinstitutionen, utan beror på önskan hos en person att söka bevara sitt namn och sin släkt, så långt sig göra låter. Men huru har detta lyckats, mina herrar? Jag är icke i tillfälle att exakt redogöra för, huru och i hvad mån stiftarens afsikt i detta fall förverkligats. Jag kan sålunda icke säga, huru ofta fideikommiss gått ur en släkt till en annan på den grund, att förstnämnda släkt dött ut. Ett faktum är emellertid, att så mycket ofta skett. Jag kan därtill nämna, att en tysk författare, Kleine, som gjort denna sak till föremål för särskilda studier, anser, att fideikommissen verka skadligt på släkternas bestånd, i det att släkter, inom hvilka sådana funnits, snabbare dött ut än andra. Om detta varit fallet äfven i Sverige, kan jag icke säga. Men vi veta mycket väl, såsom jag förut framhållit, att fideikommissen ofta gått från en släkt till en annan, och detta betyder, att släkterna dött ut.

Vidare kan från privatekonomisk synpunkt anmärkas, att det för mottagaren af ett fideikommiss icke alltid är en fördel att erhålla detsamma, utan tvärtom kan vara ganska svårt, och för honom medföra stora vanskligheter, särskildt i afseende på möjlig-

heten att få kredit. Jag återkommer emellertid härtill senare och vill blott framhålla, att äfven från denna sida alltså skälen emot fideikommissens bibehållande kunna vara lika starka som skälen för detsamma.

Jag öfvergår emellertid till de större synpunkterna de sociala och de nationalekonomiska. Jag vill äfven här först upptaga frågan om fideikommissens förmåga att bevara släkten och den betydelse, detta kan äga ur allmän social synpunkt. Den ärade talaren på stockholmsbänken yttrade, att det var fideikommissens hufvudsakliga uppgift och bärande tanke, att det på detta sätt städse skulle gifvas en grupp själfständiga män, som kunde ställa sig och sitt arbete i det allmännas tjänst och sålunda bilda ett stöd för staten. Men härvid vill jag göra den invändningen, att ifrågavarande grupp är försvinnande liten. Det samlade antalet fideikommissier utgjorde år 1895 168 stycken. Häraf innehades 31 med ett taxeringsvärde af 8 ¹/₂ millioner kronor af ofrälse personer, och 61, taxeringsvärderade till 21,300,000 kronor, af adliga personer. De stora fideikommissen innehades af 37 grefvar och 39 friherrar. Mina herrar, kunna de intressen, som den ärade talaren afsåg, icke upprätthållas på annat sätt än genom dessa 37 greffliga och 39 friherrliga fideikommissarier, då fruktar jag, att vi skulle stå oss slätt. Det är naturligtvis hela den bildade klassen, på hvilken i sista hand kulturarbetet och hvad som kräfvades för upprätthållandet af statens speciella intressen hvilat. Detta skäl kan således icke tillmätas någon som helst betydelse.

Vidare säger man, att det är nödvändigt och nyttigt, att det i nutiden finnes en del stora egendomar jämte många små. Detta är fullt riktigt, men icke lär någon betvifla, att det alltjämt skall finnas stora egendomar kvar, äfven om fideikommissen upphäfvats.

Däremot må man väl ihågkomma, att det som allmän regel ställer sig svårare för en fideikommissarie än för en annan jordägare att skaffa nödigt rörelsekapital. Riklig tillgång på kapital är emellertid i nutidens jordbruk ett oafvisligt villkor för intensiv drift. Ingenting är i det afseendet så nödvändigt, men ingenting heller för fideikommissarien svårare att skaffa än just det nödiga driftkapitalet. Härmed vill jag ingalunda hafva sagt, att fideikommisserna i allmänhet äro illa skötta, åtminstone ej de stora. Framför allt vill jag erkänna, att vi i Skåne hafva en helt annan erfarenhet, särskildt om jag tänker på skogarna. Och det vitsordet måste jag gifva, och det gör äfven utskottet, att fideikommissen i Skåne fyllt en stor och betydelsefull uppgift, för hvilken vi må vara dem tack skyldiga, i det de bevarat de skogsområden, som där finnas. Men nu behöfva vi otvifvelaktigt icke längre detta institut för att bevara skogarna. Vi hafva börjat slå in på en skogslagstiftning, och 1903 års Riksdag fäste särskildt Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på frågan om fideikommisskogarnas skötsel. Det

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Om upp-
häfva-
nde af
familje-
fideikommiss-
stiftelser i
fast egendom.
(Forts.)

är sannolikt, att man utan alltför stora svårigheter skulle kunna på det allmänna öfverflytta omsorgen om dessa skogar och vårderna af dem, därest fideikommissen skulle upphävas.

Till dessa ekonomiska betraktelser, enskilda och allmänna, vill jag också foga en annan, nämligen angående fideikommissen såsom rättsinstitut.

Jag har redan antydt, att fideikommissen icke utgöra någon historisk inrättning med djupa röster i det förgångna. Men icke nog med det, institutet är redan på sätt och vis ruineradt. 1810 års lagstiftare medgafvo nämligen in-teckning i fideikommissen, och detta utgör en städse verksam, förstörande kraft. Ett efter annat in-tecknas desamma och en del af dem går under klubban. Därtill kommer, att arfskatten uttages med större belopp af fideikommiss än af annan egendom. Detta sammanlagdt gör, att institutet äfven ur rättslig synpunkt sedt är undergräfdt. Det strider slutligen fullständigt mot den nu gällande arfsrätten och öfver hufvud taget mot nutidens rättsbegrepp. Detta är i och för sig nog, för att anlopp mot detsamma städse komma att göras. Och så vidt jag kan förstå, lär det icke i längden vara möjligt att motstå dessa anlopp, om man ej vill reformera själfva institutet. En sådan reform anser jag för min del vara icke blott möjlig utan äfven nödig och nyttig. Herr Afzelius har antydt, att reformen skulle kunna bestå däri, att i enstaka fall fideikommissen upphäfdes. Javäl, det är riktigt; men jag går något längre. Jag tror, att själfva institutet under alla förhållanden kan och bör ombildas, och jag tänker därvid på tvänne olika utvägar. Den ena vore att förvandla jord- eller fastighetsfideikommissen till penningkapital, antingen helt eller delvis. Man skulle på det sättet kunna borttaga den svårigheten, att en fideikommissarie, när han mottagit fideikommisset saknar tillgängligt rörelsekapital. Det finnes emellertid en annan utväg, nämligen den, som fått sitt uttryck i den tyska så kallade *Anerbenrecht*, hvilken består däri, att en af sönerna eller till och med en måg i huset kan blifva den, som öfvertager jordagodset. Man är sålunda icke bunden vid den äldste af sönerna, som fallet är enligt fideikommissstiftelsen; och detta är en stor fördel. Det kan ju nämligen förekomma, att denne saknar allt intresse för jordbruk, under det att en yngre broder är särskildt lagd för sådant. Det vore för detta fall en stor fördel, om fideikommisset kunde öfverflyttas till den senare. Till det tyska institutet hör också, att medarfvingarna icke gå fullständigt lottlösa ifrån arvet utan få någon liten del däraf. Denna mindre del får emellertid icke vara så stor, att den gör hufvudarfvingen öfver höfvan skuldsatt. Detta institut, mina herrar, har i Tyskland utvecklat sig ursprungligen bland bönderna och gäller hufvudsakligen alltjämt blott bondejord. Men det har där nått en allt större omfattning. Det synes, som om icke blott Tysklands, utan äfven Österrikes jord i bondehänder

skulle efter hand antaga denna så kallade Anerbenrecht. Vore det icke skäl att undersöka, huruvida detta möjligen kunde passa för de svenska jordfideikommissen? *Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.*

Det finnes således många skäl till undersökning. Att afslå en sådan undersökning vore oklokt liksom öfver hufvud att mot-sätta sig hvarje reform af fideikommissrätten. Ty vill man öfver hufvud taget behålla fideikommissen, så måste man reformera dem. För öfrigt behöfs en sådan undersökning för att få fullständig kännedom om huru fideikommissen skötas och särskildt huru skogarna behandlas, vidare i hvad mån de äro intecknade, likasom huru ofta de gått från den ena släkten till den andra eller med andra ord, hvad betydelse de hafva för släktens kvarlevande eller utdöende. Men först och sist borde en sådan undersökning afse jämväl, huruvida icke det tyska institutet *Anerbenrecht* eller något liknande skulle kunna tillämpas på fideikommissen. (Forts.)

På grund af hvad jag nu anfört, skall jag be att få föreslå en liten ändring uti utskottets kläm, nämligen så, att sista stycket »huruvida och på hvad villkor gällande bestämmelser om dylika stiftelser må kunna *upphävas*», ändras sålunda att där insätts framför ordet »upphävas» orden »*förändras eller*». Jag tillåter mig, herr grefve och talman, yrka bifall till detta förslag.

Herr Ewerlöf: Vid denna frågas behandling förut och vid detta tillfälle hafva så många skäl anförts för och emot, att det torde vara förgäfvets att söka framföra några nya synpunkter, isynnerhet som jag tror, att saken ännu icke är mogen i denna kammare. Men då jag varit med om frågans behandling inom lagutskottet och utskottets utlåtande blifvit underkastadt en mördande kritik, vill jag här framlägga några af de skäl, som varit för mig bestämmande.

Jag får då genast tillkännagifva det fideikommissinstitutionen som sådan är mig ganska likgiltig, och att jag ej har något emot *penningfideikommissen*, eller om man så hellre vill *familjelegaten*, men att jag är en bestämd motståndare till jordfideikommiss, ty jag anser att *all* jord bör vara fri, så att den kan af den dugligaste förvärfvas och brukas. Endast stat och kommun böra få bestämma de inskränkningar som kunna — — — erfordras; och jag kan ej anse det vara rätt, att död mans vilja skall kunna från århundraden till århundraden lägga ett band på jorden, som mycket ofta står i strid med det allmännas intresse.

Man talar så ofta om huru man bör respektera död mans vilja, men i praktiken är man ej så nogräknande och man ser ju ofta, huru man exproprierar personers grafställen såväl inom som utom kyrkorna, och donationsbref ändras ofta så grundligt att, om donatorn anat detta, han sannolikt aldrig skulle hafva gjort någon donation alls! För min del kan jag icke inse, att icke staten skulle

Om upp-
häfva-
nde af
familje-
fideikommiss-
stiftelser i
fast egendom.

äga rätt vidtaga ändringar i fideikommissbrefven, när dessa ej vidare äro tidsenliga.

Hvad fideikommissens skötsel beträffar vill jag visst icke förneka, att de nu i allmänhet skötas fullt lika bra som den fria jorden. Men man har tyvärr anledning att antaga, att så icke alltid skall blifva fallet, hufvudsakligen på grund däraf, att fideikommissen mer och mer intecknas och att arfskatten utgår med högre belopp än i vanliga fall. Man beröfvar vidare fideikommissen inventarierna, och fideikommissariernas ekonomiska ställning försvagas genom allt detta så, att det kan blifva för dem omöjligt att på ett fullt rationellt sätt sköta fideikommissen. Fideikommissariens förklarliga benägenhet att af fideikommissets afkastning samla ett kapital åt sina efterlevande bidrager väl ej heller till egendomens rationella skötsel.

(Forts.)

Huruvida man håller på fideikommissinstitutionen här uppåt landet, känner jag icke till, men jag vågar lugnt påstå, att man i Skåne med glädje skulle hälsa en åtgärd, hvarigenom denna provins skulle få betydligt större utvecklingsmöjligheter och kunna underhålla en betydligt större befolkning af själfägande jordbrukare. Här står sålunda enligt mitt förmenande ett statsintresse mot ett enskildt intresse, och jag anser då, att det enskilda intresset bör vika. Och om man emellertid gör öfvergången mycket mjuk d. v. s., att de nuvarande fideikommissarierna få behålla sina egendomar och deras söner, som äro födda före en blifvande lags promulgering och i sin ordning få tillträda fideikommiss — hvadan det för många fideikommiss kan komma att dröja öfver 100 år, innan fideikommisset öfvergår till fri egendom — så tror jag icke, att det är så samhällsupplösande att nu bifalla lagutskottets förslag.

Det börjar numera blifva allmänt bland gamla familjer att bilda familjeföreningar, och jag kan icke tänka mig annat än att man inom dessa familjer med glädje skulle se, att köpeskillingen för fideikommissen blefve dessa familjeföreningars driftkapital, hvarifrån legat i viss bestämd ordning utginge till medlemmarne. Härigenom skulle ett flertal personer kunna få ett ekonomiskt stöd i striden för tillvaron i stället för att nu en enda person får åtnjuta en förmån, som ofta ej för honom innebär det nöje och den glädje, som man kunde tro; ty hans ekonomiska ställning är ofta så försvagad, att han icke kan hjälpa och stödja sina släktingar på ett sådant sätt, som det naturligtvis varit stiftarens mening. Jag är öfvertygad om, att denna om jag så får säga nya form af fideikommiss, som jag omnämnt, skulle fullt ut gillas af de stiftare, hvilka stiftade sina fideikommiss ej af fåfänga, utan endast af omtanke för familjens framtida väl. Jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Herr Uppström: Herr grefve och talman, mina herrar!

Det vare långt ifrån mig att på något sätt vilja beskylla lagutskottets ärade ordförande för något af hvad juristerna kalla för dolus. Men jag tror icke, att någon af lagutskottets ledamöter, som öfvervarit behandlingen af denna fråga inom utskottet, har kunnat underlåta att litet le vid åhörande af den skarpa kritik, lagutskottets ordförande ägnat förevarande betänkande, åt hvars såväl författande som justerande han som alltid ägnat ett mycket intresserad arbete. För den, som deltagit i lagutskottet vid frågans behandling och således har att försvara utskottets betänkande, blir uppgiften därför något vanskelig.

Lagutskottets ordförande anmärkte mot motionerna och naturligtvis också då mot utskottet, att de förslag, som däri återfinnas, hvilade på åsikter, som ginge ut på att nivellera hela samhället. Jag tror, att man beskyller både motionären och utskottet för alltför mycket, när man säger detta. Hvad utskottet har sagt är icke något nytt. Utskottet har i allmänhet endast upprepat urgamla synpunkter, som sedan lång tid tillbaka framhållits. Då utskottet slutit sig till den uppfattningen, att ett fideikommissbrief ej kan vara orubbligt för alla tider, är detta icke något inom svenska Riksdagen nytt. Det har redan anmärkts förut i dag, att den åsikten gjort sig gällande så långt tillbaka som 1810, då mot bestämmelserna i 1686 års testamentsstadga tillåtelse lämnades att inteckna fideikommissen. Det kan vara sant, att utskottets ledamöter haft den uppfattningen, att fortvaron af fideikommissen är något, som ej står i öfverensstämmelse med den nya tidens rättsuppfattning. Men utskottet har icke föreslagit omedelbart upphäfvande af fideikommissinstitutionen.

Utskottet har endast sökt samla sådana material, som utskottet ansett vara tillräckliga för att komma till det slut, utskottet gjort, låt vara att de icke äro tillräckliga för att motivera ett hufvudsakligt beslut i ämnet. Utskottet har påvisat, att det ursprungliga syftet med fideikommissens inrättande, hviket hufvudsakligen varit mera statspolitiskt, icke vidare förefinnes. Utskottet har också visat, att grundsatsen om fideikommissbriefvens orubblighet är något, som redan för längesedan öfvergifvits. Utskottet har vidare genom siffror sökt visa, att fideikommissjorden innefattar en betydande del af Sveriges jord, och utskottet har genom exempel från andra länder sökt ådagalägga, att fideikommissen genom lagstiftning där blifvit reformerade. Allt detta har utskottet ansett vara bevis och skäl tillräckliga för en undersökning af frågan, och utskottet har trott, att en utredning i ämnet skulle lämna vidare material för frågans bedömande, äfven förutsatt, att slutet kunde blifva ett annat än det, hvartill utskottet kommit.

Utaf den kritik, som utskottets betänkande varit utsatt för, har jag icke funnit, att utskottets resonemang varit felaktigt. Jag står därför fortfarande kvar på utskottets ståndpunkt och yrkar bifall till dess förslag.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Friherre Beck-Fris, Johan: Herr grefve och talman, mina herrar. Då jag tillhör en familj, som innehar fideikommisssegendom, men hvilken jag, mänskligt att se, aldrig kommer i tur att tillträda, borde jag naturligtvis tillhöra dem, som påyrka fideikommissinstitutionens upphäfvande, men så är icke förhållandet. Jag är tvärtom en varm vän af dess bibehållande.

Den föregående talaren har under sitt anförande vid flera tillfällen sagt: »Utskottet har sökt visa». Ja, utskottet har verkligen sökt framhålla det oriktiga i fideikommissens fortbestånd, men jag finner dess bevisföring mycket svag och finner också naturligt, att den skall vara det, ty det är alltid svårt, kanske omöjligt, att bevisa, att en rättfärdig sak är orättfärdig.

Jag vill icke upptaga tiden med att här inlåta mig på de många yttranden, som både i dag och tillförne, då denna fråga varit på tal, förekommit om fideikommissens bättre eller sämre skötsel, missbruk m. m., ty den saken kan föra diskussionen ut i det oändliga, utan att leda till något särskildt resultat. Jag vill naturligtvis ej heller inlåta mig på de juridiska spörsmålen om fideikommissens berättigande. Men för min del vill jag säga, att de anföranden, som på sin tid förut i denna kammare hållits af justitierådet Annerstedt och landshöfding Bergström, om den juridiska sidan af saken hafva fullt öfvertygat mig om att fideikommissens bestånd har sitt fullt juridiska berättigande. Denna institution kan icke utan orättfärdighet upplösas.

Angående den juridiska sidan af saken har motionären sagt, att den nya lagstiftningen icke skall gå ut öfver ens nu lefvande personer, och då försvinner ju all möjlighet till tal om någon rättskränkning. Det kan hända, att detta är ett sätt att gå ikring frågan?

Jag har tänkt på en sak. Hur skall ett fideikommiss delas, när den sista fideikommissinnehafvaren går bort? Är det juridiskt rätt, att det delas på hans arfvingar eller är det juridiskt rätt att uppsöka de då lefvande ättlingarna till alla dem, som skulle varit arfsberättigade till egendomen, om den icke haft fideikommissnatur. Jag tror, att hur man än vänder denna sida af saken, så skall det alltid blifva svårt att komma till det rätta vid upplösandet af fideikommissinstitutionen.

Hvad är det nu, som gjort, att motionären återkommit till denna fråga? Ja, han säger själf om fideikommissinstitutionen: »Den må gälla, så länge det endast är fråga om rättsförhållanden mellan enskilda, men då viktiga samhällsintressen därjämte beröras, såsom i förevarande fall är händelsen, så kan denna oskrifna lag icke vidare få dominera».

Det är således hans åsikt, att det är viktiga samhällsintressen,

som nu fordra, att fideikommissen måste upphöra. Om man läser vidare, så får man veta, hvilka dessa viktiga samhällsintressen skulle vara; motionären yttrar nämligen: »Det är sålunda en icke ringa del af Sveriges jord, som genom fideikommissinrättningen är bunden och undantagen från det fria utbytet.» Detta skulle således vara anledningen. Hvad skulle olyckan vara af, att denna jord undantages från det fria utbytet? Jo, på ett annat ställe ser man, att detta sammanhänger äfven med sträfvandena hos skilda klasser att förvärfva jord och hem på egen grund. Således skulle det vara egnahemstanken, som framtvingar nödvändigheten af fideikommissinstitutionens upplösande. Detta tycker jag faller på sin egen orimlighet, då man vet, att det är en så försvinnande liten del af vår svenska jord, som är af fideikommissnatur, endast omkring 4 procent. För mig emellertid ställer sig frågan helt annorlunda. Jag undrar, om icke just fideikommissinstitutionen och egnahemsfrågan hafva en mycket nära beröringspunkt. Jag undrar, om det icke varit samma tanke, som legat till grund för dem båda. När fideikommissen stiftades, var det nog fideikommissstiftarnes önskan, att för evärdeliga tider bereda sammanhållande och stödjande släkthem för sina efterkommande.

Att släktbegreppet också spelat någon roll erkänner utskottet, när det säger följande: »Släktbegreppet ligger sålunda till grund vid dessa stiftelser, och under den tid, då feodala grundsatser och sedvänjor gjorde sig gällande samt släkten såsom sådan var en faktor af stor politisk och social betydelse, hafva familjefideikommiss i fast egendom först och förträdesvis uppkommit». Således se vi, att utskottet erkänner, att det just är släktbegreppet, som framtvingat fideikommissen. Egnahemsfrågan har väl också sin grund i en önskan om sammanhållande af, kanske icke släkten, men familjen. Jag håller före, att då med all visshet samma tanke ligger till grund för fideikommissens och egna hemmens betydelse, nämligen enskilda familjers och släkters sammanhållande och stödjande, så är det inkonsekvent att vilja befordra egnahemsrörelsen, men upphäfva fideikommissinstitutionen. Stode fideikommisssegendomarna verkligen i vägen för egnahems bildande, då vore det en annan sak, men så är ju icke förhållandet. Nej, fideikommissens upphäfvande kommer med all säkerhet icke att befordra bildandet af flera egna hem, men däremot kommer med all säkerhet deras upphäfvande att gifva ökad utrymme för bolagens utveckling. Jag tror sålunda icke, att motionären genom att få fideikommissen upphäfda kommer att nå det mål, som han sannolikt därmed eftersträfvat, utan jag tror snarare, att han styrker företaget, som han, liksom många andra, anser icke böra befrämjas, nämligen bolagsväldet.

På grund af hvad jag sålunda yttrat, anhåller jag, herr grefve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

(Forts.)

Herr Säve: Det ifrågavarande ärendet återför tanken på den bekanta galten Sehrimner i den nordiska gudasagan, som kokades enhärjarne i Valhall till näring hvarje dag och blef hvarje afton åter hel. Det ser emellertid ut som man nu tänkte sig, att kokningen skulle kunna ske för sista gången, så att galten, det vill säga rättsinstitutet icke vidare skulle kunna blifva helt igen. Man stöder den tanken på att den allmänna meningen i vårt land skulle vara mot fideikommissinstitutionen. Jag tror dock icke, att den allmänna meningen är mot den. Det finnes nog en mening, det vill säga den, som genomgår alla demokratiska rörelser, hvilkas sträfvan är att nivellera allt, och för den meningen äro sådana institutioner som fideikommissinstitutionen en styggelse, men hvad den allmänna meningen för resten beträffar i vårt land, så tror jag, i likhet med den ärade talaren på västernorrlandsbänken, att den sysselsätter sig bra litet med fideikommissen. Det är naturligt, att så måste vara förhållandet, då det i stora delar af vårt land icke finnes ett enda fideikommiss, och i andra delar åter fideikommissen äro så få och relativt obetydliga, att de icke gärna kunna utöfva något större inflytande, hvadan den allmänna opinionen icke haft anledning att sysselsätta sig med dem.

Fideikommissen finnas företrädesvis uti de gamla odlade trakterna i vårt land. Där äro de koncentrerade, men i de öfriga landsdelarna åter, där det finnes så många ännu obegagnade utvecklingsmöjligheter, om man bara tager vara på dem, äro de relativt få. Att nu kunna deducera fram en allmän opinion mot fideikommissen låter sig, tror jag, ej göra. Det uppgifves, att fideikommissen utgöra 3,060 mantal. Det skall vara 4,6 procent af rikets hela mantal, men det är skillnad på mantal och mantal. Somliga äro stora, somliga små. Ack, mina herrar, om vi sammanföra alla fideikommissen i vårt land, så tror jag, att de samtliga skulle kunna rymmas i någon af de större lappmarkssocknarna. Man kan därför icke säga, att de intaga ett så stort utrymme i vårt land, att de t. ex. skulle kunna åstadkomma svårighet att bilda egna hem för dem, som så önska.

Det har dock funnits en tid, då det var fara, att fideikommissen skulle komma att upptaga för mycket af landets jord och förhindra det fria utbytet därpå. Det var detta, som de som skrefvo den kungl. förordningen af den 27 april 1810 hade för ögonen, då de i den förbjödo stiftande af nya fideikommiss. Denna förordning var närmast föranledd af Rikets Ständers skrifvelse till Konungen den 27 mars 1810. Den citeras alltid af dem, som ifrå för fideikommissinstitutionens upphäfvande. Man kan säga, att motiveringen i denna Riksdagens skrifvelse innehåller det väsentligaste, som kan sägas mot fideikommissen. För ständerna synes det dock hafva varit det viktigaste, att »sedan de mest hyfsade nationer redan upphäft dessa lämningar eller nya telningar af feodalismen», så borde svear och göter gå till väga på samma sätt.

Under hvilket intryck var det som Rikens Ständer 1810 formulerade denna skrivelse? Jo, det var under intrycket af den franska revolutionens lagstiftning på 1790-talet. För denna lagstiftning var ett af hufvudsyftena, att allt, som hade feodal karaktär i det gamla Frankrike, skulle upphävas, och i öfverensstämmelse härmed skulle alla fideikommiss sålunda bortstrykas. Det syftet går naturligtvis igen i Napoleon I:s »code civil», men code civil blef gällande icke blott i Frankrike, utan i många andra länder, som i början af 1800-talet voro beroende af det första franska kejsardömet. Det är sålunda icke att undra på, att fideikommissen i många länder, som gränsade till Frankrike, då afskaffades; men efter 1815 inträdde ett omslag, och så återinfördes de igen, där de icke af helt naturliga skäl såsom i de folktäta Belgien och Nederländerna ansågos hinderliga för den ekonomiska utvecklingen såsom försvärande för landtbefolkningen att förvärfva sig själfständiga jordstycken. Detta förstår man. Däremot i andra länder, där folktätheten icke var så stor, lades det ej hinder för upprättande af nya fideikommiss.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Kungl. förordningen af 1810 framhöll emellertid ingalunda de skäl, som ständerna anført för fideikommissens afskaffande, utan framhöll som motiv: »att rättigheten till besittning af jord utaf hvad natur som helst nu mera icke är något stånd enskildt förbehållen, utan lika öppen för alla medborgare och att tillåtelsen för hvar och en att utan inskränkning få stifta fideikommiss skulle tilläfventyrs snart nog draga större delen af jorden under fideikommisssegenskap samt i och med detsamma möjligheten att förvärfva fastigheter försvinna, hemmansklyfning, som synnerligen bidrager till folkökningen, motarbetas och idogheten kväfvast; omständigheter, hvilka ostridigt skulle bereda menliga följder för den egentligen närande och arbetande folkklassen».

Ja, detta var motiveringen till den kungl. förordningen den 27 april 1810, som förbjöd, att fideikommiss vidare finge inrättas. Denna förordning hade goda skäl för sig, men nu, då intet enda nytt fideikommiss kommit till stånd under de 90 år, som förgått sedan dess, lägga fideikommissen ej hinder i vägen för dem, som vilja förvärfva sig fastighet. Mycken jord, som förr var oodlad, har nu kommit under plogen, och jord finnes nog för dem, som äro i tillfälle att förvärfva sig sådan.

Jag skall be att få fästa mig vid ett par punkter i lagutskottets utlåtande. Lagutskottet jämför den ifrågasatta lagändringen med den, som vidtogs 1845, då lika arfsrätt för broder och syster infördes i vårt land. Det är dock en väsentlig skillnad mellan den lika arfsrätten och den sak, som nu är i fråga. Den lagförändring, som genomfördes 1845 och som naturligtvis vidtogs med anledning därpå, att man hade fått en annan uppfattning om kvinnans värde än som var gällande på Birger Jarls tid, och som stadgade, att syster och broder skulle ärfva lika, var en förändring

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

(Forts)

i den allmänna arfsrätten eller skyldemans lagliga rätt till en död mans kvarlåtenskap utan någon som helst retroaktiv verkan, men hvad som här eftersträfvats är en retroaktivt verkande förändring i testamentsrätten, sådan den utöfvats af död man med afseende på dispositionsrätten af hans egendom. Här är icke fråga om att genomdrifva en lagändring blott utan en ändring af 167 lagar, ty under hvarje fideikommissstiftelse ligger i själfva verket en speciallag. Utskottets resonemang på sidan 12 i betänkandet, att ofödda släkten icke äro bärare af några juridiska rättigheter, kan jag icke godkänna, äfven om det har fått ett så kraftigt stöd, som nyss från herr Afzeliis sida. Är nämligen utskottets uppfattning riktig, att fideikommiss kunna upphävas, då skulle man ju kunna upphäva alla sådana testamentariska bestämmelser, hvilka liksom fideikommissen äro afsedda att hafva gällande kraft under lång framtid, under hvilka släkten komma och släkten fara. Då skulle det ju också vara alldeles uppenbart, att lagstiftningen hade rätt att upphäva dessa mångfaldiga donationer, som äro gjorda till förmån för fromma stiftelser, pensionskassor, fattigvårdsanstalter, stipendiefonder för studerande, vetenskapliga institutioner och institutioner för skön konst m. m. Det är icke småsaker, som det här skulle blifva fråga om, ty värdet af det kapital, som dessa stiftelser eller anstalter tillsammans förfoga öfver, uppgår enligt Sveriges officiella statistik till den ansenliga summan af 324 millioner kronor, inberäknadt fastighetsvärdena, som ensamt uppgå till den ansenliga summan af 47 millioner kronor. Värdet af alla dessa fromma stiftelsers och anstalters egendom uppgår sålunda till icke mindre än tre gånger det värde, som ligger i fideikommissen, om hvars upphäfvande det här är fråga. Skulle ofödda släkten icke vara bärare af juridiska rättigheter, då frågar jag: är icke den naturliga konsekvensen häraf den, att ofödda släkten icke heller äro bärare af juridiska skyldigheter? Här sitta vi nu i dessa plenisalar och fatta beslut, som gå ut på att binda efterkommande släkten, hvilkas målsmän efter oss skola taga plats här i Riksdagen, i landstingen, på kommunal- och kyrkostämmorna. Så vidt jag kan förstå, äro de skyldiga att infria de förbindelser, som vi åtaga oss, icke blott för oss, utan äfven för dem. Jag kan icke förstå annat än att, om ofödda släkten icke skola vara berättigade till de förmåner, som vi kunna bereda dem, så skola de ej heller vara skyldiga att ansvara för de förbindelser, som vi ikläda dem.

Här framhålles idkeligen utlandet och förhållandena därstädes. Jag har redan talat något därom. Läser man de utländska framställningarna om fideikommissen, så finner man naturligtvis den frågan framställd: äro de nyttiga eller onyttiga, äro de berättigade eller skola de bort? Man får till svar: »Om den saken har talats oändligt mycket och kommer att talas ännu mera, men säkert är — så resonera åtminstone tyskarna — att fideikom-

missen ännu hafva sådan styrka och en så bärande kraft, att de ännu lära få stå kvar en lång tid bortåt.

Man erinrar om förhållandet i England, och att fideikommiss icke där få finnas. Ja, enligt lag, men i praktiken finnas de kvar, såsom hvar och en vet, som något sysselsatt sig med engelska förhållanden. Den engelska lagstiftningen medgifver icke rätt att träffa bestämmelser om äganderätten till fast egendom för längre tid än två generationer, men hos detta »country people», denna engelska »gentry», som är den hufvudsakliga innehafvaren af den engelska jorden och som står mycket högt i politiskt såväl som i socialt afseende, är den grundsatsen gällande, att man skall söka bevara den fasta egendomen åt familjen och att den äldste sonen skall vara besuten. När sålunda den, som skrifver sitt testamente, bestämmer, att jordegendomen skall gå öfver till hans äldste son och sedan till dennes äldste son, så är därunder underförstådt, att den sistnämnda skall i sin ordning själf utfärda en testamentarisk föreskrift af liknande art för de två följande leden och så hela vägen framåt. Det synes, som om det engelska parlamentet själf icke alltid kunnat bortse från samma åskådning. När England belönat någon af sina stora män, i hvilka belöningar ofta ingått ett pärskap, så se vi, huru underhuset understundom voterat en årlig penningssumma att utgå icke blott till den förtjante mannen under hans lif, utan äfven till hans efterkommande i tredje och fjärde led.

Utskottet säger i sitt betänkande, att det i England finnes endast två ständiga fideikommiss. Ja väl, de äro de som gifvits åt hertigarna af Marlborough och Wellington, båda fideikommissena naturligtvis såsom nationalbelöningar af engelska staten för eminenta förtjänster om England. Båda hafva fått stå kvar inom släkterna, men innehafvaren af det wellingtonska Strathfieldsaye, hvilket gafs »järnhertigen» som belöning för segern vid Waterloo, är förpliktigad till att på årsdagen af slaget öfverlämna till Englands suverän en flagga, som är prydd med de kungliga emblemen. Det är sålunda en feodalförbindelse, ett slags servitut till kronan, men bundet vid gåfvan för att formellt betaga den karaktären af rent fideikommiss. Hvilken uppfattning en engelsk fideikommissägare emellertid har af sin ställning som fideikommissarie, det lärde jag förstå, då jag vid ett tillfälle under en resa i England kom att passera Strathfieldsaye.

Jag gjorde den observationen, att själfva corps de legis var relativt obetydligt; det kunde omöjligen kallas »castle», knappast »house». Det föreföll mig icke vara mera betydande än en vanlig något större herregård hos oss. Vid inträdet i parken såg jag emellertid något, som särskildt fäste min uppmärksamhet. Det var en kolossal obelisk och på foten därpå stod det: »To the first duke of Wellington from the second duke and his tenants». Arftagaren till godset och titeln Wellington hade varit angelägen om att på detta storslagna sätt för alla tider erkänna sin tacksamhetsskuld

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

(Forts.)

till fideikommissets stiftare. Känslan af att stor jordegendom förpliktar torde vara stark hos engelska jordägare, och historien vittnar äfven om att de ansett sig skyldiga att icke allenast vara ett stöd för släkten utan äfven verka för sina underhafvandes bästa och ställa sin lediga tid till det allmännas disposition. Denna deras uppfattning har också gjort, att den engelska godsägarklassen varit ett af de bästa stöden, när det gällt att värna landet, vare sig uppåt vid försök att inkräkta på folkfriheten eller nedåt mot sträfvan den att uppdrifva grundvalarna för samhällsordningen.

Men jag låter locka mig från ämnet. Här gäller det närmast att häfda en rätt, som, så vidt jag kan se, icke kränker andras rätt eller strider mot landets intressen i det hela. Denna rätt kan visserligen, det erkänner jag, staten vara berättigad att upphäfva, när stora statsintressen stå på spel, men då detta icke här är fallet, så bör den respekteras.

Grefve Hamilton: Må det tillåtas mig att med ett par ord häfda den ståndpunkt, jag vid föregående tillfälle intagit i denna fråga, äfven om jag därigenom skulle störa den enighet, som synes råda bland godsägarerepresentanterna i denna kammare. Den för fideikommissinstitutionen så gynnsamma ställningen inom kammaren får väl tillskrifvas den omständigheten, att så många framstående fideikommissarier befinna sig här ibland oss. Härvidlag gäller om någonsin den satsen, »ingen regel utan undantag», enär dessa män äro undantag från den regeln, att fideikommissinstitutionen icke är ägnad att amma dugliga män. De skulle säkerligen intaga en framstående ställning inom samhället, äfven om de icke uppbures af en fideikommisssegendom. Det ligger ju också i sakens natur, att ett barn, som uppfostras under medvetenhet, att dess ekonomiska framtid är betryggad och att det intager en annan ställning inom familjen än de andra barnen, skall behöfva mer än vanlig energi och karaktersfasthet för att kunna utveckla sig till en gagnelig eller framstående samhällsmedlem. Det är icke allom gifvet att blifva dugliga jordbrukare eller godsägare. Den familjefader som skall utse något af sina barn till detta kall, lär väl låta valet falla på den mest intelligente, den mest energiske och den mest praktiske, och det är icke säkert att dessa egenskaper fallit på den förstföddes lott. Hvad nu egendomen beträffar så, därest en fideikommissarie hyser — hvilket är naturligt — större kärlek till dem af sina barn, som icke äro afsedda att blifva fideikommissarier, än till själfva egendomen, så söker han nog bereda dem en ekonomiskt oberoende framtid, äfven om detta skulle ske på fideikommissets bekostnad. Därtill kommer, att fideikommissarierna icke hafva rättighet att bortarrendera sin jord på längre tid än egen lifstid. Härigenom är arrendatorernas ställning mindre betryggad. De känna sig ej heller hågade att drifva ett intensivt jordbruk, hvilket är det enda bärkraftiga. Vi

hafva äfven många exempel på, huru en fideikommisssegendom, isynnerhet vid dess öfvergång från ett släktled till ett annat, under ett fardagsår missköotts, hurusom skogen sköflats och hela egendomen vanvårdats.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.

Slutligen, herr talman, kan jag, äfven om jag vet, att denna min uppfattning icke delas af eder, mina herrar, icke underlåta att erkänna fideikommissinstitutionens rättskränkande innebörd. Jag kan icke underlåta att framhålla det förhatliga uti, att endast ett af barnen inom familjen skall hafva hela förmögenheten, åtminstone hela den fasta egendomen, under det att de andra skola stå på bar backe, och det ännu förhatligare att vilja med konstlade medel upprätthålla gamla släkter. Om de hafva den rätta lifskraften, skola de nog utan fideikommissinstitutionens hjälp veta uppbära fornstora minnen, men saknas denna lifskraft, gå de tillbaka i intellektuellt och moraliskt afseende, då äro de väl, mina herrar, sitt fall värda.

(Forts.)

Nu säger man: »död mans vilja skall respekteras». Ja, i viss mån; men om död mans vilja innehåller orimligheter, skola då dessa i allt fall få äga bestånd för all framtid?

Kunna verkligen 1734 års lags eller 1686 års testamentstadgars enkla bestämmelse, att hvar och en äger rätt att borttestamentera sin egendom med eller utan villkor, innebära, att fideikommissinstitutionen för all framtid skall äga bestånd? Nej, den må säkerligen såsom allt föräldratt falla för den naturliga och nutida uppfattningen om hvad som är rätt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Tamm: Jag har icke förrän nu haft tillfälle att yttra mig i denna fråga och har därför velat begagna tillfället att uttala min åsikt. Jag börjar med att tillkännagifva, att jag icke vill vara med om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i detta afseende, då jag icke vill vara med om att upphäfva fideikommissen. Efter min mening bör, såsom flera talare förut sagt, död mans vilja respekteras. Visserligen kan statsmakten ändra lagar, men statsmakten kan efter min uppfattning icke ändra anordningar, som hafva tillkommit med stöd utaf lag, där det träffar tredje mans rätt, för så vidt icke samhällets bestånd därutaf kan vara beroende. Efter min uppfattning föreligger icke något sådant förhållande, att man kan säga, att samhällets bestånd på något vis beröres utaf fideikommissstiftelsens bevarande. Om sådana omständigheter inträffa, lär väl icke en initiativkraftig regering underlåta att därom göra framställning. Det synes mig således icke behöfligt, att Riksdagen i detta fall tager initiativet.

Det förvånade den siste talaren, att så många godsägare i kammaren ställt sig på fideikommissinstitutionens ståndpunkt. Jag är icke någon fideikommissarie, men jag måste göra det ändå,

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

just af det skäl, att jag vill, att död mans vilja skall respekteras, åtminstone så länge det är möjligt.

Jag sade, att ännu icke hafva sådana omständigheter inträffat, som göra en förändring i detta afseende behöflig, ty jag erkänner icke, att den allmänna meningen i detta afseende har uttalat sig. Allmänna meningen fordrar tillämpande af rättvisa åt alla samhällsmedlemmar. Allmänna meningen fordrar, att de rättigheter, som kunna tilldelas hvarje medborgare, lämnas honom i den mån han till deras utförande blir mäktig, men icke förr. Här är icke något sådant förhållande. I dessa fall är dock icke fråga om att taga från någon och gifva det till någon annan.

I stället för uttrycket »den allmänna meningen» finnes det ett annat uttryck, som är begagnadt i utskottsbetänkandet nämligen »den moderna rättsuppfattningen». Den skulle icke vilja tillåta fideikommissens bibehållande. Jag tror icke för min del, att den moderna rättsuppfattningen fordrar detta, lika litet som den moderna rättsuppfattningen ännu kommit till den åsikten, att den vill upphäva all äganderätt. Till dess en sådan åsikt kommer att göra sig gällande, vill det förefalla mig, som man borde låta fideikommissrätten stå kvar. Skulle så olyckligt inträffa, att den åsikten en gång i framtiden skulle här göra sig gällande, att egendom icke är rättmätigt innehafd, då löses nog också denna fideikommissfråga af sig själf.

Hvilka skulle nu vara dessa högre ändamål, för hvilka ett sådant institut som detta skulle gifva vika? Jo, man säger här, att därigenom skulle vinnas en rättvisare arfsfördelning. Ja, strax efter upphäfvandet af ett fideikommiss blefve nog arfsfördelningen mellan syskonen rättvis. För barnen går det sålunda rätt väl. Men huru går det för barnbarnen till farföräldrar eller morföräldrar som affidit före institutionens upphäfvande? Få de ut den rätt, som de skulle hafva haft, därest icke fideikommissinstitutet upphäfts? Och är det så nödvändigt att göra fördelningen mellan syskon och kusiner lika — sträck då ut det till alla människor och gör arfsfördelning lika mellan alla.

Man säger, att fideikommissen böra upphöra, för att skötseln af fideikommissegendomarne måtte kunna blifva bättre. Här har det emellertid blifvit meddeladt, utan att det blef motsagdt, att de större fideikommissegendomarna skötas monstergillt; särskildt hvad skogarna beträffar, lär skötseln blifva bättre, då stora komplex finnas på en hand. Och om det än skulle vara så, att en del medelstora och mindre fideikommissegendomar icke skulle skötas så bra, så händer det väl, att liknande egendom, äfven om de icke äro fideikommiss, blifva illa skötta. Jag ber för öfrigt att få påpeka, att det har bildats bolag för öfvertagande af illa skötta såväl mindre som större egendom.

Enligt min uppfattning är det samma motiv, som vållar anfallen både mot bolags förvärf af egendom och mot fideikommiss-

institutionen. Men jag kan icke finna dessa anfall vara berättigade; det synes mig verkligen, som om det icke finnes något skäl att göra intrång i fideikommissinstitutet.

Hvad här blifvit taladt om denna frågas sammanhang med egnahemsfrågan är redan utförligt bemött, och jag skall därför icke ingå därpå. Jag har tyvärr i mitt anförande icke kunnat underlåta att delvis upprepa hvad förut sagts, men jag skall icke göra det onödigtvis.

Ett mål, som skulle vinnas genom fideikommissens upphäfvande, skulle vara att, som utskottet säger, man skulle undvika tvister och misshälligheter. Af en talare har redan blifvit omförmäldt, huruledes domarnes erfarenhet bär vittne därom, att vanliga testamentsvister äro mycket talrikare än tvister i anledning af fideikommisssegendomars öfvergång från en innehafvare till en annan. För öfrigt har jag varit vittne till rättegångar vid dylik öfvergång af fideikommiss; och där har det visserligen blifvit rättslig tvist, men icke därför några misshälligheter, utan tvisten har förts till slut i allsköns välvilja.

Med anledning af den åsikt, åt hvilken en talare här gaf uttryck, att man i Skåne skulle med glädje hälsa fideikommissinstitutets upphäfvande, ber jag att få säga, att jag visserligen icke känner så fullständigt till förhållandena i Skåne, men jag tror mig dock kunna försäkra, att man åtminstone på många ställen där icke skulle med glädje hälsa fideikommissens upphäfvande. Jag tillåter mig äfven att till den siste ärade talaren framställa den frågan, om arrendatorerna af de skånska fideikommissen verkligen känna sig så oroliga vid ombyte af fideikommissarie. Kan man icke snarare säga, att äfven dessa arrendatorer hafva ett slags fideikommissrätt till sina arrenden — det är med dem som med husbönderna: de variera blott från far till son.

Den ärade talaren nämnde, att han ansåg, att fideikommissen icke borde bibehållas blott för att uppehålla de släkter, inom hvilka fideikommissen finnas. Ja, det är äfven min åsikt; dessa släkter få uppehålla sig genom sin egen duglighet och kraft.

Af hvad jag nu yttrat framgår emellertid, att jag icke vill vara med om någon skrifvelse till Kungl. Maj:t, sådan som den af utskottet här föreslagna. En ärad kollega på stockholmsbanken har ju här framlagt förslag till en annan skrifvelse, men jag kan icke heller vara med om den, då det efter min uppfattning viktigaste skäl, som han anför för densamma, är det, att på det sättet likställighet i arfsförhållandena skall vinnas. Den sidan af saken har jag ju redan berört. Han anförde från sin praktik, hurusom man vid tvister rörande tolkning af fideikommissbref har den största svårighet för att träffa stiftarens okända tankegång med afseende å villkoren för fideikommissets innehaf. Ja, det må vara, att det är svårighet att understundom få reda på stiftarens okända tankegång, men då man samtidigt vill i nödfall

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom. upphäfva hela fideikommissrätten, då är det alldeles säkert, att det är stiftarens *kända* tankegång, som man helt och hållet vill upphäfva.

Jag har icke något mer att tillägga. Såsom jag nyss sade, anser jag, att, om en ändring i fråga om detta institut skulle vara för staten välbehöflig, initiativet därtill dock bör tagas icke af Riksdagen utan af regeringen. Jag tillåter mig att yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Trygger: Här föreligga två skrifvelseförslag, det ena framlagdt af utskottet, det andra af herr Afzelius. Hvad det sista beträffar, vill jag säga, att, om det framkommit isoleradt och med en del af den motivering, som den ärade talaren använde, skulle jag för min del icke hafva tvekat att biträda detsamma. Det är nämligen något helt annat och ojämförligt klarare, än hvad utskottet kommit fram med. Där ifrågasättes, såvidt jag förstod talaren rätt, att i hvarje särskildt fall afhjälpa en brist, som kan hafva funnits föreligga. Utskottets förslag åter afser att utan vidare upphäfva ett institut på skäl — ja, det är till dem, som jag nu skall öfvergå.

Styrkan hos ett förslag ligger onekligen i den motivering, som skall stödja detsamma; jag skall därför tillåta mig att framdraga till bemötande några af de skäl, som här blifvit anförda.

En talare har som skäl för fideikommissrättens upphäfvande anført, att de släkter dö ut, som innehafva fideikommiss. Man skulle visserligen därpå kunna svara, att, om de dö ut, så upphöra ju fideikommissen af sig själfva; och då behöfva de icke upphäfvas på annat sätt. Jag undrar dock, om icke detta påstående blott är en del af ett påstående, som samme talare äfven framkommit med, nämligen att adelssläkterna öfver hufvud taget dö ut — men alla dessa släkter hafva ju icke fideikommiss. Jag ifrågasätter för öfrigt, huruvida den ärade talaren tillräckligt tänkt på kvinnorna. Om familjen dör ut, så är det därför icke sagdt, att slakten dött ut, ty det kan ju finnas talrika kvinnliga afkomlingar. Den af talaren angifna synpunkten kan jag således för min del icke finna innebära, att i fideikommissinstitutionen skulle föreligga en samhällsfara.

Vidare har samme talare gjort gällande, att fideikommissen icke vore så gamla. De funnes icke hos de gamla germanerna, utan de vore en relativt ny institution hos oss. Ja, mina herrar, nog har jag hört, att man som stöd för upphäfvandet af det ena eller andra åberopat, att det är alltför gammalt, men att något icke är tillräckligt gammalt, det har jag verkligen icke förr hört åberopas som skäl för ett upphäfvande.

Vidare har talaren gjort gällande, att fideikommissinstitutionen redan skulle vara rättsligt undergräfd, ity att numera beviljas in-teckningar i fideikommissegendomar, och institutionen skulle där

igenom vara hart nära sin undergång. Härpå vill jag svara, att det är en allmän företeelse i Sverige, att jorden in-tecknas, och om man jämför förhållandena i början af förra århundradet med de nuvarande, tror jag, att ingen skall tveka att erkänna, att in-teckningarna ökat i kolossal utsträckning. Den svenska jorden i allmänhet är in-tecknad till ungefär halfva värdet; men jag har ännu icke hört någon påstå, att vår svenska jordbrukareklass därför skulle vara nära sin undergång. Då är frågan, om icke denna slutsats med afseende å fideikommissen är något för djärf. Den synes mig så mycket mindre berättigad, som det vid in-teckningar i fideikommiss i hvarje fall pröfvas, om behof däraf förefinnes, något som icke sker med afseende å in-teckningar i annan egendom.

*Om upp-
häfvande af
familje-
fideikommiss-
stiftelser i
fast egendom*

(Forts.)

En annan talare gjorde gällande, att en olägenhet af fidei-kommissen skulle vara, att de blott kunde utarrenderas på fidei-kommissariens lifstid. Ja, men är det blott den faran som före-ligger, kan den lätt förebyggas genom att man ändrar arrende-lagstiftningen och där gör den inskränkning med afseende å fideikommissrätten, som för detta ändamål kan vara behöflig. Detta är ett verkligt praktiskt behof, som talaren fäste upp-märksamheten på, men för att vinna den saken är det alldeles obehöfligt att upphäfva fideikommissinstitutionen i det hela.

Samme talare sade, att det händer, att skogen sköflas på fideikommissen. Ja, det är ju sorgligt, om så sker; men om vederbörande hafva ögonen öppna, kan sådant hindras, ty det står i strid med gällande lag. Lagbrott kunna ske på fideikommiss likasåväl som på annan egendom.

Vidare sades det, att det innebure en rättskränkning, att det ena barnet skulle få mycket och det andra alls ingenting. Ja, jag måste erkänna, att det understundom kan kännas olämpligt, att ett barn skall blifva rikligen doteradt, medan de andra få litet eller ingenting alls. Men att detta skulle vara någon rätts-kränkning kan jag icke erkänna, ty fadern har ju icke fideikom-misset på andra villkor. Barnen hafva för öfrigt under sin upp-växttid haft fördel af att fadern fått draga afkomst af fideikom-misset. Då nu fadern dör, skall fideikommisset tillfalla t. ex. den äldste sonen; och man frågar då: skola de andra barnen ej få något af fideikommissegendomen? Nej; men skälet är, att fadern icke hade större rätt till fideikommisset än nyttjanderätt. Jag tror, att detta icke är värre för de öfriga barnen, än om jag, t. ex. tänker mig en person, som har flera barn och som är — jag skall taga något riktigt imponerande — bankdirektör med en 40 eller 50 tusen kronors inkomst om året. Alla barnen vänjas då vid ett fint lefnadssätt och få en god uppfostran, men då fadern dör, finnes kanske ingenting kvar. Jag har emellertid aldrig hört påstås, att det skulle vara en rättskränkning mot barnen, att de blifvit uppfostrade bättre, än som kunnat ske, om fadern icke haft den inkomst, som han ägt.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Slutligen sade samme ärade talare, att hvad han mest hade att anmärka emot fideikommissinstitutet var, att detsamma innebar, att man med konstlade medel uppehölle stora släkter. Hvad det beträffar, tror jag emellertid icke, att den ärade talaren behöfver vara så orolig, ty han har väl icke sett — åtminstone har icke jag gjort det — att fideikommissinstitutet lyckats på konstladt sätt uppehålla en enda släkt, och således lär det icke finnas något samhällsintresse att på den grund upphäfva fideikommissinstitutet. Om det vore så, att fideikommissen gäfvade en stackare en inflytelserik ställning inom samhället, som han kunde begagna till skada för detta, ja, då borde man afskaffa dem, men om de icke lyckas att af en stackare göra annat än en stackare, då tycker jag, att de af nämnda grund ej behöfva upphävas.

Jag ber att nu något få skärskåda utskottets förslag. Den skrifvelse, som utskottet har föreslagit, afser all fideikommiss-egendom i fastighet.

De viktigaste skäl, som utskottet åberopar, äro just de nyss af mig anförda och bemöta s. k. familjeskäl om orättvisor mot öfriga barn och dylikt. Men, mina herrar, man får dock icke glömma, att man fortfarande kan stifta fideikommiss, nämligen i lös egendom. Nog är det väl då egendomligt att börja med att begära upphäfvande af fideikommiss i fast egendom, därför att man anser det olämpligt, att i en familj det ena barnet får mycket och det andra så godt som ingenting. Man borde väl i första rummet stifta en lag, som förbjöde stiftande af fideikommiss i lös egendom — beträffande fast egendom hafva vi ju redan ett sådant förbud. Nästa åtgärd skulle möjligen sedan blifva att på nämnda skäl begära upphäfvandet af befintliga fideikommiss i fast egendom. Men hvad föreslår nu utskottet? Jo, att man skulle genast begära upphäfvandet af fideikommiss i fast egendom, men fortfarande låta det vara medgifvet att stifta dylika i lös egendom. För öfrigt — det är mycket lätt, mina herrar, att alltfört här i Sverige stifta fideikommiss i fastighet. Därtill behöfves blott, att man sätter en fastighet på aktier och gör ett fideikommiss af aktierna, då har man i realiteten ett fideikommiss färdigt äfven i fast egendom. Det synes mig således vara inkonsekvent af utskottet att komma fram med en framställning sådan som den förevarande, men samtidigt låta den nuvarande lagstiftningen i öfrigt vara oförändrad.

Då jag ser på utskottets motivering, har jag vidare icke kunnat finna, att utskottet uppdragit någon skillnad mellan fast egendom på landet och fast egendom i stad. Det kan visserligen anföras åtskilliga skäl mot fideikommissinstitutionen med afseende å fast egendom på landet, men huru något samhällsintresse skulle kunna vara förknippadt med upphäfvandet af de få för närvarande befintliga fideikommissen i stad, är för mig åtminstone svårt att inse.

För min del står jag i hela denna fråga, om jag ser den i stort och icke så inskränkt — jag menar begränsadt — som lagutskottet tagit den, rätt tveksam, och jag kan icke säga, hvar jag slutligen kommer att ställa mig. Men säkert är, att jag aldrig kan vara med om att upphäfva den nu befintliga fideikommissinstitutionen på de skäl, som utskottet anfört. Det skrifvelsöförslag, som lagutskottet här framlagt, är oklart, och äfven om man skulle vara för saken, synes man genom ett bifall till detta skrifvelsöförslag icke vinna någon tillfredsställande lösning.

Om upphäfvande af samhällefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Således, mina herrar, tror jag, att, då man nu icke kan taga det af herr Afzelius framställda förslaget, hvilket i detta sammanhang ovillkorligen skulle missförstås, är man på grund af den oklarhet i syftet och den svaghet i motiveringen, som förefinnas i utskottets framställning, nödsakad att afslå det hela.

Jag ber således att få yrka afslag.

Herr Hasselrot: Jag skall yttra mig helt kort. Såsom åtskilliga ledamöter af kammaren torde erinra sig, har jag flera gånger uttalat mig i denna fråga. Hvarken då eller nu har det fallit mig in att ifrågasätta upphäfvandet af det nu ifrågavarande institutet; jag har blott ifrågasatt ett reformerande af detsamma i de delar, där sådant kan vara behöfligt; och det har icke ens af de talare, som uppträdt till förmån för detta institut, förnekats, att detsamma i vissa delar är förknippadt med åtskilliga olägenheter, särskildt beträffande de smärre fideikommissen, hvarigenom dessa icke blifva till den effekt och den nytta, som de borde vara. Under sådana förhållanden synes det mig lämpligt och riktigt att ifrågasätta en försiktig reform af institutet i fråga.

Ur den synpunkt, som jag sålunda ser frågan, finner jag det af herr Afzelius framlagda förslaget vara ett godt förslag. Herr Trygger medgaf också detta, men han var orolig öfver att förslaget i det sammanhang, hvori det framkommit, skulle kunna missförstås, och särskildt var han rädd för att det skulle kunna erhålla en oriktig motivering. Detta förstår jag icke. Beslutar man en annan redaktion af själfva skrifvelsen, får väl utskottet, då det sätter upp denna skrifvelse, se till, att motiven komma i öfverensstämmelse med beslutet. Jag kan således icke finna, att i det hänseendet några olägenheter skulle uppstå.

Hvad är det, som i skrifvelsen skulle sägas? Jo, först och främst hvad utskottet upptagit, att man skulle låta verkställa en utredning rörande de i riket bestående fideikommissstiftelser, och det måtte väl under alla förhållanden vara riktigt, att man utreder saken, innan man beslutar sig för vare sig det ena eller det andra, särskildt när det gäller en sådan fråga som denna.

Vidare skulle det sägas, att när denna utredning blir färdig, så skulle tillses, *hurvida* det må pröfvas lämpligt, att någon slags ändring skall äga rum. Finner man af utredningen, att allt är

*Om upp-
häfvande af
familje-
fideikommiss-
stiftelser i
fast egendom.*
(Forts.)

väl beställt, då är ju icke någon ändring begärd; men skulle utredningen visa, att i ett eller annat fall någon modifikation behöfves, hvad begäres då? Jo, att Kungl. Maj:t skall taga under öfvervägande, under hvilka förutsättningar och på hvad sätt en dylik stiftelse — jag fäster uppmärksamheten på den singularära formen, hvaraf framgår att förslaget ej afser fideikommissinstitutionen i dess helhet — må kunna förändras eller upphävas. Hvilka äro då dessa förutsättningar? Jo, efter mitt förmenande, är den viktigaste, att de, som hafva eventuell rätt till fideikommisset, äro med därom, så att det icke blir något våldsamt brytande mot någons rätt inom släkten. Sedan skulle tagas under öfvervägande, på hvad sätt en ändring skulle kunna äga rum.

I detta, herr Afzelii förslag, är det icke meningen att slopa alla fideikommissstiftelser, utan det är meningen att möjliggöra en reform af den ena eller andra stiftelsen i den riktning, hvarom öfverenskommelse kan äga rum. Mig förefaller således, att detta skrifvelseförslag fyller hvad man för närvarande kan önska och begära, och att det icke går längre, än att enhvar borde kunna vara med om detsamma.

För min del är jag lifligt öfvertygad om att ett rent afslag å hela frågan, som här föreslagits, skall förr eller senare leda till det resultat, att det drages ett bredt streck öfver hela institutionen; ett försiktigt reformerande af institutet kan däremot enligt mitt förmenande vara ägnadt att vidmakthålla detsamma för en lång framtid. Det vore därför enligt mitt förmenande klokt och riktigt af kammaren att gå med på ett så moderat förslag som detta af herr Afzelius nu framlagda, och jag tillåter mig därför att yrka bifall till detsamma.

Friherre von Schwerin: Det är naturligtvis en vansklig sak att uppträda i en diskussion, som redan pågått i tre timmar. Många framstående talare hafva haft ordet och tagit bort de flesta och bästa skälen. Kanske hade det rätta varit att helt enkelt afstå från ordet, men då jag nu fått det, skall jag dock tillåta mig säga några ord, därför att när frågan sista gången var före i Riksdagen, hade jag icke äran tillhöra kammaren. Vid sådant förhållande kommer jag att likna tredje opponenten vid en akademisk disputation, som får taga en bit här och en bit där utan något egentligt sammanhang.

Jag hade tänkt säga något om de engelska arfsförhållandena, och det har sagts, att man där icke skulle hafva några fideikommiss, men jag tror, att man dock håller på något liknande fideikommissinstitutionen där. Det har också blifvit klart och tydligt framhållet af herr Säve.

Jag skulle vilja säga några ord om det besynnerliga, som genomgått de flesta talarnes anföranden — om den orättvisa, som skulle ligga däruti, att barn icke få dela lika. Men denna orätt-

visa tyckes blott äga rum, då det gäller jordbruksfastighet, ty samtidigt rekommenderar man upprättande af penningfideikommiss; då är det icke någon orättvisa! Det har äfven af en talare påpekats, att det finnes icke något rimligt sätt att bilda egna hem af de stora fideikommissen i städerna; så att det skälet kan icke användas.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Jag skall nu endast tillåta mig säga några ord mot den talaren på malmöbanken, som påstod — hvilket sedan blifvit vederlagdt — att i Skåne skulle det finnas en allmän önskan att få fideikommissen upphäfda — ett eget påstående redan af det skälet, att det finnes stora, vida kretsar, där man icke vet hvad fideikommiss är. Jag sätter mitt ord i pant — och det torde vara lika godt som den talarens — på att det finnes en klass, som är lifligt intresserad af att fideikommissen icke upphäfvas, och det är dessa mångfaldiga arrendatorer på de välskötta fideikommissen. Det är själfklart, att på dessa fideikommiss kan en liten arrendegård så att säga gå i arf, och jag vet, att det finnes många fall, där sådana gårdar gått i arf i flera generationer, och anledningen därtill är, att ene sonen löser ut sina syskon och det icke behöfves stort kapital för att öfvertaga arrendet, och så låter godsägaren arrendatorns familj sitta kvar. Och det finnes bland dessa arrendatorer personer, som fatta samma kärlek till hemmanet som om de köpt det. I min hemtrakt vet jag, att det finnes få bondehemman, som gått i arf i ett par tre generationer. På grund af den lika arfsrätten — som jag visst icke vill klandra — löser ett af syskonen ut de andra, men i nästa generation går det kanske icke, och då det icke går in i folkmedvetandet, såsom i gamla dagar, att en af sönerna skall taga hemmanet, blir följden den, att det ena hemmanet efter det andra säljes på auktion och de forna jordbrukarne flytta in till staden. Detta är icke rätta sättet att befordra bildandet af egna hem. Man kan ju fråga arrendatorn på ett fideikommiss, som är välskött, om han hellre vill vara arrendator under en känd godsägare, som är personligen intresserad för honom, eller under t. ex. ett bolag i Norrland — detta får icke fattas som om jag skulle vilja vara med om att upphäfva bolagen — i det ena fallet har han en husbonde, som han kan gå till, som är likställd med honom, i det andra en oansvarig styrelse, som kanske sitter i Stockholm. Det vill jag bestrida, att det finnes en allmän önskan att få fideikommissen upphäfda.

Den ärade talaren yttrade, att det var en stor orättvisa, att *en* tog hela arfvet, men det är redan påpekadt, att hade icke fadern fått det, hade intet af barnen fått något alls. Fideikommissen äro icke vanlig egendom utan en stiftelse, som är anfördtrodd att skötas på bästa vis, och man kan icke tala om arf. Fideikommissen uppkomma icke på grund af arf utan på grund af testamentsbestämmelser, att de skola skötas i en viss angifven riktning. Skall man draga konsekvensen af hvad den ärade talaren

*Om upp-
häfvande af
familje-
fideikommiss-
stiftelser i
fast egendom.* på kristianstadsbänken yttrade om duglighet och icke duglighet inom en familj, så måste man afskaffa det konstitutionella kungadömet, då det alls icke är säkert, att den äldste är den bäste eller ens duglig, men det vill väl ej denna kammare vara med på, åtminstone ej ännu!

(Forts.)

Professor Fahlbeck, som är en mångerfaren man, hemma i allting, med goda idéer, talade om fideikommissegendomarnas skogar och erkände, att åtminstone de voro väl skötta. I parentes vill jag nämna, att jag icke har något fideikommiss och aldrig kan få något. — Han bör äfven kunna erkänna, att också själfva åkerjorden i Malmöhus län är väl skött. Herrarna hafva väl hört, att Näsbyholms fideikommiss går i tēten för rörelsen att skaffa tuberkelfri mjölk och att få en kreaturstam, som är klar och ren. Att förekomma och motverka tuberkulosen medför mycket större nytta än lungsotssanatorier. Jag försäkrar, att dessa experiment, som nu börja blifva fruktbringande i vida kretsar, hafva kostat innehafvaren af Näsbyholm mycket stora summor. Herr Fahlbeck säger i samma andedrag, som han medgifver att fideikommiss-egendomarnas skogar äro väl skötta, att då Riksdagen beslutat en skrifvelse om att fideikommisskogarna skulle ställas under allmän vård, så kan själfva institutionen afskaffas. Det påminner väl mycket om mohren, som gjort sin tjänst. Vill herr Fahlbeck däremot komma med en motion rörande den tyska Ahnerbenrecht, som han nyss talade om, kunde det vara till mycken nytta. Det är en tendens i hela västra Tyskland att upprätta, jag vill icke säga fideikommiss i denna bemärkelse men att få några jordegendomar, som icke få delas och schackras bort. Tanken på egna hem är mycket vacker, men idén att dela upp en hel provins i små bitar om några få tunnland duger nog icke. Hvart skulle det gå hän? Det bör finnas några större gårdar, där arbete kan erhållas. Fråga de små husmännen i Danmark, om de icke äro belättna med att få gå till fideikommissen — ty det finnes fideikommiss i Danmark — och få sitt säkra arbete, som betalas bra på de större egendomarna. Det skulle blifva en olycka för Danmark, om de icke funnes. Med ett ord, lika felaktigt som det är att vilja hafva all jord till större egendomar och stora fideikommiss, lika galet tror jag det är att vilja dela jorden i små parceller. Det går icke i vårt klimat. Det kan gå i ett land som Frankrike, där trädgårds-skötselns florerar och vinrankan är föremål för kultur, att föda familj på ett eller annat tunnland, men det går icke i vårt klimat, i vårt karga Sverige. Man bör undanröja alla hinder mot bildande af egna hem, men man bör icke genom konstlade och våldsamma medel söka befrämja denna idé. Då det nu gäller en sådan obetydlighet som 4 à 5 procent af den svenska jorden, och då man ser all annan jord undan för undan styckas, den ena egendomen efter den andra, kan den tiden snart komma, liksom i andra länder, då det skulle kunna vara bra att samla ihop några större

komplexer, som kunde hafva råd att göra det ena eller andra. Hela detta tal om fideikommissrättens upphäfvande kan icke vara konsekvent, ty konsekvensen måste tydligen leda till upphäfvande af all testamentsrätt. Redan nu är det icke något hinder för en far, som har flera barn, att testamentera halfva förmögenheten till en af dem. I det mest demokratiska land, som finnes, Frankrike, är det fri testamentsrätt. Om en far har 100,000 francs, kan han där testamentera alltsammans till ett af barnen och göra de andra arflösa. För att egendomen icke skall styckas för mycket, tillgriper man medel, som jag icke vill nämna. Hvarför de medelstora egendomarna i Normandie icke styckas är, att släkterna där gifta sig inom hvarandra, och det blir icke mer än två arftagare, men det är icke ett sätt, som vi vilja frammana i vårt land.

Jag har redan för länge tagit herrarnes tid i anspråk och skall endast be att få yttra några ord med anledning af talarens på malmöbänken genialiska förslag om att fideikommissen skulle användas till bildande af en familjefond. Jag undrar, om den talaren hade fideikommiss, hvad hans ännu ofödda barnbarn skulle säga, om, när sonen dog, egendomen skulle realiseras och produkten läggas till en familjefond för alla Ewerlöfvar. Jag tror icke, att de skulle blifva belåtna. Emellertid får jag säga, att min privata mening är helt enkelt den, att då hela frågan om fideikommissens upphäfvande å ena sidan är en bestämd rättskränkning och å andra sidan icke fyller något behof, bör frågan i tysthet begrafvas.

Herr Liedberg: Enligt min åsikt bör man icke allenast se denna sak från helt och hållet juridisk synpunkt, utan man bör se den äfven med andra ögon. Ingen kan bestrida, att icke ganska många fideikommiss finnas, både stora och små, där ställningen är sådan, att fideikommissinnehafvarna fylla sin plats och kunna fullgöra de förpliktelser, som jag tror vidlåda dem. Men vi hafva också andra fideikommiss, där ställningen blifvit sådan, att innehafvarna arbeta under ganska svåra omständigheter. Jag vill endast draga fram några exempel, som jag tror kunna vara ganska belysande för denna sak, huru förhållandena kunna vara. Vi tänka oss ett fideikommiss, som är så högt in-tecknad, att det icke vidare tillåtes någon in-teckning i detsamma. Någon vidare anskaffning af medel från fideikommissinnehafvarens sida är svår att åstadkomma på den grund, att han icke har någon realsäkerhet att ställa. Vi antaga, att en arrendator kommer till en sådan fideikommissinnehafvare och anhåller att få vissa grundförbättringar gjorda. Han förklarar uttryckligen därvid, att om han icke får dessa förbättringar, kan han icke sköta egendomen så, som han vill och bör göra. Då svarar fideikommissinnehafvaren honom: med största nöje skulle jag göra det, men jag saknar medel och tillgångar därtill och kan icke åstadkomma hvad ni

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom. önskar. Däraf följer, att arrendatorn helt naturligt säger: jag kan icke göra någonting heller, då jag icke har rättighet att sitta längre än under fideikommissinnehafvarens lifstid. Sedan får det gå så godt det kan, men till hvilken nytta för landet är icke svårt att räkna ut.

(Forts.)

Vi taga ett annat exempel, där fideikommissinnehafvaren icke har några manliga arfvingar utan endast kvinnliga, d. v. s. fideikommissrätten följer endast den manliga linjen, eller också ett sådant fideikommiss, där innehafvaren saknar arfvingar. Hvad följer däraf? Jo, innehafvaren söker att under den tid han innehar fideikommisset draga så mycken nytta som möjligt däraf, så att efterträdaren får skada däraf. Det händer mången gång. Jag frågar, om icke här föreligger en nationalekonomisk förlust? Jag tror, att ingen skall kunna bestrida det. Men huru hafva nu dessa fideikommissarier kommit i denna ställning? Jag tror, att staten bidragit därtill. Det har talats om att man skall icke kränka död mans vilja. Det är riktigt. Men hvad gjorde staten år 1810, då den beviljade rätt till in-teckning af fideikommissen? Jag tror, att där blef rättskränkningen först begången. Där hafva vi enligt mitt förmenande grundstenen till att vissa fideikommissinnehafvare kommit i den ställning, de nu äro uti. Då staten har varit med om att bevilja in-tecknandet, anser jag det också vara statens skyldighet att på något sätt ställa så, att dessa innehafvare kunna komma ur sin ganska kritiska ställning. Jag vill visst icke vara med om ett förslag, som afsåge fideikommissinstitutionens fullständiga upphäfvande, men jag vill gärna vara med om ett förslag, hvarigenom den enskilda fideikommissinnehafvaren kunde hafva utsikt att komma ur den beklagliga ställning, hvori han en gång kommit. För öfrigt ber jag att få helt och hållet instämma med den andre talarens i dag uttalande och yrkar således bifall till herr Afzelii förslag.

Herr Nordenfalk: Det kan synas vara nästan oartigt mot kammaren att förlänga diskussionen, men jag ber att med förbigående af flera anmärkningar, som jag skulle vilja från min ståndpunkt framställa mot en del yttranden, som fällts under öfverläggningens lopp, få göra några anmärkningar mot utskottets uppfattning i en enda punkt.

Sedan utskottet i sin motivering tyckt sig kommit till rätta med fideikommissen, har det kommit att tänka på fideikommissskogarne, hvilka naturligtvis skulle gå förlorade, om fideikommissen förklarades såsom sådana skola upphöra och egendomen delas mellan arfvingarne. Med berömvärd opartiskhet framhåller utskottet dessa skogars betydelse och säger till och med, att »i vissa delar af vårt land, exempelvis Skåne, fideikommisskogarna egentligen vore de enda skogar af någon betydelse som funnes, och att det vid sådant förhållande vore tydligt, att för dessa

landsdelar fideikommisskogarnas oförminskade bibehållande och rationella vård vore af den största betydelse». Ja, man är nästan benägen att tro, då man läser utskottets kraftiga uttalande i detta afseende, att utskottet varit af den åsikt att en skrifvelse aldrig borde komma till stånd, om icke skogarna kunde räddas. Detta är det första officiella erkännande jag sett af att fideikommissen dock kunna hafva någon uppgift att fylla. Visserligen är, med den rättsständpunkt på hvilken jag står, frågan om skogarna i mina ögon en sekundär fråga, men i alla fall af tillräcklig vikt för att böra uppmärksammas.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Huru tror man att utskottet reder sig i denna dilemma mellan å ena sidan önskan att upphäfva fideikommissen och å andra sidan insikten om angelägenheten att rädda skogarna? Jo, det föreslår, att processen med fideikommissen skulle sluta på det sätt, att den odlade jorden skulle utdelas mellan arfvingarna och att domaren själf — här staten — toge skogen i sin vård. Men verkställigheten? Jag kan mycket väl förstå, att man, så länge fideikommissen bestå, försöker vända sig till herrar fideikommissinnehafvare och, under framhållande af det skydd, de hafva för sin besittningsrätt från statens sida, hemställer, om det ej vore billigt och lämpligt, att staten toge öfverinseende och vård om skogen. Därmed kunde man kanske komma någon väg. Men att, på samma gång man vill tillintetgöra fideikommissen, göra framställning till fideikommissarierna om deras medverkan därtill, att kronan toge deras skog under vård, det förmodar jag de endast skulle höja på axlarna åt. Är åter meningen att gå till alla dem, som komme i besittning af egendomen, — hvilken då kommit ifrån fideikommissinnehafvarne, med deras prekära ställning med ett blottadt svärd öfver sina hufvuden, under ständigt hot att låta det falla, till dem som befinna sig i den fasta ställningen af en vanlig svensk hemmansägare, från hvilken man icke tager någon egendom — skulle nog svaret på framställningen blifva ett enstämmigt: nej tack, min egendom sköter jag själf!

Redan på grund af denna passus i utskottets betänkande, däri tillrådes att »påbjuda», att skogsmark tages från enskilda och lägges under kronans vård, skulle jag, äfven om allt hvad betänkandet i öfrigt innehåller förbises, nödgas yrka afslag på skrifvelseförslaget, ty det går här ändå icke en eller kan vara Riksdagen värdigt att göra till Kungl. Maj:te en antydning, som, om Kungl. Maj:te därpå droge växel genom proposition till Riksdagen för att åstadkomma ett dylikt påbud, helt säkert skulle afböjas af såväl Första som Andra Kamraren.

Jag yrkar naturligtvis afslag på skrifvelseförslaget, men jag lägger till, att hade utskottet gått praktiskt till väga, hade det bort verka för afslag å frågan denna gång och sökt påskynda skogarnas öfvergång till vård af kronan, medan egendomen stode

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom. under fideikommissrätt, och först sedan skogarna sålunda kommit under kronans förvaltning försökt få fideikommissnaturen upphäfd. Kanske man anmärker, att ett sådant handlingssätt icke varit delikat; men om delikatess är öfver hufvud taget icke fråga i denna angelägenhet.

(Forts.)

Herr Fahlbeck: Jag har varit föremål för en efter vanligheten välvillig uppmärksamhet från talaren på dalabänken. Jag hade svårt att följa med hans logiska evolutioner, men jag skall försöka bemöta några af hans sakliga påståenden, såvidt jag rätt fattade hvad han sade.

Han talade först om att släktens utdöende icke skulle betyda något, ty släkten funnes lika bra på den kvinnliga som på den manliga sidan. Jag undrar, om de, som stiftade fideikommissen, tänkt sig saken på det sättet; det allmänna historiska begreppet af släkt är, att den fortgår på manssidan allenast men icke på den kvinnliga. Vidare är det just då fideikommissen öfvergå till ättlingar på kvinnosidan, som de blifva föremål för vanskötsel. Gå de från far till son, skötas de vanligen väl, men när de öfvergå till kvinnolinjen och annan släkt, så utsätts de i de flesta fall för vanvård. Denna betydelse har alltså släktens utdöende härvidlag.

Jag bryr mig icke om, såsom talaren vidare apostroferade, huruvida fideikommissinstitutionen är gammal eller ung, men jag vill emot en föregående talare påpeka, att densamma icke har djupa rötter i vår historia, utan att den importerats till vårt land och är af ganska sent datum, något som icke är utan betydelse för omdömet om densamma.

Talaren sade vidare, att inteckningsrätten icke kunde vara till skada för fideikommissen lika litet som för den öfriga svenska jorden, och att liksom denna bestode trots inteckning, borde äfven fideikommissen göra det. Nej, det är just det, som icke är fallet. Öfrig jord kan intecknas och öfvergå från den ene till den andre utan att förlora sin natur, men så är icke förhållandet med ett fideikommiss — det borde icke vara för talaren obekant — ty om det intecknas och går till exekutiv försäljning, så förlorar det sin natur.

Slutligen yttrade han något om, att det vore bäst att låta en fideikommissinnehafvare förvalta sin egendom så som han funne för godt; vore han en stackare, så finge han så förblifva och sitta kvar såsom förvaltare af egendomen; det vore ingenting att göra vid den saken. Det är mycket riktigt, från formellt juridisk synpunkt sedt; en stackare måste förblifva en stackare, men från allmän nationalekonomisk synpunkt gäller, att egendom bör handhafvas af den, som bäst förstår att sköta densamma, och icke af stackare.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande utlåtande vore framställda följande yrkanden: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) af herr *Afzelius*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att i stället för orden »och på hvilka villkor gällande bestämmelser om dylika stiftelser» insattes »under hvilka förutsättningar och på hvad sätt en dylik stiftelse»; 3:o) af herr *Fahlbeck*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att näst framför ordet »upphävas» insattes orden »förändras eller»; och 4:o att utskottets hemställan skulle afslås.

Om upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast egendom.
(Forts.)

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen upptog hvar och ett af de öfriga tre yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen, samt förklarade sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det af herr *Afzelius* framställda yrkandet.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen om lagutskottets utlåtande n:o 20 antager bifall till utskottets hemställan med den af herr *Afzelius* föreslagna ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—52;

Nej—73.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som afslår hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande
n:o 20, röstar

*Om upp-
höfvande af
familje-
fideikommiss-
stiftelser
fast egendom.*

Ja;

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos
rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—85;

Nej—36.

Herr talmannen tillkännagaf, att enligt mellan talmännen
träffad öfverenskommelse omröstningar jämlikt §§ 65 riksdags-
ordningen komme att anställas vid kamrarnes sammanträden
nästa lördag öfver de för sådana omröstningar föreslagna voterings-
propositioner, som redan blifvit eller därförinnan blefve af båda
kamrarne godkända.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande stats-
utskottets den 14 och 16 innevarande mars bordlagda utlåtande
n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens femte
hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kårer
och stater.*

Punkten 1.

Under åberopande af statsrådsprotokollet öfver sjöförvars-
ärenden den 13 januari 1906 hade Kungl. Maj:t uti statsverks-
propositionen under femte hufvudtiteln, punkten 1, föreslagit
Riksdagen

dels att godkänna stater för flottans officerskår, för flottans
underofficerskår, för flottans sjömanskår, för flottans skeppsgossekår
samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan,
äfvensom för mariningeniörkåren för marinintendenturkåren, för
flottans ecklesiastikstat och för marinläkarkåren af den lydelse,
bilagorna n:is 1—9 vid ofvannämnda protokoll utvisade;

dels att medgifva, att de nuvarande läkarne vid kustar-
tilleriet, därest de öfverginge till marinläkarekåren, finge för rätt

till erhållande af ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, de innehaft motsvarande befattningar vid kustartilleriet eller vid någon af de förra artillerikåren på kustbefästningarna eller vid flottan; dels ock att höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater från 4,073,418 kronor till 4,360,116 kronor, eller med 286,698 kronor.

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kårer
och stater.*
(Forts.)

I sammanhang med denna punkt hade utskottet förehaft till behandling, i hvad förevarande anslag rörde, en i Andra Kammaren väckt, till utskottet remitterad motion (n:o 92), däri herr *J. G. Pettersson* i Södertälje m. fl. hemställt, att Riksdagen måtte för år 1907 bevilja flottans och kustartilleriets underofficers-korporaler en tillfällig förhöjning af deras fasta lön med 20 kronor i månaden eller 240 kronor per år samt för sådant ändamål för samma år öka de här nedan under 5:te hufvudtiteln upptagna anslag med följande förslagsbelopp:

1:o anslaget till aflöning af flottans kårer och stater med högst 126,000 kronor till 4,486,116 kronor; samt

2:o anslaget till kustartilleriets personal med högst 41,520 kronor till 1,109,536 kronor.

Utskottet hade på andragna skäl i förevarande punkt hemställt, att Riksdagen måtte

a) med godkännande af det vid statsrådsprotokollet öfver sjöförsvarsärenden den 13 januari 1906 fogade förslag till stat för flottans officerskår (bil. n:o 1 vid nämnda protokoll) öka denna kår med 11 officerare;

b) med godkännande af det vid detta utlåtande fogade förslag till stat för flottans underofficerskår (bil. n:o 1) öka denna kår med 23 underofficerare;

c) med godkännande af det vid detta utlåtande fogade förslag till stat för flottans sjömanskår (bil. n:o 2) öka denna kår med 173 man, fördelade å de olika graderna på sätt bilagan utvisar;

d) afslå herr *J. G. Petterssons* m. fl. motion i hvad densamma rörde ifrågavarande anslag;

e) med godkännande af det vid förenämnda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för flottans skeppsgossekår (bil. n:o 4 vid nämnda protokoll) öka denna kår med 100 skeppsgossar;

f) med godkännande af det vid samma protokoll fogade förslag till stat för mariningenjörkåren (bil. n:o 6 vid protokollet) öka denna kår med två mariningenjörer af 1:a graden;

g) med godkännande af det vid detta utlåtande fogade förslag till stat för marinintendenturkåren (bil. n:o 3) öka denna kår med en marinintendent af 1:a graden 1:a löneklassen, två marinintendenter af 2:a graden och tre marinunderintendenter;

h) godkänna den af Kungl. Maj:t föreslagna staten för flottans ecklesiastikstat (bil. n:o 8 vid förenämnda statsrådsprotokoll);

Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kårer
och stater.

(Forts.)

i) med godkännande af den af Kungl. Maj:t föreslagna öfverföringen af de tre läkarbeställningarna å kustartilleriets stat till marinläkarkåren äfvensom af det vid detta utlåtande fogade förslag till stat för nämnda kår (bil. n:o 4) ytterligare öka samma kår med en marinläkare af 1:a graden;

k) medgifva, att de nuvarande läkarna vid kustartilleriet, därest de öfvergå till marinläkarkåren, måtte för rätt till erhållande af ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, de innehaft motsvarande befattningar vid kustartilleriet eller vid någon af de förra artillerikåren å kustfästningarna eller vid flottan;

l) godkänna den af Kungl. Maj:t föreslagna minskningen i anslaget till reserv- och indragningsstaterna samt båtsmanskompanierna; samt

m) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—l) hemställt och med godkännande af det vid detta utlåtande fogade förslag till stat å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan (bil. n:o 5) höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater med 187,032 kronor, eller från 4,073,418 kronor till 4,260,450 kronor.

Vid punkten hade reservation afgifvits af herrar *H. P. P. Tamm, F. E. Pettersson, I. Wijk*, friherre *J. T. Gripenstedt*, greve *K. A. Posse*, greve *C. O. Taube*, *E. Fränckel*, friherre *N. A. H. Palmstierna*, friherre *C. H. Falkenberg*, *G. Olsén*, *P. Paulson* och *P. O. Liedberg*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen måtte

a) med godkännande — — — — —
— — — officerare;

b) med godkännande af det vid berörda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för flottans underofficerskår (bil. n:o 2 vid nämnda protokoll) öka denna kår med 35 underofficerare;

c) med godkännande af det vid detta utlåtande fogade förslag till stat för flottans sjömanskår (bilaga vid denna reservation) öka denna kår med 255 man, fördelade å de olika lönegraderna på sätt bilagan utvisar;

d)—l) lika med utskottets förslag; samt

m) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—l) hemställt och med godkännande af det vid förenämnda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan (bil. n:o 5 vid nämnda protokoll) höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater med 237,457 kronor, eller från 4,073,418 kronor till 4,310,875 kronor.»

Efter föredragning af förevarande punkt lämnades ordet på begäran till

friherre Palmstierna, som yttrade: Jag anhåller att vid 1:a

punktens föredragning mom. b), c) och d) måtte få behandlas på en gång.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b)—d).

Friherre Palmstierna: Utskottet har föreslagit, att underofficers- och sjömanskårerna icke skulle ökas till det antal, som af chefen för sjöförsvarsdepartementet är föreslaget, därför att, såsom utskottet säger, då jagarna icke kunna byggas på kortare tid än två år, behöfver icke det därför afsedda manskapet anskaffas förrän det sista året. Däremot hafva reservanterna ansett, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, att dessa underofficers- och sjömanskårer böra uppsättas på samma tid som fartygen byggas, och att således hälften bör anskaffas första året och andra hälften andra året. Med anledning däraf skulle jag vilja hemställa om bifall till reservanternas förslag och vill därvid nämna, att det afviker på samma sätt i öfrigt som utskottets förslag något från de löneklasser, som Kungl. Maj:t har föreslagit, och detta beror därpå, att det är så många vakanser i vissa sjömanskårgrader, så att det icke kan anses, att de kunna under året besättas. Jag ber om ursäkt, att jag tager ett par siffror. Vakansen är nämligen för underofficerskorpralerna 160 och för första klassens sjömän 573. Nu är det visserligen ett öfverskott på andra och tredje klassens folk, men efter hvad man hört från sjöförsvarsdepartementet anses det, att det icke skall kunna hinna utbildas till första klassen sjömän 573 stycken under åren 1906—1907, och således skulle det icke tjäna någonting till att öka denna klass, utan hela ökningen är lagd på andra och tredje klassen enligt ett förslag, som är uppgjort inom sjöförsvarsdepartementet, och vill jag därvidlag nämna, att hvarken utskottet eller reservanterna velat ändra proportionen emellan de olika lönegradernas antal folk. Detta är endast för tillfället, och då man icke anser, att denna lönegrad kan tillsättas, tjänar det icke till att där uppföra några löner.

Jag hemställer om bifall till reservanternas förslag i punkt I mom. b) och c).

Herr Lindman: Jag har vid denna punkt icke något annat yrkande att göra än om bifall till reservationen. Jag gör det af samma grund, som af friherre Palmstierna framhållits. Då nu ett bestämdt anslag skall lämnas till fartygs byggande, att utgå under år 1907, och följaktligen fartygen skola vara färdiga år

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kårer
och stater.*

(Forts.)

1908, anser jag det orimligt att uppskjuta bestämmandet om bemanningen af samma fartyg så, att beslut därom icke fattas samtidigt med beslutet om byggandet. Vi komme på detta sätt i den position, att till bemanning af dessa jagare, som kunde vara färdiga 1908, anslag icke skulle lämnas förrän nästa år, 1907; följaktligen kunde man ej förrän 1908 börja med uppsättande af manskapet, och det lärer hvar och en inse, att dess utbildning då icke är så färdig, att det kan börja tjänstgöra ombord. Nyttan af att bevilja anslag till fartyg upphäfvdes således i väsentlig grad genom att icke samtidigt anslag beviljas till deras bemanning.

Utskottet har nu äfven påpekat, att — för det manskap som skulle beviljas — man icke kan lämna anslag till alla tjänstbarhetsgrader, emedan det finnes vakanser i de högre lönegraderna. Det är just denna omständighet, som föranledt mig att begära ordet för att för dem af kammarens ledamöter, som möjligen icke känna till detta förhållande, påpeka den oerhörda stora fara för hela vårt sjöförsvaret, som ligger däri, att vi hafva så betänkligt stora vakanser i de högre löneklasserna inom sjömanskåren. Ut i underofficerskorpralsgraden, den högsta i denna kårs tjänstbarhetsklasser, finnas i denna stund 33 procent vakanser och i korpralsgraden icke mindre än 45 procent vakanser. Då man besinnar, hvilka funktioner korpralerna ombord å fartygen hafva att fylla, inser man till fullo, hvilken stor och oroväckande fara, som ligger i detta, att 45 procent af korpralsgraden äro vakanta. Till hvarje fartyg hör ett visst antal officerare, underofficerare och olika klasser af manskap; hvar och en å besättningslistan är afsedd för en bestämd plats ombord. Hvert skulle det taga vägen, om vid en mobilisering i stället för 100 procent af korpralerna endast komme 55? Resultatet blefve naturligtvis, att korpralsgraden måste fyllas med andra klassens sjömän, och dessa ersättas med tredje klassens sjömän. Man finge på de poster, där det måste vara förhandsfolk, sätta mindre utbildade personer, hvilka icke vore vuxna de platser, där de sättas. De, som tillhöra korpralsgraden, hafva den viktiga funktionen att fylla å ett fartyg, att vara förhandskarlar såväl vid kanonservisen och i maskinen som å öfriga platser; de äro instruktörer för det öfriga stammanskapet och för beväringen. Man kan säga, att de utgöra ryggraden i manskapsklassen. För ett par år sedan tillsattes af Kungl. Maj:t en kommitté af vissa personer — de kallades sakkunnige — för att utreda orsaken till förekomsten af dessa stora vakanser och afgifva förslag för deras afhjälpan. De sakkunnige angåfvo i ett utlåtande, hvad som enligt deras mening var anledning härtill, och lämnade i sitt betänkande förslag till sjömanskårens organisation, hvarefter flottans myndigheter hördes häröfver. Vidare åtgärder hafva icke vidtagits ännu. Jag föreställer mig att detta delvis beror därpå, att på grund af vårt

ändrade försvarspolitiska läge efter skilsmässan från Norge Kungl. Maj:t beslutat att genom chefen för generalstaben och chefen för flottans stab åstadkomma en utredning — synnerligen väl betänkt enligt min mening — rörande antalet fartyg, typerna för dessa fartyg, huru många stationer flottan bör hafva och hvar de skola förläggas, huru stationerna skola befästas, hvilka sjöfästningar böra finnas samt hvad manskap af olika slag behöfves för detta. Men organisationen är på sätt och viss en annan fråga, och det betänkliga i de förhållanden, som nu råda, kräfver ovillkorligen stor uppmärksamhet. Enligt min mening ligger häri en synnerligen stor fara. Jag har den uppfattning, att man icke kan blunda för befintligheten af dessa stora vakanser, att man icke bör blunda för att dessa vakanser ökas, utan att något bör göras för att förbättra förhållandet. Detta kan ju ske, såsom framhållits, genom att bereda civilanställning för afskedade militärer, genom förbättrade kasernförhållanden, genom förbättrade befordringsgrunder, men det utesluter säkerligen icke behovet af förbättrad aflöning för de sjömansklasser, där man ser att folket icke vill tjäna kvar. De gå därifrån, emedan de erhålla högre aflöning på annat håll. Riksdagen har ökat aflöningen för motsvarande kategorier af andra tjänstemän, för t. ex. järnvägsbetjäningen, och det föreslås nu att öka lönerna för folkskollärarne. Huru kan man tro, att folket skall stanna kvar på den militära banan, om de icke komma i paritet med motsvarande civila klasser, för hvilka lönerna oupphörligen ökas? Jag anser, att något bör göras vid detta och att det bör göras snart. Kan det icke ske genom en fullständig omorganisation, bör någon provisorisk anordning i detta fall göras; men då nu genom motion af herr Pettersson i Andra Kammaren det föreslås sådana provisoriska åtgärder, kan jag dock icke biträda hans förslag, ty jag anser, att förslag till dylika åtgärder måste komma från Kungl. Maj:t, som ensam kan öfverblicka hela frågan, ensam kan säga, om endast den här af motionärer föreslagna löneförhöjningen bör äga rum, eller om sådan bör ske äfven för andra löneklasser.

Jag har icke tagit till ordet för att göra något yrkande i detta fall, eller för att på något sätt uttala något misstroende, utan endast för att fästa uppmärksamheten på den högst betydande fara, som ligger däruti, att de högsta löneklasserna inom sjömanskåren till stor del äro vakanta och att dessa vakanser undan för undan ökas.

Friherre Palmstierna: Utan att på något sätt vilja motsätta mig hvad den förre ärade talaren yttrat, ber jag endast att komplettera detsamma med några siffror från kustartilleriet. De höra ju visserligen icke till den förevarande frågan, men torde få nämnas i detta sammanhang. Vid kustartilleriet äro i klassen underofficerskorpraler vakanserna 58 procent och i korpralsklassen

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kårer
och stater.*

(Forts.)

Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kärer
och stater.

(Forts.)

66 procent. Förra hösten togo där 121 korpraler afsked på en gång, därför att de ansågo sig få bättre på annat håll. Och det förtjänar framhållas, att, huru viktigt det är för flottan att vara i ordning genast, det om möjligt är ännu viktigare för kustfästningarna att vara ännu tidigare i ordning, emedan det är de, som skola skydda flottans iordningställande. Det är således äfven vid kustartilleriet uti ifrågakomma afseende åtskilligt att tänka på. Och det är för öfrigt förhållandet icke blott vid flottan och kustartilleriet, utan detsamma gäller äfven beträffande armén. Där är antalet vakanser, som jag tror, bortåt 3,300.

På det hela gäller det, huru länge det värfvade systemet skall kunna upprätthållas i så stor skala som hittills. Vi hafva ju visserligen en värnpliktsarmé, men vi skola äfven hafva omkring 21,000 man värfvad folk, och frågan är, om det är möjligt att få dem. Att öka lönerna måste ju göra något, det är klart; men skall det vara möjligt i längden? Det blir en stor organisationsfråga, som måste tagas i öfvervägande förr eller senare.

Jag har endast velat komplettera den förre talarens anförande med dessa siffror.

Herr Ericsson: I anslutning till de båda föregående talarne vill jag endast stryka under den stora fara, som föreligger i de här omtalade vakanserna. Som den senare ärade talaren nämnde, förefinnas sådana äfven inom armén. Denna fråga föreligger ju icke nu till behandling, men de botemedel, som skola finnas mot dessa fortgående brister inom vår flotta, äro flera, såsom den föregående talaren herr Lindman antydde. Jag vill endast understrika ett af dessa botemedel, det som jag tror är det allra viktigaste och kanske det enda, som blir fullt effektivt, om något blir det. Jag tror väl, att höjda löner — betydligt höjda löner fordras det i så fall — kunna göra något och kanske äro lämpliga tills vidare, men skall varaktig hjälp finnas, måste den sökas på civilanställningens område, och det är just för att få fram denna fråga, som jag nu begärt ordet, jag anser det vara en af de allra viktigaste frågorna. Som herrarna veta, har en kommitté varit tillsatt för att utreda densamma. Kommittén har, såvidt jag fått riktiga underrättelser, kommit till det resultat, att en del uttjänt folk vid armén och flottan skulle få förmånen af civil anställning, men endast en *del* platser skulle för dessa stå öppna. För min del vill jag i denna kammare hafva uttalat den åsikt, att staten bör honorera sig själf i detta fall. Staten fordrar, att de unge männen skola gå in i ledet för att utbilda sig för fosterlandets försvar. När de därför offra sin bästa utbildningstid, är det ej för mycket, att samma stat, som af dem fordrar detta, också räcker dem en hjälpsam hand, då de skola lämna den aktiva tjänsten för att ingå i reserven och där allt fortfarande

stå till statens förfogande i händelse af krigsfara. Böra vi ej då säga dem: här öppna vi platser för er, och här; vi lämna ej företråde åt andra, utan ni, som varit i statens tjänst och gått statens ärenden, ni skola också hafva förmånen att först komma i åtanke till de platser, öfver hvilka staten disponerar, och som ni eftersträfva. Då jag ser sjöministern närvarande, skall jag be att få lägga honom på hjärtat, att om möjligt civilanställningskommitténs betänkande måtte blifva föremål för regeringens snara behandling och framläggas för en kommande Riksdag i en form, som blir så gagnelig som möjligt för såväl landtförsvaret som sjöförsvaret.

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kårer
och stater.*

(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i de nu föredragna momenten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i mom. b)—d) af den vid förevarande punkt afgifna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. e) och f).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. g).

Herr statsrådet Sidner: Jag ber att vid denna punkt få uttala mitt beklagande af att utskottet ansett sig icke kunna godkänna Kungl. Maj:ts förslag om ökning af marinintendenturkåren med *nio* intendenturtjänstemän. Den ökning, som nu skulle komma den egentliga intendenturtjänsten till del, utgör *två* tjänstemän. Utskottet har nämligen uttalat sig för att i enlighet med propositionen *två* af de af utskottet föreslagna *sju* intendenturtjänstemännen skola afses för tjänstgöring vid kustartilleriet och *två* såsom biträden åt bevaringsbefälhafvarne vid flottans stationer. För att visa, att behovet af intendenturtjänstemän är betydligt, vill jag utöfver hvad som framhållits i propositionen meddela, att för närvarande hos Kungl. Maj:t föreligger begäran om anställande af icke mindre än 11 extraordinarie biträden vid flottans stationer, enär arbetet där växt i en ofantlig grad. Man må blott betänka, huru våra fartygsexpeditioner ökats både till antal och längd, och att till följd däraf redogörelserna för expeditionerna tagit en omfattning, som de förr icke hade, så att det åtgår en högst afsevärd tid för att verkställa granskning af dem. I öfrigt har ju materielen ökats ansenligt, hvaraf också följt ökning af göromålen för intendenturtjänstemännen. Den föreslagna ökningen med *nio* var en minimifordran, hvartill man in-

Angående
höjning af
anslaget till
afstönning för
flottans kårer
och stater.

(Forts.)

skränkte sig, för att de föreslagna platserna skulle kunna besättas med de aspiranter, som under år 1907 skola utgå från intendenturskolan.

Det hade varit önskvärdt, att Kungl. Maj:ts proposition i denna del kunnat bifallas, men som nu utskottet står enhälligt i frågan, kan jag endast uttala mitt beklagande af att minskning blifvit vidtagen.

Friherre Palmstierna: Kungl. Maj:t har föreslagit *nio* nya marinintendenter. Utskottet har tillstyrkt *sex*. Från början, när marinintendenturkåren skulle organiseras, föreslog Kungl. Maj:t 68, men beslöt Riksdagen på förslag af utskottet 62. Utskottet afgaf då sitt förslag först efter öfverläggning med personer inom sjöförvarsdepartementet, som hade med saken att göra och som ansågo det möjligt att dröja med tillsättande af de *sex*. Nu är fråga om ökning med *sex*. Det nämndes af herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet, att det egentligen endast är *två*, som tillkommit till själfva intendenturkåren. Men jag skulle vilja påstå, att man kan säga, att det är *fyra*. Det är nämligen *två*, som äro afsedda till biträden åt beväringbefälhafvarne, men beväringbefälhafvarne hafva icke kommando såsom sådana hela året, utan endast halfva året, så att man där skulle kunna räkna till *en* för helt år. Och hvad biträden till kustartilleriet beträffar, har det visserligen varit ifrågasatt *två*, men departementschefen har själf sagt: »För tjänstgöringen vid kustartilleriet bör således marinintendenturkåren, enligt min mening, ökas med ytterligare 1, om icke 2 tjänstemän». Således ifrågasätter departementschefen visserligen *två*, men antyder, att det kan räcka med *en*. Och att det nu är ett ofantligt arbete med revision, beror naturligtvis på de särskildt långvariga öfningarna, som ägde rum föregående år.

Det har anförts, att det är sju aspiranter, som blifva färdiga år 1907, men de blifva det icke förr än på hösten. Det skulle då i alla fall vara fyra löner obesatta från årets början till hösten, och om tre blifva surnumerärer under *två*, tre månader, är det icke något annat, än hvad som händer vid alla regementen, att icke tala om de civila verken.

Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande moment hemställt.

Mom. h).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. ij.

Herr Björlin: Kungl. Maj:t har begärt att få öka marinläkarestaten med *tre* marinläkare af första graden. Utskottet har tillstyrkt, att staten skall ökas med endast *en*. Jag lämnar nu å sido hvad som kan röra positionen å Västerberget. Jag har mot inskränkningen för densamma intet att anföra. Jag skall hålla mig uteslutande till kustpositionen å Fårösund, hvilken liksom öfriga trupper på Gottland står under mitt befäl. Emellertid vill jag icke orda om organisationen — det är ju alldeles klart för öfrigt, att sjukvården måste bli dyr, när det halfva året tjänstgör endast en mindre styrka. Jag skall endast uppehålla mig något vid ekonomien, nämligen det sätt, hvarpå sparsamhet i denna punkt är af statsutskottet iakttagen. Men jag utgår från det beståendes grund, som det heter.

Nu bestrides sjukvården på det sätt, att under sommarhalfåret, då beväringsofningarna pågå, kommenderas till Fårösund en stipendiat eller marinläkare af andra graden. En stipendiat kostar i arfvode för halfår 300 kronor och en marinläkare af andra graden 600 kronor, detta enligt uppgift af marinöfverläkaren. Vidare har den kommenderade läkaren för samma halfår 10 kronor om dagen eller ungefär 1,800 kronor. Adderar man ihop dessa belopp, göra de 2,100 å 2,400 kronor. Vinterhalfåret har sjukvården hittildags varit så ordnad, att med en s. k. »lämplig läkare i Visby» uppgjorts något aftal, att han skulle vara där minst fyra gånger i månaden mot en ersättning af 150 kronor i månaden, hvilket ungefär motsvarar reglementsenslig resekostnad. Detta gör för ett halfår 900 kronor, och sammanlagda kostnaden blir alltså 3,000 å 3,300 kronor.

Kungl. Maj:t begär nu, som nämndt, att få en marinläkare af första graden. Hans löneförmåner skulle enligt staten utgöra 3,860 kronor jämte inkvarteringsbidrag tills vidare, till dess befälsbyggnaden vid Fårösund blir färdig, men man gör klokt i att beräkna litet styft, hvarför jag lägger till 400 kronor inkvarteringsbidrag. Sålunda kommer man upp till 4,260 kronor. Utskottet har således att tillgodoföra sig en besparing af 1,260 å 960 kronor. Detta är hvad som synes *på papperet*, men hur blir verkligheten? Af detta belopp skall nämligen betalas åtskilligt, innan man får något netto.

Som förhållandet är, kan den s. k. »lämplige» läkaren endast förbinda sig att diagnostisera, säga, hur det är fatt med den sjuke, om han är allvarsamt sjuk och bör föras till sjukhus eller icke. Är det nu så, att patienten skall föras till sjukhus — och då ingen permanent läkarvård kan erhållas å Fårösund, blir det nödvändigt att utsträcka begreppet allvarsamt sjuk ganska långt — måste en sjukskötare resa med patienten till Visby. Sjukskötaren reser omedelbart åter, och blir den sjuke återställd, reser

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kärer
och stater.*

(Forts.)

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kärer
och stater.*

(Forts.)

äfvén han i sinom tid tillbaka. Det blir då inalles fyra resor, 56 kilometer hvarje. Till kostnaden för dessa resor kommer kostnad för den sjukes transporterande i Visby, mellan järnvägsstationen och lasarettet. Rese- och transportkostnaderna kunna därför ej sättas lägre än till 40 kronor för hvar och en, som måste forslas till sjukhuset. För hvarje sjuk måste dessutom för hvar dag han ligger på sjukhuset i Visby betalas minst 2 kronor 50 öre.

Det är sålunda obestridligt, att det kan bli ganska dyrt med de ovissa kostnader, som tillkomma i denna lönefråga. Men icke nog med att utskottet fortfarande vill ha kvar denna gamla desorganisation, utskottet vill, synes det af betänkandet, äfvén utsträcka den till att förefinnas hela året om. Hvad får man emellertid då räkna med för en ny faktor? Jo, då kan det ej gå för sig som på vintern, att läkaren ej kommer till Fårösund mer än en gång i veckan, nu då öfningar med skarp ammunition och minöfningar, hvilka ej få enligt kungl. författning, en mycket gammal sådan för resten, anställas, utan att läkare är närvarande, måste han jämt finnas till hands. Hvilken uppståndelse skulle det ej eljest blifva i landet, om olycksfall skulle inträffa vid en sådan öfning och ingen läkare funnits att tillgå? Jag minns, huru som år 1897, då kommittén för landets fasta försvar skulle anställa profskjutning med några gamla kanoner vid Fårösund och för ändamålet ditkommenderades en konstapel med några man ur Gottlands artillerikår, en särskild generalorder måste utfärdas för att läkare skulle komma tillstädes. Det brukas alltid, och det måste iakttagas vid tjänsteansvar för vederbörande chef, att läkare är med vid skarpskjutning.

Att man ej kan få en civil läkare, som ligger vid Fårösund endast under skjutöfningarna på sommaren, är alldeles gifvet. Och nu kommer det märkligaste af alltihop: det kan öfver hufvud taget ej fås någon »lämplig», som ej är militärläkare, att tjänstgöra vid Fårösund, under en så lång tid som ett halfår i en följd, utan betydlig kostnad. Man har därför — då nöd bryter lag — nödgats medgifva under hand, att läkaren vid artillerikåren skulle få hjälpa kustartilleriet. Men metoden att göra upp under hand på detta sätt är ju ej någon sorts organisation, som kan försvaras. Den är ej korrekt ur författningssynpunkt och kan ej tolereras längre än till början af april, då beväringen rycker in vid alla truppförbanden på Gottland. Det är ju för öfrigt högst oegentligt att koppla hop tjänster på detta sätt och kan endast försvaras, om truppen befinner sig i nödställd belägenhet, och läkarvård är oundgängligen nödvändig.

Jag har således visat, att den organisation, statsutskottet föreslagit, är dyrare än den af Kungl Maj:t förordade, vidare att den icke kan effektueras, på den grund, att den är baserad på imaginära storheter. När jag på samma gång tager mig friheten att nu för kammaren tillkännagifva, att, efter hvad jag under hand försport,

medkammaren med 103 röster mot 94 godkänt Kungl. Maj:ts förslag med den förändring, att två marinläkare må anställas, däraf den ene afsedd för kustpositionen Fårösund, torde jag kunna hoppas, att kammaren äfven för sin del måtte besluta att, med afslag å utskottets hemställan, uppföra två marinläkare å kustartilleriets stat.

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kärer
och stater.
(Forts.)*

Friherre Palmstierna: Förutom öfverflyttning af läkare från kustartilleriet till marinläkarkåren, hvilken utskottet för sin del tillstyrkt, har Kungl. Maj:t begärt ytterligare tre marinläkare, som skulle anställas: en vid Kungsholmsfort vid Karlskrona, enär regementsläkaren vid kustartilleriregementet icke kan hinna sköta folket både i Karlskrona och på de olika forten, en vid Ny-Älfsborg, som skulle sköta därvarande personal, samt en vid Fårösund. Utskottet har ansett det vara nödigt att tillstyrka en ny marinläkare och har därvid afsett, att den skulle tjänstgöra vid Kungsholmsfort.

Hvad beträffar förslaget om en marinläkare för Ny-Älfsborg, är ju den där förlagda styrkan ej mycket stor och detachementet beläget nära det numera utvidgade Göteborg med dess fortfarande i utveckling stadda spårvägslinjer. Utskottet har talat vid en af vederbörande, som mycket kraftigt försvarade Kungl. Maj:ts förslag, och frågat honom, hvar han ansåg, att läkaren skulle bo, och utskottet fick åtminstone den uppfattningen, att det enda möjliga var, att han skulle bo i Göteborg. Ja, då blir det således en läkare i Göteborg, som skall sköta om detachementets personal. Frågan blir då, om det är behöfligt att för Ny-Älfsborg anställa en särskild läkare på stat.

Sedermera har herr Björlin talat om den föreslagne marinläkaren vid Fårösund. Där är en minskola, tämligen stor, en månad på året. För den månaden är gifvet, att en militärläkare skall dit kommenderas. Vidare finnes där hela året en stamstyrka, hvars numerär jag icke vill nämna — den är ganska liten — och halfva året en beväringstyrka, som icke heller är stor. Skall nu för en sådan kommendering tillsättas en läkare? Hvad han skulle göra, kan jag icke se, ty lyckligtvis är folket icke så sjukt.

Det anfördes af den siste talaren, att sjukvården på Fårösund ligger alldeles i lägervall. Det förefaller då märkvärdigt, huru den öfriga befolkningen på ön kan reda sig. Men från Visby till Tingstäde finnes järnväg, och sedan är ej så långt till Fårösund. Det är för öfrigt antagligt, att det finnes läkare äfven annorstädes på Gottland än i Visby. Med någon skall väl uppgörelse kunna träffas om skötandet af denna lilla kommendering.

Det har vidare nämnts, att marinläkarne skulle hafva 10 kronor om dagen utom lön. Huru får man dagaflöningen till 10 kronor? Enligt författning är den 7 kronor, och så är läkarnes

Angående höjning af anslaget till aflöning för flottans kärer och stater. dag aflöning vid hela armén. Men i år har utfärdats ett kungligt brev, som föreskrifver, att, när marinläkare är kommenderad på land, han dessutom skall hafva mässpenningar. Ja, vill man på det sättet öka läkarnes aflöning undan för undan, kan det bli ganska dyrt.

(Forts.) Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr af Ekenstam: Till de ord, som den förste ärade talaren yttrat om läkaren på Fårösund, skulle jag vilja lägga något. Detta desto mera, som af den ärade afdelningsordföranden ytterligare blifvit betonadt, att det ej synes vara långt mellan Fårösund och Tingstäde eller Fårösund och annan plats, där läkare kan finnas. Jag vet ej, huru statsutskottet brukar mäta afstånd, hvad det anser vara långt eller kort. Men upplysningsvis kan jag nämna, att det mellan Fårösund och Tingstäde är tre mil och mellan Fårösund och Slite likaledes vid pass tre mil. Nu är först att märka, att vid Tingstäde finnes ingen läkare, men där är slutpunkten af järnvägen från Visby, dit afståndet är omkring $2\frac{1}{2}$ mil. Slite är närmaste platsen, där en läkare kan anträffas, men den där boende provinsialläkaren är säkerligen så pass upptagen, att det är mycket ovisst, om han öfver hufvud taget annat än undantagsvis skulle kunna infinna sig vid Fårösund. Hvad Visbyläkarne angår, har herr Björnin framhållit, att det är en särskildt lycklig tillfällighet, att hittills en läkare därifrån kunnat bestrida läkaretjänsten vid Fårösund, men också tillagt, att detta icke synes gå för sig för framtiden.

Jag tillåter mig därför hemställa till kammaren, om icke det är en humanitär angelägenhet, att, där staten förlagt en militärkommendering, som under vissa omständigheter helt visst har ganska pröfvande uppdrag, kanske lifsfarliga experiment att göra, det också må finnas läkare. Jag anhåller att få yrka bifall till det framställda förslaget om två nya läkarelöner.

Herr Lindman: Jag skall be att få vara mycket kort vid denna punkt. Men jag anser mig böra understödja det förslag, som är framställt af herr Björnin. Den åtgärd, som är vidtagen för närvarande, kan ej betraktas annat än som en provisorisk åtgärd och kan gå för sig under den tid, då besättningen är så liten, som den nu är. Men under sommaren, då minskolan är inne och där ligga omkring 300 man, är det nödvändigt att hafva en läkare stationerad där. Man tycker, att en af flottans stipendiater skulle kunna ditkommenderas, men dessa äro ej afsedda för ändamålet och kunna således ej därför uttgas.

Jag anser fördenskull, att en läkare bör anställas vid Fårösund, och på det att det yrkande, som framställts af herr Björnin, skall blifva fullt tydligt, ber jag att få yrka, att i mom i) kammaren måtte godkänna utskottets förslag med den ändring, att i

slutet orden »en marinläkare af 1:a graden» utbytas mot två marinläkare af 1:a graden, samt att i sammanhang därmed nödig ändring måtte vidtagas i staten för marinläkarkåren.

*Angående
höjning af
anslaget till
aflöning för
flottans kårer
och stater.
(Forts.)*

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna moment yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr Björlin, att utskottets hemställan skulle bifallas, dock med iakttagande däraf att i slutet af momentet orden »en marinläkare af 1:a graden» utbyttes mot »två marinläkare af 1:a graden» och att i staten för marinläkarkåren vidtoges den ändring, som däraf för-
anleddes.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till herr Björlins yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. k och l.)

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. m.)

Friherre Palmstierna: Med anledning af kammarens beslut vid punkterna b) och c) i öfverensstämmelse med reservationen tillåter jag mig hemställa, att äfvenledes vid denna punkt m) reservationen må bifallas, dock naturligen med den ändring, som föranledes af att yrkandet om ytterligare en läkare blifvit af kammaren bifallet.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren på gjord proposition antog det förslag, som innefattades i mom m.) af den vid förevarande punkt afgifna reservation, dock med den ändring, som föranleddes af kammarens beslut rörande mom. i).

Punkten 2.

Under punkten 2 af föreliggande hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att höja reservationsanslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna från 429,995 kronor till 465,600 kronor, eller med 35,605 kronor.

*Angående
höjning af
anslaget till
beklädnad åt
sjömans- och
skeppsgosse-
kårerna.*

Utskottet hade på andragna skäl hemställt, att Riksdagen måtte höja reservationsanslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna med 26,503 kronor, eller från 429,995 kronor till 456,498 kronor.

Vid punkten fanns reservation afgifven af herrar H. P. P.

Angående höjning af anslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgosse-kårerna.
(Forts.)

Tamm, F. E. Pettersson, I. Wijk, friherre J. T. Gripenstedt, grefve K. A. Posse, grefve C. O. Taube, E. Fränckel, friherre N. A. H. Palmstierna, friherre C. H. Falkenberg, G. Olsén, P. Paulson och P. O. Liedberg, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning, måtte höja reservationsanslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgosse-kårerna med 35,605 kronor, eller från 429,995 kronor till 465,600 kronor.

Friherre Palmstierna: I öfverensstämmelse med kammarens beslut vid punkten 1:o hemställer jag, att äfven vid punkten 2:o) angående anslag för beklädnad åt sjömans- och skeppsgosse-kårerna reservationen måtte bifallas.

Efter härmed slutad öfverläggning antog kammaren på därom gjord proposition det förslag, som innefattades i den vid förevarande punkt afgifna reservation.

Höjning af anslaget till natura- underhåll åt personal vid flottan.

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att höja förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan från 1,042,080 kronor till 1,110,314 kronor, eller med 68,234 kronor.

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte höja förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan med 47,018 kronor, eller från 1,042,080 kronor till 1,089,098 kronor.

Vid denna punkt hade afgifvits reservation af herrar *H. P. Tamm, F. E. Pettersson, I. Wijk, friherre J. T. Gripenstedt, grefve K. A. Posse, grefve C. O. Taube, E. Fränckel, friherre N. A. H. Palmstierna, friherre C. H. Falkenberg, G. Olsén, P. Paulson och P. O. Liedberg, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte höja förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan med 68,234 kronor, eller från 1,042,080 kronor till 1,110,314 kronor.*

Friherre Palmstierna: Jag får hemställa, att äfven härvidlag i öfverensstämmelse med de förut fattade besluten reservationen måtte bifallas.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren på gjord proposition antog det förslag, som innefattades i den vid förevarande punkt afgifna reservation.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

*Höjning
af anslaget
till flottans
nybyggnad
och underhåll.*

Med anledning af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att Riksdagen måtte höja reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll från 1,840,000 kronor med 410,000 kronor, eller till 2,250,000 kronor.

Friherre Palmstierna: Till denna punkt hemställer jag om bifall, men jag ber att få anföra några siffror. Ifrågavarande anslag skulle, om Riksdagen bifaller utskottets hemställan, på sju år hafva ökats med närmare en million kronor eller 70 procent. Det är en ganska betydande ökning, men har utskottet ansett sig böra tillstyrka äfven den nu begärda. Materielen har ökats, byggnaderna hafva ökats, öfningarna hafva ökats, och det öfvas mera våldsamt än förut, så att materielen är sliten. Utskottet har flera år å rad sökt begränsa de stora utgifterna å detta anslag, men det har icke lyckats. Det har uppstått betydande brister, oaktdt varfscheferna och stationsbefälhafvarne af departementschefen uppmanats till största sparsamhet. Om arbetena vid kronans varf kunna utföras med samma omtanke, arbetsintensitet och sparsamhet som vid de civila verkstäderna, det är ju mycket svårt att säga. Men jag skulle vilja i detta sammanhang meddela en sak.

En uppgift i pressen tilldrog sig afdelningens uppmärksamhet, och man konstaterade, att den var i öfverensstämmelse med verkliga förhållandet. Varfschefen vid Stockholms station har hemställt till marinförvaltningen, att arbetstiden å varfvet där skulle nedsättas från 10 timmar om dagen till i medeltal 8 utan minskning i aflöning och ersättning vid sjukdom. Således skulle det blifva en nedsättning i arbetstiden på 20 procent. När det icke förekommer betingsarbete, som där i allmänhet icke kan ske med så växlande arbetare, utan arbetarne äro daglönare, blir det 20 procent dyrare, och således skulle man vara beredd på ytterligare ökning af anslaget med 300 à 400,000 kronor.

Jag känner en verkstad, som under 10—15 år gått i spetsen för nedsättningen af arbetstiden, men vid denna verkstad har det varit så, att det kunnat lämnas betingsarbete åt de allra flesta af arbetarne, och man har där gått till väga på det sätt, att arbetet undan för undan, år efter år nedsatts med en half timme, och arbetsintensiteten har stigit, så att det kunnat utträttas och förtjänas lika mycket. Det har således blifvit vinst på båda håll, och nu har man kommit ned till, jag tror, 55 timmar i veckan. När disponenten i fjor frågade arbetarne, om de ville hafva ytterligare nedsättning, sade de: nej, vi vilja ej förtjäna mindre. Det hade kommit till en gräns.

Men det är en annan sak med arbetare, som ej hafva beting, och att i ett tag minska arbetstiden med två timmar dagligen. Det har såsom ett skäl anförts, att staten borde gå i spetsen och

*Höjning af
anslaget till
flottans ny-
byggnad och
underhåll.*

(Forts.)

söka för kronans arbetare praktiskt lösa frågan om arbetstidens reglering. Ja, staten har gjort det i Australien, och resultatet hafva vi sett. Man kan också väl förstå, hvad den nu föreslagna nedsättningen af arbetstiden skulle hafva för inverkan på industrien i Stockholm och hela landet, när man vet, att vid den öfverenskommelse, som skett mellan verkstadsföreningen och fackföreningarna, man kommit till 57 timmar i veckan och 10 timmar om dagen. Skulle nu nedsättning till 8 timmar kunna genomföras vid statens verkstäder, vore det enligt min mening detsamma som ruin för industrien i hela landet. Skulle nedsättningen icke kunna genomföras, kan det ej öka förnöjsamheten hos arbetarne på varfvet, som på detta sätt fått förhoppning om arbetstidens nedsättande.

Som lösningen af den väckta frågan om arbetstidens nedsättning kan inverka på det anslag, som Riksdagen skall lämna, har jag velat meddela detta. Jag har intet annat yrkande än på bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

*Höjning af
anslaget till
skeppsgosse-
skolan.*

Kungl. Maj:it hade under punkten 7 af denna hufvudtitel föreslagit Riksdagen att, med godkännande af stat för skeppsgosseskolan af den lydelse, bilagan n:o 10 vid statsrådsprotokollet öfver sjöförvarsärenden den 13 januari 1906 utvisade, höja anslaget till skeppsgosseskolan från 13,650 kronor till 18,770 kronor, eller med 5,120 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte, med godkännande af stat för skeppsgosseskolan af den lydelse, bilagan n:o 10 vid ofvannämnda statsrådsprotokoll utvisade, höja anslaget till skeppsgosseskolan med 5,120 kronor, eller från 13,650 kronor till 18,770 kronor.

Herr Billing: Mycket skulle jag önskat, att nu här varit närvarande chefen för sjöministeriet, därför att mitt yttrande afser att ställa en vädjan till honom. Men ehuru nu hvarken han eller någon annan af regeringens medlemmar är närvarande, anser jag mig dock böra uttala det jag hade tänkt att säga.

Herrarne minnas sedan gammalt, huru många klagomål framkommit både i Riksdagen och vid andra tillfällen öfver ställningen inom skeppsgossekåren. Den här föreliggande kungl. propositionen talar om, att någon förbättring har inträdt inom

denna kår, och att man försökt vidtaga åtgärder för att förbättra det moraliska tillståndet bland alla dessa skeppsgossar. Man har i det syftet infört undervisning i slöjd, man har försökt att bereda skeppsgossarna under deras ledighetstid nyttig sysselsättning, och jag kan icke annat än uttala en önskan om, att med dessa försök måtte fortsättas. Men det är för mig alldeles klart, att det icke är tillräckligt med dessa åtgärder. Det är ju en sak, som icke kan bestridas, att den moraliska sidan af en människas lif hvilar på den religiösa, och att, om man vill höja moraliteten bland skeppsgossarne, man också måste sörja för deras religiösa vård.

*Höjning af
anslaget till
skeppsgosse-
skolan.*
(Forts.)

Då jag höll visitation för några år sedan i amiralitetsförsamlingen i Karlskrona, gjorde jag framställning om, att åt skeppsgossarne måtte meddelas någon religionsundervisning. Jag har i allmänhet och så godt som utan undantag gjort den erfarenhet, att när jag vid en visitation framställt en önskning — och jag tror icke, att jag brukar framställa önsknningar utöfver hvad rimligt och billigt är —, har jag alltid därutinnan erfarit tillmötesgående. Men en församling finnes, där man icke visat mig sådant tillmötesgående, och det är den, som jag vill kalla svenska statsens patronatsförsamling, amiralitetsförsamlingen i Karlskrona. Man kunde möjligen — jag ville taga ett mycket mera vagt uttryck än »möjligen», men kan icke hitta något sådant — sätta i fråga, att icke någon religionsundervisning behöfdes i denna skola, då lärjungarne där voro äldre, när de inskrefvos, men nu, sedan inträdesåldern sänkts, kan icke ens den undanflykten med något skäl användas.

Kanske herrarne förnummit, att den nuvarande chefen för skeppsgosseskolan har visat ett synnerligt nit för att höja andan inom denna rätt illa anskrifna kår. Han har gjort både det ena och det andra försöket, och icke utan framgång. Han har också haft ett öppet öga för den nu af mig öfverklagade bristen vid skeppsgosseskolan. År 1904 inlämnade han till regeringen en hemställan om religionsundervisning vid skeppsgosseskolan, men denna anhållan afslogs — jag vet naturligtvis icke, på hvilka grunder, men är viss på, att de voro mycket svaga. Denne chef för skeppsgosseskolan har dock icke låtit nöja sig därmed, utan han har år 1905 inkommit med en ny framställning i ärendet och då begärt ett bestämdt anslag: 1,000 kronor för att bereda religionsundervisning åt skeppsgossarne. Den senare framställningen har, såvidt för mig blifvit uppgifvet, också tillstyrkts af marinförvaltningen, men äfven den har afslagits. Nu hade man kunnat vänta, att uti årets statsverksproposition skulle framkomma ett äskande af 1,000 kronor för att vinna det syfte, som chefen för skeppsgosseskolan har uppställt. Jag vet icke, hvilket skäl som förelegat till att icke så skett. Att icke det kunnat vara sparsamhetsskäl, måste jag antaga, ty att vilja spara dessa 1,000

Höjning af
anslaget till
skeppsgosse-
skolan.

(Forts.)

kronor har väl icke legat för regeringen. Men då jag ser, att statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet nu kommit till städes, vill jag på det allvarligaste och bevekligaste ställa till honom en vädjan att taga detta ärende i öfvervägande och ej blott öfverväga det, utan äfven realisera det och ställa om, att det blir religionsundervisning vid skeppsgosseskolan i Karlskrona.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Sidner: På ifrågavarande ärende fästes min uppmärksamhet för endast ett par dagar sedan. Det förhåller sig alldeles så, som den föregående ärade talaren har meddelat, att en framställning har förelegat till Kungl. Maj:ts afgörande i denna fråga. Denna framställning afgjordes ett fåtal dagar, innan jag kallades att öfvertaga chefskapet för sjöförsvarsdepartementet, och det resolverades, att Kungl. Maj:t för det dåvarande fann frågan icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda. Jag kan ej precis erinra mig orden, men det var emellertid ett formellt afslag på framställningen. Om anledningen därtill har jag ej kunnat inhämta några upplysningar. När emellertid afslag på en framställning i saken gifvits strax innan jag tillträdde statsrådsämbetet, fanns ej skäl för mig att taga upp den ånyo. Men då min uppmärksamhet nu blifvit riktad på densamma, kommer jag att söka ägna den all den uppmärksamhet, hvaraf den kan vara förtjänt.

Friherre Palmstierna: När frågan om undervisningen i skeppsgosseskolan i allt fall kommit upp, skall jag be att få nämna ett par ord, innan kammaren bifaller utskottets förslag.

Här står på sid. 51, att, när skeppsgosseökaren ökas med 100 man, äfven bör vidtagas »ökning i staten för skeppsgosseskolan med 2 skollärare och 3 monitörer». Det är en egendomlighet jag fäst mig vid, att det inom skeppsgosseskolan är civila lärare. Vid alla skolor inom armén — och de äro ej få — för äldre och yngre är det alltigenom officerare och underofficerare, som äro lärare både i militära ämnen och i humaniora, och det förefaller egendomligt, att icke detta äfven vid flottan skulle kunna låta sig göra. Jag kan mycket väl förstå, att detta är en gammal häfd sedan den tid, då skeppsgossarne intogos mycket tidigt samt folkskolorna voro mycket dåliga, och skeppsgosseskolan var dem till synnerligt stor nytta.

Jag har blott velat fästa uppmärksamheten på att inom armén det är uteslutande militära lärare i både de ena och de andra ämnena.

Herr Lindman: Då denna fråga förekom och afgjordes under den tid jag var chef för sjöförsvarsdepartementet, ber jag att få förklara, huru därmed förhållit sig.

Framställning hade gjorts om ett anslag af 1,000 kronor för undervisning i religion (sede- och morallära) vid skeppsgosseskolan. Jag ansåg då, att man icke kunde bevilja detta anslag för år 1906, därför att pengarna då skulle tagas af de allmänna besparingarna, och som Kungl. Maj:t icke, enligt min åsikt, bör anlita besparingarna annat än i särskilda, trängande fall, blef denna fråga i afseende å detta år afslagen, och man ansåg, att man skulle kunna för det året reda sig på annat sätt, nämligen genom vid skeppsgosseskolan anordnade föreläsningar och föredrag i detta ämne med medel å ett anslag, som bland annat kunde användas till föredrags hållande, d. v. s. att man provisoriskt skulle för det året hjälpa sig. Sedermera var det min mening, att, om jag hade kommit att stanna kvar såsom chef för departementet, begära detta anslag af Riksdagen. Så blef emellertid icke förhållandet, och saken har tydligen fallit i glömska. Men som jag hörde, att nuvarande chefen för sjöförvarsdepartementet finner anslaget önskvärdt, kan ju saken för framtiden lätt afhjälpas.

*Höjning af
anslaget till
skeppsgosse-
skolan.
(Forts.)*

Herr Nyström, Carl: Saken tyckes nu vara kommen i sitt rätta läge, hvilket utan tvifvel skall leda därhän, att det kommer att uti skeppsgosseskolan undervisas i religion. Detta är så mycket mera af nöden, som pojknarnas inträdesålder numera sjunkit ända ned till 15 år och det knappt går an att låta dem växa upp utan religionsundervisning. I afseende å erforderliga medel hade den saken kunnat ordnas på två sätt, antingen så, att af tillgängliga medel ett anslag af 1,000 kronor anvisats för att användas under år 1906, eller ock så, att icke blott nämnda belopp, 1,000 kronor, kommit till användning, utan ock på kommande årsstat därjämte uppförts ett för ändamålet nödigt anslag. Men ingendera delen skedde. Som det emellertid nu är förspändt, tror jag icke, att vi behöfva hysa några bekymmer med hänsyn till denna sak, och den religionsundervisning, som kommer att meddelas i skolan, skall helt visst fylla sitt ändamål, i synnerhet om man ville uppgifva försöket att sätta några sedelärande berättelser i stället för religionsundervisningen, hvilken åtgärd utan tvifvel skulle snedvrida saken.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 8.

Friherre Palmstierna: Jag tager mig friheten hemställa, att vid föredragningen af denna punkt mom. b), c), d) och e), hvilka höra tillsammans, må på en gång föredragas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Vid härefter skedd föredragning i enlighet med sålunda beslutad ordning biföll kammaren hvad utskottet i de särskilda momenten af föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 9—18.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.*

I sammanhang med nu förevarande punkt af femte hufvudtiteln, som angick anslag till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel, hade utskottet förehaft till behandling en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 27), hvori herr *D. Broström* hemställt, att Riksdagen måtte på extra stat för år 1907 bevilja ett anslag af 400,000 kronor till byggande af en undervattensbåt.

Utskottet hade på anförda skäl i nu föreliggande moment hemställt, att herr Broströms ifrågavarande motion om anslag till byggande af en undervattensbåt icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr Enhörning: Utskottet har tyvärr enhälligt afstyrkt motionen i fråga, och det är därför icke vidare uppmuntrande att nu tala för densamma, synnerligast som utskottet under denna punkt förut beviljat allt hvad Kungl. Maj:t begärt. Man kan ju dock säga, att Kungl. Maj:t, synnerligast efter händelserna förliden sommar, varit mycket måttlig i sina fordringar beträffande nytt krigsfartygsmateriel, men det är ju möjligt, att regeringen äfven här väntat på initiativ från Riksdagens sida, och i detta fall har regeringen icke väntat förgäfvat.

Utskottet stöder sitt afstyrkande af motionen dels på »inhämtade upplysningar» och dels på hvad sjöministern anført till statsrådsprotokollet. Hvad nu de förra beträffar, äro de ej för kammaren bekanta, och hvad de senare angår, har herr sjöministern anført, att de utförda försöken med »Hajen» ännu icke fått en sådan omfattning, att man därpå kan anses hafva uppnått fullständig erfarenhet angående de möjliga brister, som kunna vidlåda berörda fartyg. Detta utlåtande är dock så mycket mera förvånande, som marinförvaltningen till stöd för sin hemställan om nybyggnad af ytterligare en undervattensbåt anført, att »försök och profgång med Hajen sistlidna vår afslutats med ett tillfreds-

ställande resultat och att fartyget sedermera blifvit utsändt på expedition». Häraf framgår ju tydligt och klart, att försöken utfallit på ett så tillfredsställande sätt, att man kunnat utsända båten på expedition, och hvad nu det tillfredsställande resultatet ankommer, kan jag, så otroligt det än låter, vitsorda detsamma; ty tack vare den föregående sjöministerns tillmötesgående, blefvo de medlemmar af Riksdagen, hvilka så önskade, under den andra urtiman förlidet år satta i tillfälle att resa ned för att bese hela den flotta, som då låg i Göteborgs skärgård, och hvaribland äfven undervattensbåten befann sig. Och det är detta, som nu ingifver mig mod att uppträda för undervattensbåten, och detta så mycket mer, som äfven jag vid riksdagens början var betänkt på att inkomma med en motion i denna riktning, ehuru de »statsfinansiella» skäl, hvilka sjöministern anför till sin ursäkt för att icke han själf framkommit och begärt en ny undervattensbåt, kommit mig att afstå därifrån. Jämte en del medlemmar af denna kammare begagnade jag mig af tillfället att resa ned till Göteborg, och sedan vi väl kommit ombord och fördelats på de olika pansarbåtarna, gick flottan till sjöss för att företaga en profskjutning med skarpa skott mot ett förankradt föremål. På återfärden hade flottan, d. v. s. pansar och minbåtar, äfvensom jagare till uppgift att företaga ett anfall mot Göteborg, hvilket skulle försvaras af samtliga torpedbåtarna äfvensom undervattensbåten samt den omarmerade monitorn John Ericson. Pansarbåtarna Åran och Manligheten gingo i téten för de tvenne kolonnerna, under det att jagare förut undersökte farvattnet, drifvande bort alla torpedbåtar, hvarhelst dessa visade sig. Längre in i skärgården upptäcktes slutligen ett litet föremål, nämligen periskopet af undervattensbåten Hajen på vattenytan. Detta försvann sedermera, men om en stund kom båten upp på vattenytan och gjorde en signal till Åran. Sedermera fick man veta, att denna signal betydde, att Åran var torpederad, och så försvann undervattensbåten åter. Högst antagligt hade den äfven kunnat torpedera flera af de anfallande pansarbåtarna, om den blott hade haft flera än två torped-satser till sitt förfogande. Torpedbåtarna gjorde äfven ett anfall en masse mot fienden, men antagligen hade rätt många af dem blifvit sänkta, och få hade väl i alla händelser blifvit helt och hållet oskadade.

En undervattensbåt är verkligen, mina herrar, ett mycket fruktansvärdt vapen, och i den skärgård, där dylika finnas, där våga nog icke några större fartyg gå in. Enligt min mening böra vi alltså i undervattensbåtar få ett mycket effektivt och på samma gång rätt billigt försvar för våra långsträckta kuster, och framtidsmålet bör blifva att förse dessa med undervattensbåtar, åtminstone för de större hamninloppen.

Sjöministern önskar, att försöken med Hajen ännu någon tid skola fortgå, innan beslut fattas om att bygga några flera under-

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.*

(Forts.)

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.*
(Forts.)

vattensbåtar, men äfven om anslag för en sådan nu skulle beviljas, så kunna vi ju dock på den nya båten tillämpa de erfarenheter, som vi möjligen göra instundande sommar och kanske äfven den därpå följande. Byggandet går tyvärr ej alltför fort, och då vi hafva en speciellt svensk typ, är ju nödvändigt, att vi bygga fartyget inom landet, och det böra vi göra med det snaraste, så att vi få åtminstone tvenne undervattensbåtar till stärkande af vårt kustförsvar. Detta är äfven nödvändigt därför, att ett större antal officerare och manskap skall kunna fortsätta med dessa försök, ty endast därigenom kan man nå fram till den mest fulländade typ.

Frankrike har redan icke mindre än 90 undervattensbåtar, och detta land har ju också gått i spetsen för denna typ, och manne hvarför? Jo, helt visst därför, att de med detta vapen anse sig kunna skydda sina långsträckta kuster, och därför, att de hafva en granne, som disponerar öfver världens största flotta. Jag undrar just, om vi icke hafva någonting att lära häraf. Jo, helt visst, och vårt mål måste därför framdeles blifva att lägga an på så många undervattensbåtar som möjligt. Jag vill icke därför påstå, att vi skola helt och hållet öfvergifva andra typer, tvärtom, så långt i vår förmåga står, måste vi äfven fortsätta att bygga sådana. Det krigspolitiska läge, vi efter unionens upplösning intaga, gör det nödvändigt att vi i Göteborg få en stark replipunkt, och där måste vi äfven kunna förlägga en flotta med långt större båtar, än dem vi för närvarande hafva. Detta blir en nödvändighet icke allenast för att möjliggöra en gröfre armering och ett tjockare pansar, utan äfven för att kunna hålla ett större kolförråd ombord i våra fartyg. Men äfven om vi nu tänka på en särskild flottafdelning för Västerhafvet, få vi icke glömma, hvilka plikter vi hafva gentemot Norrland. Äfven här måste vi, så snart det är oss möjligt, söka upprätta en replipunkt, hvarifrån en afdelning af vår flotta kan operera för att skydda kusten dels för strandhugg och dels för brandskattning, men framför allt för att omöjliggöra en invasion öfver hafvet. Det är alldeles nödvändigt, att sådant sker mycket snart, ty blott därigenom kan vår armé i norr få uppmarschera ostörd, om det nu en gång blir nödvändigt.

På grund af hvad jag nu anført, tillåter jag mig yrka bifall till motionen och afslag å hvad utskottet under detta moment hemställt.

Friherre Falkenberg: Äfven jag hyser sympatier för dessa undervattensbåtar och så har äfven förhållandet varit såväl på afdelningen som inom utskottet, men då Kungl. Maj:t icke begärt medel till en dylik båt, utan ansett, att försöken med Hajen böra fortgå ännu någon tid, anser jag för min del ej lämpligt att på enskild motionärs förslag bevilja dessa medel. Beträffande båtens

konstruktion, resultatet af dess uppträdande i somras äfvensom de fel, som möjligen kunna förefinnas, allt detta är förhållanden, som vi icke heller i utskottet varit i tillfälle att bedöma, därför att de måst hållas hemliga, och utskottet har därför, oakadt hvad från en del håll inhämtats, ansett sig böra fästa sig vid hvad den ansvarige departementschefen här yttrat. Förslaget att stryka en andra klassens torpedbåt anser jag ej heller vara lämpligt, då andra klassens torpedbåtar redan nu äro ringa till antalet och dessutom meningen är att öfverföra en del af dessa båtar från stridsfartyg till bevakningsbåtar. Ritningarna till dessa andra klassens torpedbåtar ligga färdiga, hvarför de ock genast skulle kunna påbörjas. Skola ytterligare försök företagas med Hajen, innan den nya båten påbörjas, så måste detta ske i sommar och i höst; därför finner jag det, praktiskt sedt, fullkomligt likgiltigt, om dessa penningar beviljas nu eller vid nästa riksdag, ty *varfven komma att blifva synnerligen upptagna af de torpedbåtar*, som där skola komma att byggas under innevarande år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindman: Det är ju ganska tråkigt att, då tiden är så långt framskriden, uppträda i denna fråga. Jag kan dock icke underlåta det, men lofvar att i denna sena stund ej alltför mycket trötta kammaren, utan försöka att göra mitt anförande så kort som möjligt är.

1902 års sjökrigsmaterielkommitté framhöll, att undervattensbåten var den svages vapen mot den starke, att den hade en stor moralisk betydelse och att undervattensbåten, särskildt i våra skärgårdar, kunde vara af betydelse. 1903 års Riksdag, som biföll anslaget till en undervattensbåt, yttrade sig på samma sätt. Den utveckling, hvartill tekniken på detta område hunnit, ingåfve stora förhoppningar, och erfarenheten från utlandet bekräftade detsamma, nämligen att för vårt lauds försvar fördelar skulle vinnas, om flottan ägde till sitt förfogande ett antal undervattensbåtar, och så tillkom denna vår första och enda undervattensbåt, nämligen Hajen. Huru hafva nu dessa uttalanden af kommittén och 1903 års Riksdag besannats?

Innan jag går in härpå, skall jag bedja att med några ord få redogöra för huru det i afseende härå är ställdt i främmande mariner.

Undervattensbåtar äro, kan man säga, af tvenne slag; de hafva två franska namn, därför att det är mest i Frankrike man experimenterat med dem, *submercibles* och *sousmarins*. Den första är den största, den har upp till 400 ton deplacement, en fart af 12—13 knop och kostar lika mycket som våra jagare, d. v. s. cirka 1,200,000 kronor. Försöken med denna typ hafva i Frankrike utfallit synnerligen väl, i det att båtarna visat sig vara sjödugliga, hafva god manöverförmåga samt förmåga att lätt intaga

Ifrågasatt byggande af en undervattensbåt.
(Forts.)

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.*
(Forts.)

sitt dykningsläge under vattnet. De hafva sålunda i allo visat sig utmärkta, och Frankrike har i denna stund många sådana fartyg på stapeln. Den andra typen är den mindre, liknande Hajens, med ett deplacement af 107 ton i det ena och 127 ton i det andra läget. Båda äro de således mindre fartyg, och jag ber att få återkomma till denna typ när det kommer till frågan om Hajen, då det torde vara lämpligast, att jag yttrar mig om denna. Beträffande frågan om hvilkendera typen man skall skaffa, torde jag ej behöfva inlåta mig på den, ty det är väl alldeles gifvet, att vi, som äro uteslutande eller så godt som hufvudsakligen hänvisade till ett defensivt försvar, alltid komma att hafva nytta af de mindre båtarna, ty dessa små båtar lämpa sig väl för våra skärgårdsförhållanden.

Jag återkommer till frågan om bevisen för huru det gått med de försök, som blifvit gjorda med undervattensbåtar, bevis, som blifvit hämtade från erfarenheten i utlandet.

England började år 1900 med att i mycket blygsam skala inköpa från Amerika fem s. k. Hollandbåtar; antalet har sedermera ökats, så att England i denna stund har omkring 40 undervattensbåtar och har nyss beslutit att bygga ytterligare 13. I Frankrike har man inemot 90 undervattensbåtar, och andra nationer, såsom Italien, Amerika och Ryssland, bygga undervattensbåtar. Tyskland har till byggande och experiment med sådana båtar anslagit $4\frac{1}{2}$ miljoner mark om året. Jag anser, att man uti detta har fullkomligt bevis för att tekniken på detta område gått så framåt, att dessa båtar äro fullt användbara. Detta framgår ju äfven, om man tänker på hurudant undervattensbåtens strids-sätt är, hvilket just ådagalägger lämpligheten särskildt för oss att hafva sådana båtar. Då de större nationerna, hvilka äro hänvisade till ett offensivt sjöförsvar, hålla sig med dem, är det väl ännu mycket viktigare för oss att hafva dem, då vi äro hänvisade till ett defensivt försvar, och detta framgår, som sagdt, af undervattensbåtens sätt att strida. De hufvudsakliga fordringar man ställer på en undervattensbåt i allmänhet är först och främst, att den skall kunna osynlig gå fram under vattnet, och för det andra att den skall kunna intaga sitt dykningsläge samt där ligga stilla på visst djup under vattenytan. Genom dessa egenskaper kan undervattensbåten gå fram vid anfall och under anfallet höja sig med vissa mellanrum så mycket, att periskopet, d. v. s. det rör, genom hvilket man har utsikt öfver vattnet, kan höja sig öfver vattenytan samt båten utskicka torpeder på 1 till 3 kilometers afstånd. Båten kan också ligga stilla under vattenytan och invänta en anfallande fiende. Jag skulle vilja säga, att undervattensbåten är *dagens* torpedbåt, d. v. s. den, som skall användas vid dager, ty den går fram under vattenytan, alltså fullständigt osynlig, då däremot torpedbåtarna endast genom sin större fart och flere på en gång kunna göra anfall vid dager. På natten

är torpedbåten bättre, emedan undervattensbåten då har svårare att navigera. De behövas båda dessa fartyg.

Nu säger man, att erfarenheten om vår undervattensbåt ej ännu skulle vara så stor. Jag har någon erfarenhet i detta fall, jag har varit ombord, gått med den och manövrerat med den både i vattenytan och under vattnet, och min erfarenhet har lärt mig, att den manövrerar synnerligen väl, några brister kunde jag icke upptäcka och jag upplystes om att den alljämt fungerade lika väl. Detta var sistlidna års höst. Att så också skall vara förhållandet, därför hämtar jag stöd uti marinförvaltningens uttalande. År 1905 yttrade marinförvaltningen, »att de gjorda försöken med Hajen utfallit gynnsamt samt att ganska höga fordringar kunnat med nöjaktigt resultat ställas på fartygets samtliga många maskinerier med undantag af den för fartygets framdrivande i vattenytan afsedda maskinen, hvilkens felaktigheter dock ej vore af allvarligare beskaffenhet, än att de med säkerhet torde kunna afhjälpas».

Nu har marinförvaltningen upprepat sitt utlåtande från 1905 och säger, att försöken med Hajen sistlidna vår afslutats med *tillfredsställande resultat*. Detta är ju ett ganska kategoriskt yttrande.

Jag förstår ju mycket väl, att det varit svårighet vid framläggandet af budgeten att kunna få med denna båt, och det var väl egentligen statsfinansiella skäl, som gjorde, att vi ej fingo den med på sätt marinförvaltningen föreslagit. Chefen för sjöförsvarsdepartementet yttrar sig icke lika kraftigt. Han säger, att »de med Hajen hitintills utförda försöken synas mig emellertid ännu icke hafva varit så omfattande, att därpå kan anses hafva vunnits full erfarenhet angående de möjliga brister, som vidlåda berörda fartyg».

Om vi nu, mina herrar, skola göra så, att vi själfva experimentera med undervattensbåtar och söka skaffa oss de typer vi önska, kan det ej få tillgå på det sättet, att vi vänta, tills den första båten blir så absolut färdig, att man kan säga, att några brister icke å densamma kunna upptäckas, ty då skulle det dröja så länge, att vi antagligen ej finge någon mera sådan båt. Jag anser däremot, att vi utan uppskof böra företaga byggandet af en andra undervattensbåt och försöka på den tillämpa erfarenheten från den första och söka vid dess byggande få afhjälpta de brister, hvilka å den första yppat sig. Därefter må vi öfvergå till att bygga undervattensbåten n:o 3, men icke vänta att bygga den andra, tills den första båten är fullt fix och färdig. Kunna vi nu icke lämna anslag till byggande af en dylik båt för år 1907, anser jag det vore bättre att lämna anslag till inköp af en båt i utlandet. Jag har den åsikten, att vi äro färdiga att bygga en båt år 1907, så mycket mer som vi på denna nya undervattensbåt ju kunna tillämpa den erfarenhet vi förvärfva oss äfven under innevarande och delvis nästa år.

Ifrågasatt byggande af en undervattensbåt.
(Forts.)

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.*
(Forts.)

Mot bifall till motionen hafva nu framhållits formella be-
tänkligheter; sådana saker som denna böra, säger man, utgå från
regeringen och ej komma från enskilde motionärer. Man talar
så mycket om formalism och byråkratism, att jag tycker vi för
en gång skull gärna kunde gå från sådant och icke fästa oss så
mycket vid om förslaget kommit från Kungl. Maj:t eller enskild
motionär. Förhållandena sedan sistlidne års sommar äro sådana,
att jag tycker vi borde upphöra med att vara formalistiska för
att i stället blifva uteslutande praktiska och, om förslaget eljest
är godt, taga detsamma. Alltsedan förra sommaren talas här
om nationell samling. För min del har jag ej sett, hvar den
funnits, och vet ej, huru den yttar sig, men i denna sak borde
den kunna ge sig till känna, då det gäller att skydda vårt foster-
land och stärka dess försvar. Jag är öfvertygad om att Första
Kammaren i denna fråga vill vara med om en nationell samling,
och det kan kammaren göra, därest kammaren nu bifaller mo-
tionen, till hvilken jag härmed tillåter mig yrka bifall.

Herr Nyström, Carl: Den föregående talaren har betydligt
stärkt mig i min tro, att det vore synd, om vi dröjde längre med
att skaffa en ny undervattensbåt af Hajens typ. Äfven jag har
äran af »Hajens» personliga bekantskap; jag förvärfvade den, då
jag i höstas var med nere i Göteborg, och jag fick då den öfver-
tygelsen, att det vore skada — kanske rent af synd —, om under-
vattensbåten skulle ställas på framtiden. Det är nämligen klart,
att dessa båtar äro svaga och fattiga staters nödhjälps. Ty de
eliminera de stora krigsfartygens öfverlägsenhet. Pansarkolossen,
som kostar 40 millioner, och transportbåten, som kostar 20,000,
äro jämställde gentemot denna förstörelsekraft. Den ena som
den andra är undervattensbåtens rof. Dessa båtar's verk-
samhet är således viktig. Men af vikt är också den skrämsel,
som omgifver dem. Jag tänker, att äfven en stor sjömakts skall
betänka sig, innan den skickar sina dyrbara fartyg in i farvatten,
där den hemska, osynliga faran från undervattensbåtarna hotar.
Må vi därför hafva många »Hajar» och rykte om oss att hafva
ännu flera.

Jag skulle gärna vilja göra ett yrkande, men jag vågar ej,
ty jag vet, att man ej ostraffadt rubbar statsutskottets archimediska
cirklar.

Friherre Palmstierna: Jag ber om ursäkt, men jag måste
försvara utskottet mot de siste talarnes anföranden.

Här har utskottet sagt, att utskottet anser undervattens-
båten vara af det största värde särskildt för oss med vår vid-
sträckta skärgård; men frågan gäller, om man redan nu skall
taga dessa 400,000 kronor eller vänta till nästa år, då experi-
menten med Hajen blifvit fullbordade.

Man har nu satt emot hvarandra egentligen departementet och marinförvaltningen — de enskilda personer, som uppträdt, kunna ju hafva sin åsikt, men få dock ej betraktas såsom sakkunniga. Marinförvaltningen har nu två gånger sagt båten vara färdig, men hvarken den ene eller den andre departementschefen hafva för sin del velat godkänna densamma, och det är ju tydligt, att departementschefen är den, som har ansvaret, och när han säger sig ej anse båten vara färdig, har utskottet svårt att på enskild motionärs förslag taga ansvaret på sig emot departementschefen.

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.
(Forts.)*

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en sak, att nämligen Första Kammaren under föregående punkt bifallit Kungl. Maj:ts förslag oförändradt. Jag antar för sannolikt, att Andra Kammaren antager reservationen och stryker en jagare. Går nu ej reservationen i gemensam votering, blifva vi sannolikt af med en jagare, om vi nu öka anslaget med 400,000 kronor till den nya undervattensbåten. För min del ser jag situationen så, att, om vi skola söka få undervattensbåten blifva vi af med jagaren och med undervattensbåten också.

Man har här flera gånger framhållit marinförvaltningen gentemot departementschefen, men redan vid behandlingen år efter år af denna hufvudtitel i statsutskottet kommer man till den uppfattningen, att marinförvaltningen är mycket olik öfriga svenska ämbetsverk och myndigheter. Vi hafva t. ex. arméförvaltningen, generalfälttygmästaren, chefen för fortifikationen, post- och järnvägsstyrelserna m. fl., som visserligen kunna komma med förslag, hvilka vederbörande departementschefer icke fullständigt anse sig böra godkänna utan afprutning, men alla dessa förslag äro dock sådana, att man skulle kunna tänka sig, att Riksdagen bifölle desamma. Men så är ej förhållandet med marinförvaltningens förslag, den ene departementschefen efter den andre accepterar blott hälften, ja, ibland endast tredjedelen eller fjärdedelen af hvad förvaltningen föreslagit, och då de andra räkna med svenska penningar, antager jag, att marinförvaltningen räknar med ideella penningar. I år t. ex. hade marinförvaltningen föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle begära extra anslag af ända till 18 millioner. Kungl. Maj:t har äskat 9 millioner, och det är vackert så. Sälunda har utskottet ej haft skäl att sätta marinförvaltningens utlåtande öfver departementschefens, men hvad som är säkert är, att på detta sätt förlorar marinförvaltningen tilltro, och man fäster sig inom utskottet mycket litet vid hvad marinförvaltningen yttrar.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Tamm, Hugo: Det är mycket lätt att antaga och rösta för det ena höga anslaget efter det andra, men sedan skall budgeten göras upp, och då råka vi, som skola ordna denna, i

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.*
(Forts.)

trångmål för att kunna få den att gå ihop. Nu är väl ingen människa, som nekar till att utskottet bifallit hvad Kungl. Maj:t ansett för fosterlandets försvar nödigt, och ingen, ej ens herr Lindman, skulle väl vilja förneka, att dessa af Kungl. Maj:t föreslagna båtar o. d. äro för fosterlandet nödiga. Icke heller har någon här velat bestrida undervattensbåtens lämplighet. Jag fäster mig ej vid den snabba okulärbesiktning, som herrar Enhörning och Nyström förrättat vid ett tillfälligt besök i Göteborg, om jag ock böjer mig för herr Lindmans sakkunskap i detta fall. Det är ej nu fråga om att på något sätt debattera denna båts duglighet eller icke. Men jag vill bedja kammaren något litet tänka på att icke så fara i väg med att bevilja det ena hundratusentalet efter det andra och därmed öferskrida Kungl. Maj:ts förslag — man må nu vara huru varm försvarsvän som helst och så mycket som helst älska dessa undervattensbåtar. Herrarna se redan, att Kungl. Maj:t för att få budgeten att gå ihop tillgripit den ovanliga åtgärden att af hufvudtitelns allmänna besparingar taga 200,000 kronor. Det berättas en anekdot inom Riksdagen, som nog innehåller en viss sanning. Den, som bör antagas vara med den statsfinansiella ställningen mest förtrogen, säges på tillfrågan: huru går det att få ihop budgeten, hafva gemålt: rakt på tok, ty Riksdagen beviljar alla anslag. Jag vill, som sagdt, icke disputeras med anhängarna af förslaget om en ny undervattensbåt, men jag vill varna, som jag många gånger förut gjort, för att låta ifvern fara i väg med förståndet.

Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Herr Enhörning: Af den ärade talarens på värmlandsbänken anförande kunde man förstå, att vi nog hade fått undervattensbåten, om blott Kungl. Maj:t i sin statsverksproposition äskat anslag till densamma. Vidare nämnde samme talare, att verkstäderna skulle vara så upptagna med de beställningar, de skulle få på torpedbåtar, att de antagligen icke skulle kunna hinna utföra något vidare arbete. Men den saken tillåter jag mig betvifla, ty enligt hvad jag har mig bekant, utföras andra klassens torpedbåtar på flottans egna varf, och då är det ju endast de 6 första klassens torpedbåtar, som hafva att beställas vid verkstäderna, hvilkas kapacitet då nog är så stor, att de äfven samtidigt kunna utföra en undervattensbåt. Nödvändigt är det väl att bygga undervattensbåten vid flottans varf och i stället låta bygga en andra klassens torpedbåt vid någon verkstad, om nu ej alla fem andra klassens torpedbåtar och undervattensbåten samtidigt kunna byggas vid flottans varf. Dessutom anfördes af friherre Palmstierna, att Andra Kammaren antagligen endast skulle bevilja två jagare i stället för de tre, som äskats, och att det skulle blifva resultatet i den gemensamma voteringen, men jag håller före, att om Andra Kammaren nu endast beviljar två jagare och

det går till gemensam votering, sedan Första Kammaren beviljat anslag äfven för en undervattensbåt, är det för oss större utsikt att kunna få anslag till tre jagare, och på grund däraf anhåller jag fortfarande om bifall till motionen.

Ifrågasatt byggande af en undervattensbåt.
(Forts.)

Herr statsrådet Sidner: Det var hårda ord, som af en ärad talare nyss fälldes om marinförvaltningen, och jag kan icke underlåta att stå upp å dess vägnar.

Jag anser marinförvaltningen hafva fullgjort sin plikt såsom den bort göra. Det är väl alldeles klart, att förvaltningen ej sitter inne med den politiska och statsfinansiella sidan af föreliggande frågor. Marinförvaltningen måste framhålla alla möjliga kraf, som den anser vara behöfliga för försvaret — den skulle eljest illa fylla sin plikt. Sedan förvaltningen aflämnat sina förslag, blir det däremot vederbörande departementschefs sak att granska och rensa ut och taga hänsyn till de statsfinansiella skälen, sedan han i ärendet haft öfverläggningar med sina kolleger vid Konungens rådsbord.

Jag har blott velat framhålla, att det syntes mig vara ett väl hårdt och ganska oförtjänt klander, som riktats mot marinförvaltningen.

Herr Fränckel: Jag hemställer till kammaren, huruvida man icke vid bedömandet af denna fråga måste i främsta rummet taga hänsyn till hvad departementschefen har begärt efter ärendets noggranna pröfning. För denne har, på sätt nyss nämndes, förelegat marinförvaltningens yttrande, och han har pröfvat hvilka ändamål han ansett vara de för ögonblicket mest behöfliga samt därpå framlagt sitt förslag för Riksdagen. Nu har kammaren enligt utskottets förslag under föregående punkt beviljat hela det anslag, som sjöministern ansett för flottan nödigt, eller 5,164,000 kronor. Kan det då vara på sin plats, att man på grund af känslostämningar och den s. k. sakkunskap, som här gjort sig gällande, frångår Kungl. Maj:ts förslag, sedan man förut beslutat miljoner, och bifaller anslag på framställning af enskild motionär? Jag erkänner, att de skäl, som framförts för byggande af en andra undervattensbåt, varit goda, och jag tviflar ej på att anskaffande af dylika båtar måhända en gång blir vår förnämsta uppgift, men jag varnar för att i en fråga sådan som denna, som icke blifvit behandlad, innan slutsumman under föregående punkt afgjordes, på grund af enskild motion besluta ytterligare en undervattensbåt. Jag tror, i likhet med flera föregående talare, att första villkoret bör vara att söka genomföra de försvarsändamål, hvilka chefen för sjöförvarsdepartementet ansett vara för dagen de viktigaste, och att vi icke böra riskera att mista det större, hvilket följden skulle kunna blifva, därest vi icke till ett

*Ifrågasatt
byggande af
en under-
vattensbåt.
(Forts.)*

senare tillfälle uppskjuta med frågan om anskaffande af de nya båten.

Af dessa skäl anhåller jag om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande moment hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren, att, som tiden var långt framskriden, till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta behandlingen af det föreliggande utlåtandet äfvensom af öfriga ärenden på föredragningslistan.

Herr *Hägglund* afgaf en motion, n:o 34, med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om politisk rösträtt m. m.

Motionen blef på begäran bordlagd.

Kammaren åtskildes kl. 4,45 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.